

L'EDUCACIÓ ASSISTENCIAL I SOCIAL A VIC
Des del segle XVIII fins a l'actualitat

Treball de Recerca
Curs de Doctorat: Comprensivitat i Educació
Joan Sala Baiget
Facultat d'Educació
Universitat de Vic

Introducció

Amb aquest treball pretenem omplir un buit considerable sobre les institucions que han tingut un protagonisme especial en el camp de l'assistència social primer, i en el de l'educació social després, a la ciutat de Vic al llarg dels darrers tres segles. Hi ha molt poca cosa escrita i creiem que és just que es conegui una mica més aquest món, tenint en compte els diferents criteris que han guiat els seus respectius impulsors al llarg de diferents períodes històrics.

L'objectiu és donar a conèixer un relat dels fets més significatius que es coneixen, i també aportar la configuració institucional dels diferents centres amb la seva estructura, organització i sistemes de control.

Al llarg de les darreres dècades, l'assistència i l'educació als infants, als adolescents i als joves desemparats, atesos en institucions de la capital osonenca, ha experimentat una notable evolució i fins i tot podríem dir que un canvi radical. Les velles i sempre precàries institucions benèfiques, heretades dels segles XVIII i XIX, com la Casa de la Misericòrdia i la Casa de Caritat, van deixar d'existir com a tals a principis de la dècada dels setanta del segle XX, i les seves instal·lacions van ser definitivament abandonades per les persones que en elles eren ateses. No solament van canviar, però, els edificis, sinó que la revolució fonamental va estar en el nou model emprat, d'acord amb els nous temps i les noves inquietuds en l'atenció dels més necessitats i desvalguts, promoguts des dels camps de la psicologia, la pedagogia i el món del dret.

En aquest aspecte, les persones responsables de les noves institucions van ser, en les tres darreres dècades del segle XX, uns abanderats i es va aconseguir, primer amb la creació de la Llar Juvenil i després amb Casa Moreta- coneguda avui en dia com a Centre Residencial Osona- i la Llar Terricabras, que Vic fos pionera en un tema molt obscur i delicat, del qual se n'ha parlat molt poc i del que es coneix encara menys, ja que es tractava d'atendre uns col·lectius que molestaven per la seva sola presència- els

infants i adolescents que no poden ser atesos per la seva pròpia família-, que creen incomoditat, que interessin a poca gent, i que la resta de la societat quan menys coses sàpiga d'ells, millor.

El segle XX es va encetar, doncs, amb un model assistencial i benèfic, heretat dels dos segles anteriors. La Misericòrdia era una vella institució ubicada entre els carrers Nou, Misericòrdia i Sant Pau, on s'atenien només nenes, dones i velles pobres i desvalgudes. Aquesta institució l'havia creat el canonge Barnils el 1721 i continuava complint- amb l'emparament del bisbat de Vic- amb les funcions previstes pel seu fundador. L'edifici havia arribat a albergar, en els seus millors temps, més de 70 persones de totes les edats i condicions del sexe femení, i la seva gran raresa estava en la seva estructura i en el seu funcionament, ja que- contràriament al que passava en la immensa majoria d'institucions benèfiques del moment- aquesta no era regida per cap orde religiós. La Misericòrdia era gestionada per les mateixes albergades, sota la supervisió d'un capellà, que tenia la màxima responsabilitat d'administrar els sagraments i vetllar pe la formació religiosa de tot el personal. El dia a dia, però, el controlaven les pròpies residents, les quals nomenaven la que creien més preparada d'entre elles per dirigir la casa. Aquesta institució va ser sempre molt valorada pels veïns del barri de l'Eixample Morató i per tota la ciutat, i havia de subsistir amb els ajuts benèfics de la bona gent i del clergat i amb els recursos propis o els que generaven elles mateixes, ja que ni l'Estat ni el Municipi van ajudar-la en el seu manteniment. Amb els canvis que es van produir en la societat catalana i vigatana en la segona meitat del segle XX, aquesta institució vella, caduca i obsoleta- amb un model de gestió, però, absolutament diferent i digne d'estudi- va cessar la seva activitat l'any 1972.

Si la Misericòrdia va tancar, l'altra vetusta institució, basada en un model semblant d'assistència benèfica, també estava condemnada a desaparèixer. Casa Caritat atenia persones de tota edat i condició, tot i que estaven separats per sexes: els nens i homes vivien a l'antic convent de Sant Domènec i les nenes i dones, en el dels Trinitaris; ambdós es comunicaven per la part posterior i compartien pati i horta. L'estructura era més formal que la Misericòrdia i es tractava d'una Institució Benèfica d'Iniciativa Privada que va ser promoguda per les instàncies polítiques, i que gairebé sempre va comptar amb el suport econòmic de l'Ajuntament i també de la Diputació o de la

Mancomunitat, depenent de l'època. Havia arribat a albergar més de 160 persones. La responsabilitat del seu funcionament corresponia a la Junta del Patronat de la Fundació de Casa Caritat, que delegava algunes de les seves funcions més quotidianes en el capellà director, mentre que el dia a dia corria a càrrec de les religioses terciàries Carmelites de la Caritat, més conegudes per les Vedrunes, que van estar a la Casa des del primer dia i fins al final. Casa Caritat- amb uns edificis molt vells, freds i poc acollidors- va tancar les seves portes poc després de la Misericòrdia i no solament es van deixar uns edificis que difícilment podien complir amb la funció encomanada pels seus fundadors, sinó que s'enterrava també un model assistencial i benèfic i es donava pas a un altre en el qual el pes de la religió era menys aclaparador per als usuaris i es posava més èmfasi en l'educació i en la formació integral de la persona. En definitiva, es passava d'un model en què el més important era atendre les necessitats bàsiques de les persones, a un altre on el pes es posava en la transformació interna de l'individu; naixent el que més tard es coneixeria com l'educació social.

La Llar Juvenil, estrenada a principis de la dècada dels setanta, va néixer -sota el patronat de la Fundació Casa Caritat i l'esforç de les monges Vedrunes- amb un impuls totalment renovat. De la vella Casa de Caritat no es va voler aprofitar res i es va pretendre fer foc nou. D'entrada, a la Llar Juvenil només s'atenien infants i adolescents fins als 18 anys, i es va deixar en mans d'altres institucions l'atenció a les persones grans. Cal afegir que en el moment de marxar els nens i nenes a la nova institució, van quedar a la casa unes quantes persones grans- fonamentalment dones- que van viure a l'edifici dels Trinitaris encara 14 anys més, aixoplugades en tot moment per Casa Caritat i amb l'atenció d'una monja que es va oferir per aquesta tasca fins que, a causa del seu deteriorament físic, les que quedaven van ser ingressades en residències d'avis. Tot i que les religioses Vedrunes encara porten el dia a dia, la seva presència a la Llar ha anat minvant i han anat incorporant personal educatiu seglar. Primer van ser voluntaris, després ja van contractar els primers monitors i posteriorment els educadors especialitzats, els precursors dels actuals educadors socials, que són els que avui en dia porten el pes de la institució, tot i que la direcció continua estant en mans d'una religiosa. No solament va canviar l'edifici i el personal que atenia els menors- més jove i preparat-, sinó també els residents. Ja no es tractava d'atendre només nens i nenes de

famílies pobres i desestructurades, sinó també d'atendre infants i joves amb diversos trastorns i conductes molt més problemàtiques.

Davant aquest nou tipus de població que sorgia i que feia més difícil la seva atenció per part dels nou personal educatiu, ja amb els ajuntaments democràtics funcionant, a nivell polític es pensava a trobar una sortida a aquesta situació. La tasca del personal de la Llar Juvenil cada vegada era més complicada i els experts creien que calia donar un tomb a la situació per evitar entrar en un carreró sense sortida. Va ser el 1984- després d'uns quants intents fallits- quan es va posar en funcionament Casa Moreta. Aquest nou centre fou creat a mitges per la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Vic i estava pensat per atendre nois i noies de 14 a 18 anys i amb conducta problemàtica. Es tractava del primer centre concebut per les instàncies polítiques ja esmentades, per atendre nois i noies dels quals es coneixia llavors com de Reforma; és a dir, joves de comportament delinqüencial i/o en situació social d'alt risc, pensat per a menors conflictius de la comarca. D'aquesta manera, els menors de 14 anys continuarien a la Llar Juvenil i els majors d'aquesta edat passarien a la nova institució ubicada en ple casc antic, al carrer de Sant Miquel, ocupant una part de la residència Casa Moreta. Per aquestes i altres raons, Casa Moreta va patir uns primers anys de vida turbulenta a nivell institucional; les relacions entre l'Ajuntament i la Generalitat no sempre van ser molt fluïdes i finalment el centre va passar a dependre totalment de la Generalitat, inclòs en la nova estructura de la Direcció General de Justícia Juvenil, depenent del Departament de Justícia de la Generalitat. Poc més d'un any va durar aquesta dependència ja que al 1990 va passar a ser un centre de la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) del Departament de Benestar Social. Al 1993 va passar a dir-se Centre Residencial Osona i canviava d'ubicació física. La nova instal·lació escollida va ser una casa unifamiliar al carrer Camí de l'Escorial; casa construïda en terrenys propietat de l'antic Manso Escorial, la casa nadiua de Santa Joaquina de Vedruna, la fundadora de les Vedrunes. Un fet que pot semblar intencionat, però que es va donar totalment per casualitat.

El Departament de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic va continuar amb la seva planificació pel que feia a l'atenció als menors desemparats: La Llar Juvenil per als menors de 14 anys, Casa Moreta (Centre Residencial Osona) per als de 14 a 18, i es volia crear un altre recurs pensat per a joves amb més capacitat d'autonomia que els de

Casa Moreta, però que encara necessitaven un suport de l'administració, ja que ni per edat ni per maduresa eren ni podien ser totalment autònoms. L'Ajuntament va pensar en la creació del que després seria la Llar Terricabras. Es pensava, doncs, en un pis pont entre Casa Moreta i l'autonomia, i per aquest motiu l'estructura pensada inicialment estava molt menys dotada de personal que la de Casa Moreta. Es va seleccionar un equip educatiu poc nombrós i que aviat es mostrà insuficient. Tots els ingressos depenien de la DGAI i això va fer que no es respectés- com ja havia passat als inicis amb Casa Moreta- la filosofia dels creadors d'aquest centre, que va iniciar la seva singladura el 1991. Van entrar nois i noies molt problemàtics, que aviat van desbordar la capacitat de contenció educativa del nou equip, la qual cosa es traduí en notables conflictes i en molts canvis de personal. Després de diferents vicissituds, la Llar Terricabras es converteix en el Centre Educatiu La Serra, a Taradell, sota la responsabilitat del centre a una associació privada, l'Associació ASIS.

Metodologia

El treball que presento s'ha pogut construir mitjançant dues tipologies de fonts: els arxius documentals i les entrevistes.

Arxius

Per estudiar aquestes institucions, que atenien o atenen menors desemparats, hem hagut de combinar dues maneres diferents de treballar. Estem parlant d'un treball que vol estudiar els darrers segles de vida de l'educació assistencial i social a la ciutat de Vic. Un tema sobre el qual hi ha molt poca cosa publicada, ja que només hem pogut localitzar un llibre sobre la història de la Misericòrdia, escrit pel doctor Ramon Martí i publicat el 1921, i un reglament de Casa Caritat, publicat el 1864. Aquesta manca de bibliografia ha provocat la consulta obligada de dos arxius: l'arxiu Episcopal del Bisbat de Vic, on tenen dipositada tota la documentació sobre la Misericòrdia, i l'arxiu municipal de l'ajuntament de Vic, on custodien tota la documentació sobre Casa

Caritat.¹ També s'ha pogut consultar diferents documents custodiats pels responsables actuals de La Llar Juvenil i del Centre Residencial Osona.

Entrevistes

A banda de la consulta i estudi d'aquests dos arxius i d'altres documents, la segona línia de treball ha consistit a fer entrevistes a una sèrie de persones que havien viscut o conegut a fons alguna d'aquestes institucions.

Així es va poder entrevistar les següents persones:

- El bisbe doctor Ramon Masnou, antic capellà de la Misericòrdia i impulsor de la Llar Juvenil
- Concepció Alabern, persona que estigué més de 50 anys com a resident de la Misericòrdia.
- Germana Carme Camps, monja Vedruna que estigué més de 40 anys a Casa Caritat i responsable de les dones velles que s'hi van quedar 14 anys més.
- Germana Rosa Torrens, monja que estigué els darrers 10 anys a Casa Caritat i que va formar part del primer equip de la Llar Juvenil, del qual va arribar a ser directora fins al 1997.
- Miquel Adillon, resident de Casa Caritat abans de la Guerra Civil.
- Brígida Sociats, resident de Casa Caritat on tingué un rol destacable en l'educació de les nenes i atenció a les religioses i dones grans.
- Antònia Capdevila, resident de Casa Caritat després de la Guerra Civil.
- Paquita Llovera, resident de la Misericòrdia i Casa Caritat en la dècada dels anys 60.
- Antoni Maria Sadurní, alcalde que va intervenir en la venda de l'antic convent de Sant Domènec.
- Trini Noguer, tècnica de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic, implicada en la creació de Casa Moreta i Llar Terricabras.
- Miquel Ruiviejo, primer director de Casa Moreta

¹ Vegeu annex núm 1 amb la documentació referenciada.

- Jordi Bach, segon director de Casa Moreta i primer director del Centre Residencial Osona.
- Laura Riudavets, directora de la Llar Juvenil des de 1997.
- Pere Tusquelles, primer director de la Llar Terricabras.
- Miquel Riera, de la Fundació del Patronat de Casa Caritat i màxim responsable de la llar Terricabres durant els primers anys.
- Alguns usuaris de Llar Juvenil, Casa Moreta i Llar Terricabres, que han volgut romandre en l'anonimat.
- Josep Maria Solà i Sala, cronista de la ciutat de Vic.

La documentació recollida explica molts altres aspectes de la vida social vigatana i de l'assistència a diferents col·lectius. Tanmateix, ens hem volgut cenyir a la infància, tot i que no sempre és possible d'aïllar perquè, en les institucions estudiades, els infants sovint s'hi feien grans i compartien residència amb persones de totes les edats.

No hem entrat en la contextualització política, només amb breus apunts necessaris. Tampoc hem contextualitzat l'evolució de l'assistència a Catalunya, Espanya i Europa. Això serà motiu, potser, de la tesi o d'un altre treball. Ací s'ha volgut recollir i preservar les notícies que tenim sobre els centres esmentats, procurant cenyir-nos a la seva evolució.

L'autor forma part, d'alguna manera, de la darrera època estudiada com a membre del primer equip educatiu de Casa Moreta i responsable després del Centre Residencial Osona; en qualsevol cas, s'ha procurat en tot moment de mantenir la màxima objectivitat, tot i que és inevitable la influència de la mirada pròpia com a actor implicat.

LA CASA DE LA MISERICORDIA

Un funcionament diferent

La Casa de la Misericòrdia va ser tot un referent a Vic, al llarg dels més de 250 anys d'història, a causa de l'acolliment i l'educació de nenes i donzelles pobres, desvalgudes i abandonades. Tot i que sempre va ser una institució, com veurem tot seguit, que va ser molt present en la societat vigatana i que va comptar amb un ampli suport material i moral a tots nivells, tant en l'àmbit de la religió com en la societat laica, la seva organització interna va passar totalment desapercebuda i no s'ha tingut mai en compte ni el mèrit ni l'originalitat de la seva especificitat. Certament va tenir un origen marcadament religiós, ja que la va fundar el doctor Miquel Joan Barnils, canonge de la catedral de Vic, el dia de Santa Anna de 1721, per atendre les nenes i joves pobres, orfes o abandonades i deixades de la mà de Déu. La institució va ser concebuda a la recta final de la llarga vida del canonge, nascut a Sant Quirze de Safaja que, poc abans de morir, en va fer donació al Bisbe de Vic, el qual, per al seu govern, va crear una Junta Administradora. També hi havia un delegat de la junta que ostentava el nom de procurador i que es feia responsable de l'administració global de la Casa, fins que més endavant es va crear la figura del capellà director. De totes maneres, la gran novetat i la gran aportació de la Casa de la Misericòrdia de Vic estava en què, malgrat l'origen religiós de la institució, el dia a dia, l'organització de la vida quotidiana es va deixar en mans de les pròpies asilades i així, la que tenia més rellevància de totes, era la que es coneixia amb el nom de Mare i tenia la responsabilitat que el reglament es complís, que tot funcionés de forma adequada, i de prendre les decisions que el tarannà quotidià demanava. Per tant, així com en altres institucions, la gran majoria, hi havia religiosos o, més sovint encara, religioses que eren les responsables de l'organització i de la dinàmica interna del centre, aquí aquestes funcions requeien sobre l'asilada més llesta, més preparada i de més recursos de tota mena. Es tractava, per tant, d'un sistema d'autogestió que més endavant analitzarem amb detall. I aquest model va subsistir una mica més de 250 anys: des del 1721 fins al 1972.

El doctor Barnils, fundador i benefactor de la Casa

Com s'acaba d'esmentar, la Casa de la Misericòrdia va ser fundada pel canonge Miquel Joan Barnils que, amb el suport d'algunes persones, el 12 de juliol de 1721 va començar a "aplegar" (1) per Vic, per tal de moblar i condicionar una casa que acollís i eduqués noies pobres, òrfenes o desamparades. El resultat de la recapta va ser molt bo i va permetre que, el dia 26 del mateix juliol de 1721, només dues setmanes després, entrés en funcionament la Casa de la Misericòrdia, sota el patronatge de Santa Anna. El marc d'inici va ser una casa propietat de Josep Saitz i Prat, de Gurb, per la qual es pagaven de lloguer anual 19 lliures catalanes (2). No es coneix ben bé la ubicació d'aquesta casa, però se suposa que seria a prop d'on pocs anys més tard s'emplaçaria, ja de forma definitiva i fins al seu tancament, la Casa de la Misericòrdia. El primer dia van entrar dues noies i dos dies més tard ja eren quatre. Estaven sota la direcció de la primera Mare que va ser la Mariana Estevanell, la qual hi va estar només fins al 22 de setembre del mateix any, quan va ser substituïda per Victòria Bach, persona que va exercir de Mare fins al 10 de novembre de 1735, ja a la casa nova, quan va començar Magdalena Permanyer. El primer procurador de la casa va ser el beneficiat (3) de la Seu, Lluçia Comamala, el qual estigué en el càrrec fins al 31 de març de 1727, éssent substituït pel també canonge, Joan Cararach.

Des del primer moment, el canonge Barnils va comptar amb un decidit protector, el nou bisbe de Vic, Ramon de Marimon, que va ser un entusiasta de la Casa i se'n va preocupar molt. Cal dir que pel maig de 1724 hi havia vint noies i pocs mesos després ja eren trenta. Aquesta primera casa es manifestà totalment insuficient per atendre tantes noies i es va veure la necessitat de buscar una nova ubicació; a més, la casa llogada a Josep Saitz no reunia prou condicions higièniques per a la funció requerida. I quan s'estava en aquests tràmits procurant trobar una sortida, el canonge Barnils i en Lluçia Comamala van rebre com a llegat del Rnt. Tomàs Corominas unes rendes anuals, a més d'un camp de 112 pams (4) d'ample i 38 canes (5) de llarg entre el carrer Nou i la Plaça dels Màrtirs. De seguida es va pensar d'aixecar allà la nova Casa de la Misericòrdia, però el terreny era insuficient, per la qual cosa es va optar per comprar a principis de 1728 un terreny adjunt de 6 canes d'amplada i 38 de llargada. Allà, el canonge Barnils, ja en la recta final de la seva vida, va aixecar una casa que seria la nova seu de la institució, a més d'una petita església. Cal dir que les obres van ser pagades íntegrament

amb els recursos propis de l'ancià canonge que hi esmerçà una veritable fortuna. D'aquesta manera la Misericòrdia va passar a tenir una casa pròpia i es va deixar la de lloguer a finals de maig de 1928. No acabà aquí la contribució del canonge Barnils, veritable ànima d'un projecte convertit en esplèndida realitat i, éssent conscient que estava arribant al final dels seus dies, va voler deixar-ho tot ben arreglat perquè les noies asilades passessin a tenir un aixopluc estable. Per la qual cosa va optar per fer donació de la casa i dels terrenys de la nova ubicació, així com de tota la institució, al Bisbat de Vic; en aquells moments el prelat encara era el gran beneficiari de la Misericòrdia, el doctor de Marimon. La carta de donació està datada del 15 de desembre de 1729 (6) i, el dia següent, el bisbe de Vic va acceptar entusiasmat aquesta donació (7) i va procurar, de seguida, dotar la casa d'una organització àgil i ferma. Conscient que ni ell ni els seus successors es podrien veure implicats en el dia a dia de la Casa, va delegar en una Junta d'Administració el govern de la institució. Aquesta Junta sempre va estar formada per sis persones i fins al dia del tancament va mantenir la mateixa estructura: el president havia de ser un canonge de la seu vigatana i els cinc membres restants s'havien de distribuir de la següent manera: dos havien de ser representants del Clero de la ciutat i, els altres tres, de la societat civil, escollits d'entre la classe noble, els lletrats, els comerciants i els artesans. La primera junta va ser presidida pel canonge Segimon Palau i la completaven el capellà, en funcions d'administrador, Joan Cararach; el noble Francisco Comolada, cavaller, i el regidor de l'ajuntament de Vic, Anton de Vila. Més endavant s'hi van afegir els teixidors Josep Ma Arcarons i Lluçia Costa. Pot sorprendre que no fos el doctor Barnils el primer president de la Junta, però aquest tenia més de vuitanta anys i va morir tres mesos després de l'acta de donació: el 15 de març de 1930.

Entre la beneficència i el treball de les asilades

La Casa de la Misericòrdia va tenir uns orígens modestos i va comptar amb l'empenta i l'entusiasme d'una colla de persones, encapçalades pel canonge Barnils. Aquesta casa, des del primer moment, va ser una institució privada, que no va rebre cap ajut governamental ni municipal. La seva subsistència tenia dos pilars fonamentals. Per una

banda, la Beneficència, que es materialitzava amb llegats i donacions de tota mena, i per altra, la contribució de les noies asilades.

Pel que fa a les donacions, la Casa de la Misericòrdia va comptar, des del principi, amb importants benefactors; alguns, com el bisbe de Marimon, a més de fer les aportacions que podien i consideraven necessàries, impulsaven que altres també en fessin concedint, fins i tot, com en el cas del prelat de la seu vigatana, 40 dies d'indulgència. Entre la llista de benefactors de la primera època hi ha les aportacions ja referides del Bisbe, a les quals calia afegir les de gairebé tots els canonges de la seu, les dels regidors de l'ajuntament, així com de persones de la població de tota classe i condició social; des del noble més poderós fins a un soldat de la guàrdia de Vic, que també hi va voler contribuir. També s'ha de destacar que durant molts anys, tots els dilluns es feia una capta per Vic, a fi que els tots ciutadans hi poguessin contribuir. La benefactora més important durant aquests primers anys, quant al volum de la seva donació i que va significar en bona part la consolidació de la Misericòrdia en aquells primers compassos, va ser la vídua Anna Ma de Copons i de Malla i de Conanglell, propietària de la casa i quadra de Conanglell, així com de tota la Baronia d'Albatàrrech. En el seu testament va ordenar que primer es paguessin diferents llegats i després que tots els seus béns immobiliaris (ja lliures de càrregues) es conservessin perpètuament i quedessin en propietat i a parts iguals de tres institucions diferents: la comunitat de Sant Felip Neri, l'Hospital de Pobres i Malalts de Vic i la Casa de la Misericòrdia. Gràcies a l'aportació d'aquesta benefactora, morta a Vinyoles a l'abril de 1736, la casa va passar uns anys de certa bonança econòmica. Cal afegir que un segle més tard, amb el decret de Desamortització l'any 1835, foren exclaustrats els Pares de Sant Felip Neri. Els altres dos cohereus (8) van pledejar contra l'Administració dels Béns Nacionals i l'any 1843 els Tribunals van decidir que la part dels fruits que corresponien a la comunitat de Sant Felip s'havia de repartir, a parts iguals, entre la Misericòrdia i l'Hospital de Pobres.

Abans d'arribar la donació d'Anna Ma de Copons, i al llarg de tota la història posterior, el manteniment econòmic de la casa no es va deixar en exclusiva a mans de la beneficència privada ni de la providència divina, sinó que es va voler que s'hi involucressin de seguida les asilades. Aquestes, quan ja tenien edat per treballar, cosien, planxaven, crespaven, filaven i feien mitja, activitats considerades pròpies del seu sexe

en aquella època. Però també van haver de fer activitats que cridaven l'atenció dels vigatans i potser les estigmatitzaven prou davant de la resta de la població, com era portar els morts i assistir als enterraments, novena i cap d'any de tots els canonges, beneficiats i nobles, tasca que van fer fins a finals del segle XIX. També se'ls hi va assignar, per part del consistori vigatà a partir del maig de 1724 i com a contribució al sosteniment material de la Casa, la neteja de la plaça Major de Vic, que l'havien d'escombrar per 10 lliures anuals. S'ha de dir que el primer reglament escrit del qual tenim constància, i que va significar la sistematització de l'actuació de les asilades, no va arribar fins al 1745, quan el bisbe Manuel Muñoz, que acabava d'entrar i que va ser un altre entusiasta de la Misericòrdia, com el seu predecessor, va escriure el que ell va anomenar com *Constitucions* (9).

Ampliació de la Casa i recerca de nous recursos

La prova que la institució estava molt ben considerada a alts nivells i que, per subsistir primer i millorar després necessitava el suport de tothom, la tenim en el fet que el Síndic de la Universitat de Cervera Francisco Macarulla, el 19 de juliol de 1752, firmà per raó de Senyoria (10) tota la finca del que es tenia per la Misericòrdia en aquells moments, cobrant pel seu lluïsmes (11) la insignificant quantitat de 14 lliures i alliberant-los del restant. El cens (12) de l'amortització va ser una simbòlica tassa d'aigua.

A la institució seguien ingressant noies noves i la casa es feia petita. Entre els anys 1759 i 1763, Miquel de Fontcuberta i Morgades va cedir dos patis de terra del pla de Santa Clara Vella a favor de la Misericòrdia a canvi d'un mòdic cens anual. Continuant en aquesta línia d'expansió, i éssent autoritzada expressament l'operació pel bisbe Anton de Artejo, Josep Estanyol i el seu fill Antoni Mariano van cedir, a canvi d'un cens de 56 lliures i 16 sous (13) anuals, un tros de terreny que delimitava amb l'hort (s'hagué de pagar fins al 1783) i finalment es comprà la casa i hort de Ca la Minga. Tot plegat donava que la finca de la Misericòrdia tenia una extensió de 3.978 metres quadrats, dels quals 250 corresponien a l'Església i un quarter i mig de sembradura, a l'hort tapiat.

Després del canonge Barnils, el fundador, una altra persona que va deixar una petja molt marcada va ser el canonge Josep Anton de Regàs, que va presidir la Junta d'Administració de la Misericòrdia durant poc més de 44 anys, des del 1766 fins al 1810. En aquest llarg període hi havia regularment a la casa entre quaranta i cinquanta noies. La casa primera, pagada per doctor Barnils, es va manifestar del tot insuficient i la junta encapçalada pel doctor Regàs va ampliar la Misericòrdia fins a deixar-la tal com va quedar fins al dia del seu tancament, quasi dos segles més tard. També va fer tapiar l'hort nou. Malgrat rebre els fruits de la tercera part dels terrenys de Conanglell i Albatàrrech, i del treball de les noies, que multiplicaven la seva activitat en les feines ja comentades, cada any hi havia un dèficit que no podien pal·liar ni les aportacions dels particulars. Per tant, i fent de la necessitat virtut, el canonge Regàs va fer una aportació personal de 71 lliures, que després li van ser retornades, destinades a comprar un matxo per recaptar ajuts de totes les parròquies del Bisbat. En veure l'èxit de la idea, poc després es van comprar dos matxos més. L'Aplegador més emblemàtic i conegut va ser en Joan Manuvers que es passava la vida demanant ajuts per la Misericòrdia; hi ha constància del seu pas anual per Moià, el Pla del Bages, Ripoll, les Guilleries, la comarca de Prats, Sant Feliu Sasserra i, en algunes ocasions, arribà fins a la Segarra. La nota tràgica va córrer a càrrec d'un altre aplegador, en Francesc Roca, que va morir d'una caiguda del matxo vora d'un mas de Susqueda al 1771, recaptant també per la Misericòrdia.

Una de les altres grans aportacions de l'era Regàs, i que suposà un gran sacrifici per a la casa, va ser la portada d'aigua de les fonts públiques de Vic. Es gastaren, en aquesta gran obra, molts diners. Tampoc podem oblidar que, de la seva pròpia butxaca, pagà la construcció del claustre, va adornar l'Església, que va fer pintar, i va dotar la sagristia de tot el necessari per al culte diví. Va morir a Manlleu el 17 de juny de 1818, després d'haver presidit la Junta Administrativa durant 44 anys.

El nou vicepresident, el canonge Josep Iglesias, també va fer molt per a la Casa i va demanar poder construir una habitatge per al president de la Junta, que ell ocuparia mentre desenvolupés el càrrec i que seria llegada als seus successors. Aquí es gastà en principi 6.000 lliures dels seus propis interessos i d'una herència del seu oncle, però n'acabà gastant 2.794 lliures més, també del seu propi peculí, per deixar-ho tot en

condicions. Se'l va lliurar del pagament del lloguer fins a la seva mort a causa de les gran aportacions que havia fet.

Expectatives de les noies asilades

El canonge Regàs, a més de materialitzar l'ampliació de la casa amb noves dependències, va fer importants obres de millora dels recintes edificats anteriorment, especialment l'església, i va regalar la campana. De tota manera, a més del tema econòmic, al president de la Junta també li preocupava molt la instrucció i educació de les noies acollides. Va ser idea seva, i gràcies a l'avançament de diners que va fer del seu propi peculi, que una noia molt llesta i emprenedora, la Mariana Poudevila, fos enviada a la Casa de Misericòrdia de Barcelona perquè aprengués a planxar amb les tècniques més modernes del moment, així com a crespas i altres labors pròpies de l'època. Quan va tornar, l'encàrrec que va tenir la noia va ser ensenyar el que havia après a les altres. D'aquesta manera es procurava que sabessin més i poguessin ser més útils a la casa, afrontant treballs de més envergadura i qualitat.

Per entrar hi havia unes condicions i uns requisits, que van anar variant lleugerament amb el temps i que comentarem posteriorment, però als membres de les respectives Juntes d'Administració els preocupava també el tema de la sortida de la casa de les noies. Cal tenir en compte que moltes d'elles eren òrfenes absolutes i no tenien ningú, amb la qual cosa no era fàcil que tornessin a la societat civil si no volien caure de nou en el pou de la indigència: sense un lloc per viure, sense feina, sense ningú.

Algunes noies, que sovint havien entrat éssent unes nenes, no es plantejaven res més i sabien que passarien allà tota la seva vida. En aquests casos, a mesura que passaven els anys i d'acord amb els recursos personals de casa asilada, el seu rol anava canviant dins la casa. Les asilades joves i adultes tenien, entre d'altres tasques, la responsabilitat d'educar les més petites i així cadascuna d'elles es feia càrrec d'alguna nena i se'n feia responsable de tot, fins i tot de sufragar-li el berenar amb els pocs diners que podien guanyar treballant pel seu compte des de la casa. També tenien la responsabilitat de tenir cura de les malaltes i ancianes. Cal pensar que es tractava d'un habitatge fred i que

vivien en unes condicions força precàries. Quedar-se, doncs, a la casa era una possibilitat a la qual s'acolliren moltes asilades al llarg de la història de la Misericòrdia.

Algunes altres noies, però, quan es feien més grans veien el seu futur lluny de la casa. N'hi havia algunes, poques, que a la majoria d'edat eren reclamades per algun familiar. Les altres, només podien sortir de la casa per tres vies: la del matrimoni, la via religiosa, ingressant a alguna congregació de monges, i la del servei domèstic, treballant en cases de famílies adinerades i sobre el paper amb una reputació moral i religiosa irreprotxable.

Des de l'any 1739 fins al 1772 es van constituir tres Causes Pies (14), que havien d'ajudar econòmicament les donzelles que volien casar-se o fer-se religioses. La fundada pel canonge Anton Mas consistia en què cada tres anys es feia un sorteig i a la que li toqués se li donaven 50 lliures; tenien preferència les de les parròquies de Sant Esteve de Granollers i Sant Julià de Vilamirosa. La Causa Pia Alrà, fundada pel sabater de Vic Jaume Alrà el 1762, es fonamentava en uns camps que conreava a compte propi la Misericòrdia. La Junta acordà que cada noia que es casés rebria 25 lliures de la Causa Pia Alrà. Finalment el rector de Sant Boi de Lluçanès, Pere Solerdelcoll, el 1781 en una altra Causa Pia, disposà que es donés a les noies del poble, que estiguessin a la Misericòrdia, 30 lliures quan es casessin. Aquestes Causes Pies es van anar extingint en el temps, sobretot arran de la desamortització del segle XIX. També hem de fer esment del llegat de 3.000 lliures de Francesc de Graell, els rèdits de les quals s'havien d'invertir en la millora de la manutenció i educació de les asilades i en dot per a les que es casessin o es fessin religioses.

Per un document (15) on la Junta d'Administració de la Misericòrdia contesta un escrit del Bisbe Vayán, el qual prèviament els havia demanat dades de la Misericòrdia, document que està datat del 3 de març de 1807, entrat ja el segle XIX, sabem que en aquell any hi havia a la Casa quaranta-sis noies i que les despeses originades eren de 2.300 lliures anyals, mentre que les rendes de la casa pujaven a 1.800 lliures cada any, segons el preu del gra. Aquestes rendes provenien de les donacions dels camps de Jaume Alrà, Anton Mas, Tomàs Reguer i sobretot el llegat d'Anna de Copons. Ens diu també el que menjaven les noies asilades: “llegums, verdures, un poc de porc i pa de

mestall. Per esmorzar mengen blat de moro; per dinar, sopes de pa i olla consistents en tocino i verdura, amb abundant pa, però sense vi; per sopar, sopes i un plat d'arròs, fideus o llegums. El seu vestit està fet de llana del país d'inferior qualitat" (16). Es calculava que cada noia costava a la Junta unes 100 lliures anuals. Acaba dient l'informe que les despeses es podien cobrir gràcies a les aportacions generoses dels fidels.

Legalització de la Misericòrdia i un llegat ben curiós

A causa d'un reial decret del 1836 (17), es va crear la Junta Municipal de Beneficència, un organisme que es volia ficar en el govern de la casa i que, des del primer moment, va comptar amb les traves de la Junta d'Administració. La tensió va esclatar quan la Junta Municipal va ordenar la readmissió d'una noia que s'havia escapolit, decisió que es van negar a acceptar els de la Junta d'Administració. Els enfrontaments van sovintejar entre les dues juntes, la de Beneficència i la de la Misericòrdia, fins que aquesta darrera va demanar, mitjançant una instància a la Reina d'Espanya, que la Casa de la Misericòrdia fos reconeguda com a Establiment Benèfic de Patronat Particular, ja que no rebia cap tipus d'ajut econòmic ni per part del govern, ni de la província ni del municipi. La resposta a aquest escrit va ser lliurada per mitjà d'una Real Ordre del Ministeri de la Governació de 14 de febrer de 1854 en què es reconeix la Misericòrdia com a Establiment Particular (18).

Per altra banda, el vocal de la Junta, Josep de Rocafiguera, va constituir un llegat ben curiós, destinat a les noies *més pobres i lletges* de la Misericòrdia (19). La família del finat no hi posà cap impediment, ans al contrari, però dit llegat va motivar una dura pugna amb Teresa Gurt, qui considerava que tenia dret a una part de l'herència. Finalment la batalla judicial la guanyà la Misericòrdia set anys després de la mort de Josep de Rocafiguera. Van cobrar la part que els corresponia entre 1862 i 1868, un total de vint-i-cinc noies en prendre estat (20).

Situació precària a causa de la Desamortització

Bufaven mal vents des de feia anys pel que fa als béns de *mà morta* (21); és a dir, aquells que pertanyien a l'Església o que eren públics, per tal que poguessin ser venuts i tornats a mans de particulars. Des del Trienni Liberal (1820-1823) hi hagué els primers intents de desamortització. No fou fins més tard, amb la famosa desamortització de Mendizábal, quan aquestes intencions es concretaren a casa nostra i afectaren de dret La Misericòrdia. La nova disposició legal deixà la casa abocada a la ruïna i misèria més absoluta. En l'article 1 de la Llei es posaven a la venda totes les finques rústiques i urbanes, censos i furs pertanyents a l'Estat, al clero, a les Ordres Militars, a Confraries, a Obres Pies i santuaris, als municipis, a la beneficència, a la instrucció pública i a altres que es consideressin que estaven en mans mortes.

Pel que fa a la Misericòrdia, l'Estat posà a la venda les terres lleidatanes d'Albatàrrech, que foren donades per Anna de Copons a La Misericòrdia i a l'Hospital de pobres, i el 19 d'abril de 1859 s'anuncià la subhasta de diferents finques, propietats de la Misericòrdia: la de Can Barraca, la del Moragull i els camps d'en Moné. L'Estat també es va apoderar de les terres del Pla d'en Serreta a Vic i del Pla de Plantamor a Santa Eugènia de Berga. A més dels beneficis que aportaven aquestes terres i finques i que permetien que les asilades tinguessin una vida més còmoda, també es va acabar amb una altra important font d'ingressos en redimir-se diferents censals, que aportaven anualment a la Casa, en aquella època, 7.367 rals. La situació econòmica de la Misericòrdia, gairebé sense propietats- només va poder mantenir Conanglell i els edificis on vivien les noies- i redimits els censals, era tan apurada que la Junta Administrativa es va haver de queixar de l'extrema pobresa que es vivia ja que el sosteniment de la casa depenia dels ingressos del treball de les asilades i dels ajuts en forma d'almoines i donacions que podien arribar. En frenar-se les donacions arran de la desamortització i éssent insuficients les aportacions econòmiques per tirar endavant la casa, tenint en compte que no comptaven amb cap ajut ni estatal, ni provincial, ni municipal, la Junta, tres anys després, va mirar que creixessin els beneficis del treball de les noies i per això va acordar donar unes gratificacions especials a les asilades amb més

responsabilitat. Així s'acordà al 1866 que la Mare cobrés, com a asilada principal, 200 rals (22) cada any; 160 l'Auxiliar; 140 la mestressa encarregada de la mitja; 80 la portera i la recadera, i 60 l'encarregada de les seccions de filats i teixits. Gratificació que es va continuar donant sempre més, tot i que les quantitats es van anar adaptant als nous temps.

Els darrers anys del canonge Iglesias

Com ja hem dit més amunt, el canonge Josep Iglesias va ser nomenat vicepresident de la Junta d'administració, el 13 d'agost de 1810, i es va mantenir en el seu càrrec fins a la seva mort, el 8 de desembre de 1866. Va estar, per tant, 56 anys al front de la Misericòrdia i era considerat una veritable institució en el seu temps. Malgrat tot, el temps no passa endebades i els darrers anys de mandat del vell canonge van ser un veritable maldecap per a la resta de la Junta, i també se'n va veure afectada la qualitat de vida de les asilades. El primer punt de desacord important va succeir l'any 1863 per la qualitat del pa. La Junta creia que s'havia de millorar, comprant xeixa (23) en lloc de mestall (24), mentre que el vell canonge s'hi oposava. Ja quasi nonagenari, Josep Iglesias feia anys que no portava llibres de comptabilitat i cometia importants equivocacions en els pagaments, barrejant interessos de la casa amb els seus propis. La Junta demanà als bisbes Castanyer i Jordà que forcessin la seva dimissió, ja que ell es va negar sempre a plegar, dient que la Misericòrdia era casa seva i que es veia perfectament capacitat per tirar-la endavant. Els informes de la Mare del moment i d'altres membres de la Junta d'Administració no tingueren cap efecte pràctic en els dos bisbes i tant el doctor Castanyer, poc abans de morir, com el doctor Jordà, que acabava d'arribar de Lleida, on era canonge, per fer-se càrrec de la Seu vigatana, no van voler forçar la dimissió del seu ancià representant, que li hagués amargat els darrers dies de la seva vida i també perjudicat els interessos de la casa, ja que Iglesias estava decidit a donar tot el seu llegat a la Misericòrdia, com així va fer. Finalment es morí el dia de la Immaculada de 1866 i va ocupar el seu lloc l'arxiprest de la catedral de Vic, Josep Homs.

Com ja hem dit, Josep Iglesias no va portar llibres de comptabilitat els darrers anys i, en morir, el primer que va haver de fer el seu successor va ser posar ordre en el capítol econòmic. Conscient el Bisbe de l'enrenou que hi havia i la feina que suposava deixar-ho tot en estat correcte, va nomenar tres assessors de la junta: els canonges Joan Dot, Josep Sors i Tomàs Bret. Un any després, al 2 de gener de 1868, els comptes foren aprovats pel Bisbe Jordà.

Malgrat que havien passat uns quants anys de la desamortització - encara no havien obtingut cap compensació pels béns perduts- i els notables esforços de tots per tirar endavant la Misericòrdia, aquesta no aixecava el cap econòmicament. A causa d'algunes aportacions econòmiques i a l'esforç de les asilades en el seu treball, així com amb l'ajut que suposaven els productes de l'horta del carrer Nou, es podia anar aguantant el dia a dia, però era del tot impossible escometre importants obres de reforma que s'havien de fer, ja que algunes dependències estaven en estat ruïnós. Tan apurada era la situació que la Junta es va veure obligada a dictar una ordre el 6 d'agost de 1869, segons la qual es suspenia, fins a nova ordre, l'ingrés de noves asilades.

Es crea la figura del capellà director

Les diferents Juntes de la Misericòrdia s'havien acostumat que el canonge Iglesias visqués a La Misericòrdia i complís amb una sèrie d'encàrrecs, tant si li corresponien com si no. A la seva mort, a més de l'enrenou econòmic que va produir la seva gestió, es van trobar amb un important buit, ja que el seu successor no vivia allà i no sempre hi havia un capellà per administrar els sagraments i atendre les necessitats educatives i formatives de les asilades. Per això, i després de debatre-ho en diferents reunions, s'acordà, en la reunió de junta del 15 de juny de 1867, la creació de la nova figura del capellà director, que havia de ser una persona de caràcter que representés la Junta. Les seves principals atribucions serien:

- “Portar l'administració, vigilar la instrucció, l'educació i la bona marxa de tot el que feia referència a les pràctiques religioses, a l'alimentació i al treball. Ensenyarà també la doctrina cristiana en els dies i hores que mani el Reglament. Visitarà sovint les sales de labor i procurarà

infiltrar en el cor de les asilades afectes d'agraïment a la casa i als seus benefactors, de respecte als superiors, d'amor al pròxim i d'afecció a l'estudi i al treball que dignifica.

- Estudiarà el caràcter de les asilades per corregir-les amb amabilitat i destinar-les a les ocupacions i labors més pròpies, segons les seves aptituds.
- Cuidarà que compleixin amb exactitud les disposicions del Reglament Interior, que indica les hores de treball per a la casa i per a elles, d'esbarjo, de descans i els actes de pietat que practiquen diàriament.
- Celebrarà cada dia la Santa Missa a l'església de la casa, procurant que hi assisteixin totes les asilades i que rebin els Sants Sagraments.
- Visitarà sovint les malaltes, i procurarà que siguin degudament ateses.
- Tindrà un llibre d'entrades i eixides de les asilades i un de defuncions, anotant el dia, l'any i l'objecte perquè hagi sortit de l'establiment.
- Dirigirà l'ensenyança de les asilades en el mode i hores que ordeni l'Administració.
- Tindrà l'obligació de fer tots els treballs que li encarregui el secretari o bé les seccions. Avisarà l'Administrador i a qui correspongui estar de torn, i li comunicarà qualsevol novetat que esdevingui.
- Tindrà una assignació anyal de 800 rals, amb habitació franca, verdura de l'hort i minyona, que li assignarà la junta. Tindrà un mes de vacances l'any per dedicar-se a la predicació o a allò que més li convingui" (25).

No cal dir que amb la creació d'aquesta nova figura es volia acabar amb una etapa més o menys anàrquica, en la qual tot depenia d'una persona molt carismàtica, però que ningú no controlava. Així es posava ordre a la Casa i es vetllava perquè les asilades tinguessin totes les atencions necessàries en tots els àmbits. Sol·licità aquesta plaça Mossèn Miquel Sarreta, de Sant Pere de Torelló, a qui va ser adjudicada el 22 d'agost de 1867. Aquesta figura es va mantenir fins al tancament de la casa.

Donatius, reformes i negativa a instal·lar-hi monges

A partir de 1871, van arribar una sèrie de donatius importants, que van possibilitar escometre algunes obres urgents, sobretot a l'església i al dormitori. L'església, que va fer aixecar mossèn Barnils un segle i mig abans, era petita, d'una sola nau i amb poca ornamentació. A mesura que arribaven donatius es va poder allargar, fer un nou altar major, diferents altars laterals i aconseguir un nou sagrari. També es va construir el cor, es va pintar i, en general, va millorar molt el seu aspecte. Una altra dependència que necessitava una reparació urgent era el dormitori. El que hi havia era petit, insalubre i ruïnós, però no hi havia diners per millorar-lo, fins que va arribar una donació de 10.000 pessetes que cobria just el pressupost fet setmanes abans, amb la qual cosa es va poder començar la construcció del nou dormitori, al carrer de Sant Pau, apte per a quaranta asilades. Malgrat tot, el cost va superar el pressupost i les obres van estar parades uns mesos, fins que un ciutadà anònim de Vic, en assabentar-se de la precària situació que passava la casa, va donar 12.000 pessetes més perquè s'acabés el dormitori.

Totes les actuacions de la Junta estaven pensades per millorar l'educació, l'alimentació i l'estada de les nenes, noies i dones. Va arribar a Miquel Sarreta l'ofertament d'una dona vigatana, l'Anna Espona, que es prestava per ensenyar a cosir a màquina de forma gratuïta a algunes asilades. L'oferta fou acceptada per la Junta i el capellà director en nomenà dues que cada dia anaven a casa d'aquesta senyora fins que en van aprendre. Quan en van saber, la Junta va comprar una màquina de cosir per a la casa. Com a cosa curiosa, val a dir que, en la junta del 23 de març de 1876, es va acordar, per millorar la salut de les asilades, que se'ls donés vi, en justa mesura, per dinar i per sopar.

Estàvem, doncs, en època de reformes i el bisbe Colomer, com tots els bisbes anteriorment, estava molt interessat pel que passava a la Casa. S'adonà que aquesta encara es regia amb les Constitucions que el bisbe Manuel Muñoz va redactar un segle i mig abans, allà pel 1745, per la qual cosa es va veure obligat a redactar unes noves Constitucions, que foren aprovades el 10 gener de 1879. A partir d'aquest nou

document, es va redactar un nou Reglament Interior de la casa, que fou publicat el 3 de març de 1881. La casa tenia aquell any cinquanta-dues asilades.

El 1882 el Bisbe Colomer va ser substituït pel doctor Morgades, un dels prelats més reconeguts de la seu vigatana. Aquest, després de visitar la institució, es va sorprendre del règim de gestió i va proposar, per segona vegada a la història, un nou tema a debat. Ell creia que el funcionament de la casa milloraria molt si les asilades fossin ateses per religioses, com passava a Casa Caritat, enlloc de governar-se per un règim autogestionari, tot i que s'havia creat no feia massa la figura del capellà director. Aquesta opinió va ser àmpliament debatuda en diferents reunions de la Junta d'Administració i es va considerar que no seria adequada. En primer lloc es creia que incorporar religioses a la casa, perquè tinguessin cura del seu funcionament, era una proposta inassumible a nivell econòmic. La casa s'havia anat recuperant de mica en mica del daltabaix econòmic patit arran del decret de Desamortització, gràcies al treball de les asilades i a les aportacions de prohoms vigatans, però no tant com per obrir la casa a una institució. A més, també es va argumentar que la casa portava més de 150 anys funcionant d'aquesta manera i la incorporació de religioses crearia molt malestar amb les asilades més grans i les que ostentaven diferents responsabilitats. Per tant, la incorporació de religioses no era viable, ni econòmicament ni organitzativament. Així li ho va fer entendre la Junta al doctor Morgades, que ho va acabar acceptant. Molt abans, al 1785, el bisbe Francisco de Vayan ja havia proposat que monges terciàries governessin la casa, però la proposta havia estat desestimada per raons molt semblants. Cal dir que el règim d'autogestió es va mantenir fins al tancament de la casa.

El calvari de Conanglell i més reformes a la Casa

Com ja hem explicat, Anna de Copons de Malla i de Conanglell va fer una donació de béns immobles al 1735 i, des de la Desamortització, es repartien els seus beneficis l'Hospital de Pobres i Malalts de Vic i la Misericòrdia. La finca de Conanglell- que entre bosc, prat i cultiu tenia una extensió de terra de 383 quarteres i 6 quartans, equivalents a 139 hectàrees, 9 àrees i 66 metres quadrats, amb més de 16 cases i edificacions, a més d'una resclosa i un canal privat per regar les terres- va ser una gran

font d'ingressos. Però, a principis del segle XX, va constituir-se en un veritable problema econòmic per a la Junta d'Administració. Moltes de les terres eren llogades i cal destacar que des del 1857 un dels llogaters més emblemàtics i que més ha marcat una part de la finca va ser l'exèrcit de l'Estat Espanyol. Van passar per Conanglell soldats del Cos Nacional d'Artilleria i de les Índies, de l'Esquadró de la Remunta d'Artilleria i de la Comandància General d'Enginyers amb un regiment de sapadors (26) minadors. La relació de l'exèrcit a Conanglell va durar fins al 1905 i, com a resultat d'una subhasta pública, després es va arrendar a un particular, en Joaquim Vilar de Sant Boi de Lluçanès.

A l'esmentada finca hi havia molt terreny i la Junta, encapçalada pel canonge Ramon Sala, va autoritzar la construcció de la fàbrica de Conanglell. Prèviament havia aconseguit la concessió d'un salt d'aigua, el 1895, que va llogar per 30 anys a Joan Subirats. Aquest començà a edificar la fàbrica, que s'acabà al 1903, però aviat es va adonar que el projecte superava les seves possibilitats econòmiques i es va constituir la societat civil Rocafiguera, Tornamira i Subirats. La fàbrica va costar 136.000 pessetes, de les quals la Coherència se n'havia fet càrrec de 59.000; altres 59.000 les havia aportat en Ramon Tornamira i la resta, 18.000, va ser aportades per Subirats, després de peritar i reconèixer-li el que s'havia gastat. Aquesta societat va llogar la fàbrica a Albert Costa per 10 anys i, un cop acabat el contracte, la va tornar a llogar per 7 anys més a Ernest Beviè, que actuava en lloc del seu germà Edmund. Cal dir que la Junta tingué molts problemes de caràcter econòmic amb els primers arrendataris de la fàbrica.

El temps passava, i no endebades, i la vella casa que acollia la institució de la Misericòrdia necessitava reformes urgents. Per una banda, va ser necessari fer arribar més aigua per satisfer les necessitats de la casa i, per altra, estant ja al 1908, es veia poc higiènic que les seixanta noies es rentessin i pentinessin al mateix dormitori. Així que la junta va fer construir un lavabo, un pentinador i també va fer aixecar un lavabo a la infermeria de la casa. Seguint amb les millores higièniques, al 1912 es van substituir les comunes pels llavors moderns vàters en totes les dependències de la casa. Aquí hi hagué un problema perquè l'aigua no arribava amb prou pressió a tots els nous vàters i es va haver d'instal·lar un motor elèctric per aixecar l'aigua del pou del claustre fins als dipòsits; despesa que es va poder afrontar gràcies a una almoïna. Un cop satisfetes

aquestes mesures higièniques, es va veure la necessitat d'escometre altres reformes ja que el mal estat de la teulada va empitjorar i hi havia dependències, com la sala de labor de les noies, que no reunia cap condició, amb poca alçada i molta foscor. Cal tenir en compte que en les dues primeres dècades del segle XX el nombre d'asilades oscil·lava entre cinquanta i setanta. Aquestes reformes es van poder realitzar gràcies a aportacions de ciutadans de Vic. També cal destacar les obres fetes a la porteria de la casa, realitzades gràcies al llegat deixat pel doctor Torras i Bages en morir.

Capítol apart mereixen les obres fetes en la millora de la infermeria; projecte que es va realitzar seguint les indicacions dels metges de la Casa en aquells moments: els doctors Candi Bayés, Josep Salarich i Josep Maria Terricabras. Obres que pocs mesos després d'acabar-se van evidenciar la seva necessitat i eficàcia en haver d'afrontar l'epidèmia de grip els mesos de febrer i març de 1920. També a finals de la primera dècada es va produir la mort del primer capellà de la Misericòrdia, Mossèn Sarreta, que va exercir el càrrec més de 40 anys i va deixar uns records inesborrables pel seu zel i preocupació per les asilades. Per substituir-lo va ser nomenat mossèn Miquel Soler, el 25 de gener de 1907.

“Fer-les-hi bé i fer-les bones”

La Junta d'Administració s'havia de preocupar- i moltes vegades ho va haver de fer amb grans sacrificis personals i disposant de diners del seu propi peculí- de satisfer les necessitats materials de les asilades, però el capellà director i les asilades principals tenien la missió de vetllar per la seva evolució com a persones en tots els àmbits de la vida. Per això en el reglament de la casa queda clar que els responsables havien de vetllar especialment per la instrucció, l'educació i la formació cristiana de les nenes i noies que arribaven a la casa. El lema de la casa de la Misericòrdia de Vic era molt clar al respecte: “Fer-les-hi bé i fer-les bones”. I tenint en compte el sistema d'autogestió, tot i que en els darrers temps havia agafat un protagonisme destacat la figura del capellà director, les pràctiques religioses que estan contemplades en el reglament no desdirien de les que es practicaven en els convents de monges.

En aquest sentit, per “fer-les bones”, a més de rebre de part del capellà director i altres personalitats eclesiàstiques rellevants l’ensenyament de la Doctrina Cristiana, havien de fer diàriament una sèrie de pràctiques religioses com el rès cada matí, a primera hora, del Via Crucis, que anava seguit d’una estona de Meditació. També cada dia havien d’oir la Santa Missa, combregar i oir una segona Missa, aquesta segona només els diumenges i dies festius, com a acció de gràcies. També cada dia resaven les tres parts del Rosari, la Corona dels Dolors i es feien dues visites al Santíssim, al migdia i al vespre; a més de fer, poc abans d’anar a dormir, l’examen de consciència. Cal dir que la direcció espiritual corria a càrrec del pares de l’Oratori de Sant Felip Neri i que la segona Missa, els diumenges i dies festius de guardar, l’anaven a oir a la Catedral, on s’ajuntaven amb els asilats i asilades de Casa Caritat, tot i que entre ells no hi podia haver la més mínima comunicació.

I per “fer-les-hi bé”, les respectives juntes d’administració sempre van procurar- atenent les necessitats dels temps que vivien- enlairar el nivell d’instrucció i d’educació de les asilades. En relació al nivell d’instrucció, les petites anaven a classe, on se’ls ensenyava a llegir i escriure i la instrucció bàsica de l’època. Especial interès, però, es tenia per la formació més professional. En aquest sentit se les instruïa en les labors pròpies del seu sexe com cosir, fer labors, planxar, crespas i brodar roba. Per perfeccionar-se, en diferents èpoques, algunes asilades van ser autoritzades a abandonar la casa una temporada o unes estones cada dia per aprendre tasques més especialitzades, com les classes extres de planxar, de tall i confecció, de crespas i de brodar que algunes noies- les que tenien més aptituds- van anar a aprendre fora de la casa i, en tornar, havien d’ensenyar-ho a les seves companyes.

Un altre capítol que preocupava en gran manera a la Junta i, en el seu moment al capellà director i al Bisbe, era la responsabilitat educativa que tenien les noies més grans vers les més petites. En aquest sentit se les formava perquè valoressin la tasca que havien de fer i els inculcaven tres idees:

- 1- Aquestes nenes demà seran dones.
- 2- Aquestes nenes són imatge de Déu

- 3- Aquestes imatges són poc delineades i vosaltres sou les artistes, que les heu de fer cada dia més semblants al model diví.

L'educació, s'insistia a les més grans, ha de fer les nenes bones, obedients, carinyoses, caritatives i amables amb tothom. En aquest sentit havien de tenir cura de moldejar el cor de les noies. Especial esment mereixia la castedat i la puresa i, seguint les idees de Monsenyor Dupanloup, "s'havia d'acostumar les nenes a la modèstia i a la decència per crear hàbits de puresa. Tant el vestir com el parlar respirarà sempre el perfum de la decència i de la religió, que edifica i enlaira l'ànima. S'ha de formar en elles hàbits de neteja, de laboriositat, d'economia i d'obediència. Ha de bastar una paraula, una mirada, un senyal perquè les nenes obeeixin". (27)

Finalment, el doctor Martí, en el capítol XIV de la Ressenya Històrica de la Casa (28), explica com ha de ser i com ha d'actuar l'educadora. Destaca el valor de l'exemple, que és molt superior al de la paraula, ja que la criatura imita per instint el que sent, però sobretot el que veu i el que viu. I en aquest sentit, les noies i dones educadores han de tenir cura del gest, dels modals, de la manera de parlar i d'obrar per no proporcionar un mal exemple a les nenes que tenen al seu càrrec. Destaquen, segons ell, els principals defectes de les educadores: "les falses promeses, la humiliació de les culpables, que mata en l'ànima el sentiment de la dignitat; l'abús de les alabances, que fa les noies vanitoses; els mimos, que desperten el recel i odi de la resta; el dir paraules grolleres i el rondinar etern, que fa que ningú obeeixi". El doctor Martí també dedica un paràgraf especial a l'educació moral i especialment a la correcció: "L'art de castigar és un art difícil, perquè exigeix per part de l'educador molta virtut, molt bona voluntat i a més un gran caudal de discreció. S'ha de tenir present que quan es corregeix convé tenir molta serenitat; la passió no corregeix la passió. S'ha de castigar el menys possible, fent que la penitència guardi proporció amb la falta comesa, després de previ avís. Després de castigar s'ha de perdonar per complet, sense que en la cara restin senyals de mal humor. Sempre és preferible la dolçor que persuadeix, a la severitat que ordena".

Horari estricte i normes d'admissió de les asilades

L'horari era especialment estricte. Les asilades s'havien d'aixecar, segons l'època de l'any, entre $\frac{3}{4}$ de 5 i $\frac{2}{4}$ de 6 del matí, tot i que a partir de l'any 1939 ho feien a partir de les 6 del matí. Després feien les següents activitats, segons la proposta de Reglament que es va fer a l'any 1939, després de la Guerra Civil Espanyola, i que va perdurar fins al tancament de la casa, com ens va explicar l'asilada Concepció Alabern, poc abans de morir als 92 anys a la Residència dels Saïts, de Vic:

6.00 Llevar-se, arreglar-se elles i fer el llit

6.30 Devocions a l'església: Via Crucis i Meditació

7.00 Missa

7.30 Arreglar les coses de casa, fer neteja

8 Esmorzar i treball per a la casa fins a les 11 h.

11.00 Recreo

11.30 Treball propi fins a les 13 h.

13.00 Dinar i recreo

14.00 Treball per a la casa fins a les 17 h.

17.00 Berenar i recreo

17.30 Treball propi fins a les 19.30 h.

19.30 Res del Rosari i lectura

20.00 Sopar i recreo o treball propi

21.30 Visita al Santíssim, examen de consciència i, tot seguit, a dormir.

Pel que fa a les normes d'admissió, hem trobat, per una banda, un document sense datar en què s'especifiquen les observacions sobre l'Admissió d'Asilades que ha de seguir el capellà de la Casa, i, per l'altra, el document "Constituciones de la Casa-Hospital de Misericòrdia denominada de Santa Ana de la ciudad de Vic", datada del 10 de gener de 1879, tot i que editada el 1948. En el primer document es diu que es podran admetre

nenes a partir dels 7 anys i fins als 15 éssent filles d'un matrimoni canònic, batejades, pobres i gaudint de bona salut i perfecta fama. A nivell formal la persona que tenia la potestat sobre la nena o noia que es volia ingressar hauria de dirigir una instància al president de la Junta Administrativa, deixant clar quina persona se'n faria càrrec en cas que, per diverses raons, la noia hagués de sortir de l'establiment. La instància hauria d'anar acompanyada del certificat de Bateig, del certificat de la confirmació- en cas que hagués rebut aquest sagrament-, un certificat de bona salut i un darrer d'haver estat vacunada contra la verola.

Un cop examinats els documents i les circumstàncies de la noia o nena, la Junta havia de comunicar la seva decisió a la persona que havia adreçat la instància de la manera que cregués oportuna. La noia admesa tenia de termini trenta dies per ingressar; en cas de no fer-ho, s'entenia que hi renunciava. En cas que ingressés, seria presentada pels seus familiars i una altra asilada als membres de la Junta, lliurant-los de nou els documents per si tenien a bé revisar-los i fer les observacions que creguessin oportunes. Un cop ja ingressada a la Casa, se li explicava el Reglament Interior de la Casa per al seu compliment i observància.

Tot i que en aquest document no queda reflectit, com a mínim a partir del 1812, ja que és la primera sol·licitud documentada que ha quedat guardada a l'Arxiu Episcopal de Vic, a més dels documents i procediments acabats de comentar, la persona que signava la sol·licitud es comprometia a una part del manteniment de la noia. En el cas de l'asilada Raimunda Boixeda, que va ingressar el referit 1812 a instàncies de Francesc Plantalamor, aquest es va veure obligat a mantenir-la, fent-se càrrec del llit, el calçat i el vestit, a més de pagar cada any 4 quarteres de mestall i 2 de blat de moro per meitat avançada. Com que es tractava de nenes o noies de famílies extremadament pobres de les quals els pares, en cas que hi fossin, no podien fer-se càrrec de res, era la persona que firmava la instància qui s'hi comprometia. Pels documents examinats en els arxius, normalment solien signar les sol·licituds familiars directes en alguns casos, però en la majoria era el capellà de la parròquia on vivia la criatura qui s'acabava fent càrrec de la despesa o algun parent llunyà capellà o religiós, a més d'alguna persona noble i de bona posició que coneixia les misèries de la família i s'oferia a assumir les despeses que marcava la Casa.

Pel que fa al segon document, promogut pel bisbe de Vic, el doctor Pere Colomer, es posen una sèrie de condicions a les aspirants.

- Joves solteres naturals de la diòcesi entre 10 i 25 anys.
- Viudes que paguin l'estada establerta en el Reglament Interior.
- Dona casada, separada civil i canònicament, que pagui també la seva estada.
- Qualsevol jove casada, soltera o viuda, quan l'Administració consideri útil el seu ingrés.

Els altres requisits són els mateixos del document anterior.

Les possibles sortides de les noies al segle XX

Un altre fet destacable era el destí, segons les èpoques, de les nenes i noies que ingressaven a la Casa. I ara ens cenyirem al segle XX. Abans de la guerra del 36, un dels destins al que s'acollien algunes noies era el d'ingressar en el noviciat d'un orde religiós i fer-se monja. Semblava que pujaven de categoria social, ja que d'aquesta manera deixaven de ser nenes i noies d'hospici o d'orfenat i passaven a tenir més prestigi social com a religioses; després de la guerra civil, en canvi, van ser poques les que van optar per aquest destí. I és que els temps van anar canviant al llarg del darrer segle de vida de la institució.

Algunes podien abandonar la casa perquè eren reclamades per la seva família, quan tenien l'edat reglamentària, als 16 anys. Altres, que no tenien ningú de família, podien abandonar la casa només per anar a fer de minyones a casa de famílies benestants de la ciutat o fins i tot de la comarca. Les famílies que acollien aquestes noies havien de tenir una solvència moral irreprotxable i practicar un catolicisme estricte. Malgrat ésser molt rigorosos en la selecció de les famílies que havien d'acollir aquestes noies- normalment es tractava de noies que sabien fer molt bé totes les feines de la llar-, algunes no ho acabaven d'ensopegar i embarassades acabaven a la casa de Maternitat de Barcelona, on

se'ls prenia la criatura i elles quedaven abocades a la prostitució a les Rambles de Barcelona o al “Barri Chino”. En aquest aspecte, en Miquel Adillón, que va estar abans de la Guerra Civil ingressat uns anys a Casa Caritat, va manifestar-nos haver-se trobat en aquests indrets de Barcelona noies que havien estat com ell a Casa Caritat de Vic o també a la Misericòrdia i que exercien la prostitució. De fet, com una de les seves germanes que, després d'uns anys a la Misericòrdia, va anar a servir a casa d'uns senyors de Vic de molt bona reputació a la capital d'Osona. La noia va quedar embarassada i va seguir aquest penós periple. Adillón es va emocionar en parlar d'aquest assumpte.

La decadència de les darreres èpoques

La Guerra Civil del 36 al 39 va suposar el principi del fi de la Misericòrdia. Durant la guerra la casa va ser desallotjada de les seves inquilines i va servir, durant un temps, de presó i un altre d'hospital. No cal dir que el deteriorament físic de la casa va ser notable i que en aquest període no es va fer ni una sola obra de millora. Les petites van anar a les Josefines i les grans es van haver de dispersar i refugiar-se a casa de parents, amics o Casa Caritat.

Tenint en compte que a Vic les tropes dels Nationals van entrar el 2 de febrer de 1939, gairebé immediatament després, el dia 10 del mateix mes, l'alcalde de la ciutat, amb el vistiplau del Coronel Comandant Militar, va autoritzar el fins aleshores vicepresident de la Junta, el Rvd. Ramon Martí, a prendre possessió i a disposar lliurement de l'edifici de la Misericòrdia. Després del període de guerra fratricida, la casa va tornar a començar de nou en una època d'intensa misèria i de moltes privacions.

A les poques setmanes, en una declaració del doctor Martí, aquest explicitava que la casa atenia de forma permanent 35 asilades i que necessitava amb urgència que se li subministressin una colla de queviures, atesa l'extrema necessitat per la qual passava la Casa. I així deia que es necessitaven: “cigrons, mongetes, arròs, sucre, tocino salat, mantega de porc, pasta de sopa, oli, vi, xocolata, bacallà, farina, a més de sabó i de carbó vegetal per a la calefacció”. Un cop posada en funcionament, el 6 de maig del

mateix any, es nomenava mossèn Miquel Serra, com a nou capellà de la Misericòrdia, en substitució de Miquel Soler, que va ser afusellat per la guerra. Poc va durar, però, aquest nou capellà i un any més tard va ser nomenat per exercir aquesta funció mossèn Ramon Masnou, que va ser capellà de la Misericòrdia des del maig de 1940 fins al 14 de novembre de 1952, quan el Bisbe Perelló el va escollir com a bisbe auxiliar de Vic. El seu successor a la vella institució del carrer de Sant Pau va ser mossèn Fortià Pietx, qui va estar al front de la casa fins que aquesta va ser tancada.

Tot i que la Misericòrdia sempre va ser una institució de Beneficència Particular de l'Església, i així va ser reconeguda pel Ministeri de la Governació en una Reial Ordre del 14-II-1854 per donar assistència a joves i dones abandonades i pobres, tal era l'estat de misèria de la casa després de la guerra, el Govern Civil de Barcelona va aprovar una partida de 40.792,87 pessetes, dedicada únicament a obres de rehabilitació. L'any següent, a causa de les dificultats econòmiques, el Govern Civil va donar 10.000 pessetes més. Pocs ajuts oficials més va tenir la Casa.

Després de la Guerra es va tornar a viure sota el mateix reglament i amb la mateixa dinàmica. De fet, dues de les noies grans van tornar a la Casa i es va continuar com si res no hagués passat. Es seguien governant les asilades de forma autònoma- sense monges que en tinguessin cura- com era tradició de la casa i una de les seves empremtes d'identitat; es seguien fent moltes pràctiques pietoses, possiblement tantes o més que si estiguessin portades per monges, i el capellà de la Casa seguia amb molta cura l'evolució del dia a dia i s'ocupava de la formació religiosa i humana de les residents.

Els anys van anar passant, les estretors econòmiques no permetien fer les obres de rehabilitació que eren necessàries i cada vegada l'immoble tenia un aspecte més vell i decrepít. Amb els canvis que va experimentar la societat a partir dels anys seixanta, cada vegada entraven menys noies i la Misericòrdia comença a ser una relíquia del passat i una rêmora per als seus responsables, fins que va arribar un moment en què no sabien ben bé què havien de fer amb aquella venerable institució bicentenària.

En un document personal inèdit, trobat a l'arxiu personal de Bisbe Ramon Masnou a les oficines del Bisbat de Vic i datat al setembre de 1984, el llavors bisbe emèrit feia unes interessants reflexions sobre el que va suposar per a ell el tancament de la casa i perquè ho va fer. En aquest document, després d'explicar una mica per sobre, però de forma molt ben resumida, els costums i la dinàmica de la Misericòrdia, pensava que la institució havia entrat a la recta final de la seva vida i que era necessari prendre una decisió radical. En Joan Riera, que era constructor, va fer una avaluació per sobre de l'estat físic de l'immoble i el va qualificar de quasi ruïna. S'havia de gastar tant, que econòmicament eren inviables les reformes i les reparacions. La decisió conjunta i sense fissures entre el bisbe i la seva mà dreta en temes socials va ser unànime: la Misericòrdia s'ha de tancar i vendre. No hi havia alternativa. S'estava en la dècada dels 60 i semblava el moment adequat, ja que només hi havia 10 persones a la casa: 6 dones grans i 4 nenes. Per a les nenes, no hi havia d'haver problemes, ja que la reforma del Bisbe i en Joan Riera anava molt més enllà del tancament de la Misericòrdia. Es volia fer una revolució total en el sector dels menors desamparats i amb problemes, el que de fet era un canvi radical. I a més de tancar la Misericòrdia, també s'havia de tancar la Casa de Caritat. Pel que fa als menors de 16 anys, l'alternativa començava a plasmar-se en el que després acabaria sent La Llar Juvenil i d'aquesta manera es tancaven dues vetustes institucions i en el seu lloc en naixia una altra de moderna i fins i tot avançada en el seu temps. La Llar Juvenil va ser un model per a moltes institucions que van sorgir després. Però la Llar Juvenil encara no estava feta i urgia clausurar la Misericòrdia perquè fins i tot hi havia risc de desprendiments en algunes parts de la casa. I així les 4 noies van passar de forma interina a Casa Caritat, per acabar després a la Llar Juvenil, i les 6 dones grans van ser portades també a Casa Caritat, tot i que la seva estada allà va ser molt curta, com ens explicava la Concepció Alabern, perquè no els agradava ni l'indret ni la dinàmica que hi havia. Finalment, després de parlar-ho amb en Joan Riera i el Bisbe Masnou, van ser traslladades de forma definitiva a la residència d'avis dels Saits, que va ser inaugurada el 1970 i estava regentada per les religioses Felipnèries, éssent la finalitat d'aquesta residència acollir persones grans necessitades d'una atenció especial i de pocs ingressos. És obvi que la Misericòrdia tenia un Patrimoni i, a més del terreny, que era molt, també gaudia dels beneficis que li proporcionava la coherència de Conanglell, així com lloguers d'alguns baixos del carrer de Sant Pau i de petits valors de poca importància. El doctor Masnou i Joan Riera, sense voler trair els principis del fundador i procurant mantenir el seu esperit, encara que adaptat a les necessitats reals de

l'època, van pensar que aquests guanyats s'havien de dedicar a pagar les despeses de les dones que estaven ingressades als Saits i també a ajudar a Casa Caritat i després la Llar Juvenil en la seva tasca amb els menors desemparats. Aquestes decisions eren més que coherents. El que més costa d'entendre és el gir que el bisbe Masnou va voler donar a una part d'aquests beneficis, ja que els volia fer servir per poder mantenir l'obra apostòlica que es feia amb el jovent, i mitjançant l'esport, a l'Estadi Torras i Bages, on es va construir una pista d'atletisme, dos camps de futbol i dues piscines. El bisbe va apostar per fer servir l'esport en la seva tasca de difusió pastoral, fet que va ser una realitat quan d'aquesta obra se n'encarregà mossèn Mugosa, però en morir aquest molt jove no es va trobar un substitut adequat. Malgrat tot es va voler mantenir la instal·lació i l'obra iniciada pel jove capellà, sense interferències de l'ajuntament ni d'organismes oficials. I per poder continuar tenint aquesta independència, es volien fer servir diners que abans s'utilitzaven per la Casa de la Misericòrdia, i el doctor Masnou va proposar una modificació dels Estatuts.

Finalment, per tancar la institució, es va crear la societat Evesa, que es va encarregar de la liquidació paulatina del seu patrimoni.

Més de 50 anys a la Misericòrdia: el testimoni de la Concepció Alabern

A més de la documentació guardada a l'Arxiu Episcopal del Bisbat de Vic i de la que encara queda als despatxos del mateix bisbat, vam mirar de trobar alguna persona que hagués viscut força anys a la Misericòrdia, ja que el seu testimoni podria ser veritablement interessant. Quan la Casa va tancar les seves portes al 1972, quedaven només sis dones grans, que no s'havien pogut col·locar enlloc, i quatre nenes, que eren germanes entre elles. Elles deu van ser les últimes de la Misericòrdia. Les quatre germanes van ser les primeres a marxar i van anar a Casa Caritat primer, de forma interina, fins que van poder ingressar a la Llar Juvenil, quan Casa Caritat també es va tancar poc després. Pel que fa a les sis dones grans que van quedar, segons ens refereix la pròpia Concepció Alabern, van ser: la Carme Oller, la Filomena Teulats, la Carme Sala, la Maria Trem, la Pilar Roca i la Concepció Alabern. Després de moltes reunions que explicarem més endavant, el Bisbat de Vic va decidir tancar d'una vegada la

Misericòrdia, ja que la casa presentava un aspecte ruïnós, i les sis dones van ser traslladades a Casa Caritat. S'ha de tenir en compte que una de les sis, la Pilar Roca, patia d'arteriosclerosi i havia perdut el cap. Els van dir a les altres cinc que n'havien de tenir cura; elles van acceptar, però el pes fort de l'atenció de la companya malalta i discapacitada va recaure sobre la Concepció que, a la Misericòrdia, ja se'n feia càrrec. De totes maneres, el trasllat va ser problemàtic i les cinc que estaven bé i clares de cap van dir que no els agradava estar a Casa Caritat. Cal pensar que elles, a la Misericòrdia, s'organitzaven el dia a dia i tenien, dins de la Casa, total autonomia per fer la seva vida, mentre que a Casa Caritat, a més de trobar-se en un edifici tant o més vell que el de la Misericòrdia, hi havia unes monges que controlaven el dia a dia i es trobaven minvades en la seva llibertat de moviments. També els va costar encaixar amb les noves companyes; de fet, elles eren unes estranyes a Casa Caritat. Per aquest motiu van demanar insistentment marxar en un altre lloc, i finalment van ser ingressades totes elles a la Residència d'Avis dels Saïts, a la Rambla Hospital de Vic. El Bisbat es va fer càrrec de les seves despeses materials.

Pel que fa a la Concepció Alabern, cal dir que va néixer al 1912 i va ingressar a la Misericòrdia als 10 anys, al 1922. Va estar, per tant, 50 anys a la Casa i més de 30 als Saïts; tota una vida, doncs, ingressada en institucions. Explica la Concepció que la seva havia estat una família acomodada, però les desgràcies van començar pràcticament amb el seu naixement i el dels seus dos germans; eren trigèmins. Poc després de néixer el tercer, que va morir als dos dies, la mare també es va morir. El pare va quedar sol, havent-se de fer càrrec dels seus cinc fills, de 7, 5, 2 anys i els dos bessons que van sobreviure acabats d'arribar. Cal dir que la mare era filla de la casa de pagès de El Riquer, de Gurb. Poc després, el pare es va tornar a casar i va tenir dos fills més. La Concepció, que només havia conegut la madrastra, va veure com aquesta també es moria aviat, després d'haver tingut dos fills i amb poc més de sis anys de matrimoni. El senyor Alabern va quedar novament sol, però ara amb 7 fills; la més gran tenia 13 anys i el més petit, 15 dies. Cal dir que el pare havia estat comerciant i es guanyaven bé la vida. El besavi havia estat advocat. La família, en veure la situació, va assumir el tenir cura d'aquesta mainada de diferent manera; així la germana gran va ingressar a la Casa de Caritat de Vic, mentre que la Concepció i la seva germana petita, que tenia quatre anys menys, van anar a la casa del Riquer, d'on procedia la mare de la Concepció; no

així la petita, que era filla de la segona dona. Aquesta enyorava molt la casa del pare i plorava molt. Un dia, la tieta va dir que ja n'hi havia prou i van decidir ingressar-la a Casa Caritat, on encara hi havia la germana gran. La Concepció, com que es podia considerar que procedia del Riquer, es va quedar una temporada més, però finalment la volien portar al Sagrat Cor de Vic, on preparaven les nenes necessitades per treballar per quan fossin més grans. Un dia, però, a un capellà que estava a la Junta de la Misericòrdia i que era amic d'uns parents que vivien al carrer de Gurb, els seus tiets li van comentar que tenien una nena de 6 anys que estava ingressada a Casa Caritat i una de 10 que havia d'anar al Sagrat Cor. Aquest capellà va dir que seria millor que les dues estiguessin juntes i entressin a la Misericòrdia, on hi estarien més bé. Ell es va fer càrrec de tota la paperassa i així va ser. L'any 1922, les dues germanes de 10 i 6 anys van ingressar a la vella institució ubicada entre el carrer Nou i el carrer de Sant Pau. Només hi havia trenta-sis asilades quan hi van entrar les dues germanes i la casa passava per moment difícils. Feia poc més d'un any, una epidèmia de grip havia causat moltes baixes, no solament a la institució, sinó a tot Vic. De fet, en una setmana d'aquell fatídic 1920, van morir vuit asilades de la Misericòrdia. El 1922, per tant, en el moment d'entrar la Concepció i la seva germana només hi havia tres asilades petites; la resta eren noies i dones grans. Cal dir que, segons el reglament de l'època, si entrava una nena més petita de 10 anys, algú s'havia de fer càrrec del seu manteniment fins als 10 anys; edat en què es deixava de pagar.

La Concepció i la seva germana petita, que s'estimaven molt, es van adaptar aviat a la vida de la nova institució, tot i que el reglament i el règim de vida eren especialment durs. Però un s'acaba acostumant a tot. L'ingrés el va firmar l'oncle del Riquer i, quan la Concepció tenia 16 anys, l'oncle va decidir que havia arribat el moment de recuperar la seva neboda. Va coincidir que el mateix any es va casar la germana gran i aquesta va voler-se fer càrrec de la petita, que llavors tenia 12 anys, i efectivament aquesta va acabar marxant, mentre que la Concepció no va acabar de veure clar el perquè havia de marxar. Recorda que li va dir al seu tiet: "Quan havíeu de tenir cura de nosaltres, ens vàreu ingressar; ara que ja us puc ser útil, em voleu recuperar. No és just". I es va quedar. Explica, però, perquè, en el fons, va optar per quedar-s'hi. S'ha de tenir en compte que entre les asilades hi havia molta relació personal, ja que només podien sortir a estones del recinte de la finca els diumenges i dies festius; per tant, hi havia també

molta complicitat. I entre les més afins hi havia una relació més aprofundida i, al mateix temps, peculiar. Explicava la Concepció que quan les grans veien que una tenia ocasió de marxar, la pressionaven perquè no ho fes i així es quedaven compartint la vida sempre més; quan l'altra confirmava que volia marxar, els darrers dies aquesta pressió es tornava contra la noia en forma de boicot i li deixaven de parlar si no era per convèncer-la. La Concepció es va trobar en un dilema i, entre les poques ganes que en tenia i la por a perdre les amistats que havia fet aquells sis anys, a més de la incertesa que provoca anar d'una banda a l'altra quan s'ha trobat una certa estabilitat encara que precària, finalment es va plantar i li va dir al seu oncle que es quedava i li va repetir els arguments que, si l'haguessin estimat, haurien d'haver reaccionat abans. Segons la noia, el tiet va contestar: "Si fossis filla meua et clavaria dues bufetades i vindries cap a casa; com que no ho ets, fot com vulguis". I la noia es va quedar. La Concepció, però, es va fer tips de plorar perquè estimava molt la seva germana petita i la va trobar a faltar molt.

Als 16 anys recorda perfectament l'horari que feia i com li van donar la primera nena petita perquè en tingués cura. S'aixecaven cada dia a les 6 del matí i, després d'arreglar-se i vestir-se, resaven el Via Crucis i el Rosari, anaven a Missa i feien Meditació. Després anaven a esmorzar. Tot seguit, les petites anaven a classe i les grans treballaven per la Casa cosint, rentant, planxant o brodant. A tres quarts de 12 es feia la Visita al Santíssim i a les 12, s'anava a dinar. L'àpat es feia en silenci sepulcral i cada setmana n'hi havia una que li tocava llegir, normalment vides de Sants. Després de dinar, les petites tenien una hora per jugar, mentre que les grans podien treballar per a elles de la una a les tres; quan treballaven per a elles, es podien fer roba per al seu ús o treballar per encàrrecs de gent de fora i així es guanyaven uns diners extres per a les seves pròpies despeses, ja que de la casa no rebien ni un ral. A partir de les 3, les petites continuaven anant a classe i les grans tornaven a treballar per la Casa fins a les 7 de la tarda. Tot seguit es resava de nou el Rosari, es feia una estona més de meditació i anaven a sopar. Després es feia una altra visita, la segona, al Santíssim i a les 9 del vespre les petites anaven a dormir, mentre que les més grans ho feien una hora més tard, a les 10. Poc variava aquest horari els diumenges i festius, ja que s'havien d'aixecar a la mateixa hora, a les 6 del matí. Havien de resar el Via Crucis, el Rosari i fer una estona de meditació abans de la primera missa i després de l'esmorzar totes les de la Misericòrdia anaven a una segona Missa a la catedral. Allà es trobaven amb els de Casa Caritat, però

no es podien comunicar de cap manera; ni tan sols els que eren germans o parents. Els horaris dels àpats eren també els mateixos. L'únic que canviava és que, en lloc de treballar per a elles o per a la Casa, tenien estona per sortir del recinte i anar a donar volts. Sigui pel que sigui, no els agradava donar tombs per Vic, potser perquè se sentien estigmatitzades, i o bé no sortien o bé, si ho feien, anaven a passejar fins a diferents fonts que hi havia pel voltant de Vic. La Concepció comentava com el capellà de la Casa les feia marxar, fins i tot tocava la campana, i només permetia que es quedessin els dies que plovia o feia molt mal temps. De tota manera, a les 5 de la tarda havien de tornar a ser a la casa per resar el Rosari, fer meditació i escoltar la prèdica del capellà. Un cop al mes la rutina s'alterava una mica i anaven a Sant Domènec; estaven contentes quan hi anaven perquè s'estalviaven la meditació de la tarda. La Concepció recordava perfectament els quatre capellans que va tenir de la Misericòrdia i també les darreres mares, les asilades que acabaven tenint la responsabilitat de portar la institució. Quan va entrar hi havia Mossèn Miquel Soler, que havia estat nomenat a principis del 1907. Va ser la persona que va ostentar la seva responsabilitat a la casa fins que el van matar per la Guerra Civil Espanyola. La Concepció explica que un dels milicians que el van disparar era el pare de dues noies que havien estat a la Misericòrdia, i que el mossèn li va dir: "Et vaig ajudar quan vaig decidir que s'acollissin les teves filles Mercè i Roser, perquè no te'n podies fer càrrec, i tu m'ho pagues matant-me". Continua dient que l'home ni es va immutar i el va disparar. Els altres capellans van ser Mossèn Martí, que hi va estar poc temps, mossèn Ramon Masnou, que entrà l'any 1940 i s'hi va estar fins que va ser ordenat Bisbe de Vic el 1952, i de qui deia la Concepció que sempre va tenir una debilitat especial per la Casa. A més deia que, quan era bisbe, les venia a visitar amb freqüència i les estimava molt. El quart capellà va ser Mossèn Fortià Pietx, que va ser el darrer capellà de la Misericòrdia.

Tornant al dia a dia de la Casa, la Concepció recorda que li agradava molt tenir cura de nenes petites; la primera, com ja s'ha dit, li van donar als 16 anys i li portava molta feina, però com que se'n sortia bé, n'hi van donar una altra. Tenir cura de dues va ser més complicat, però ho recorda amb molta il·lusió. La rutina quotidiana va seguir fins que va arribar la Guerra Civil al 1936. Allà hi van aguantar els primers mesos de la lluita fratricida, fins que va arribar el moment que les asilades de la Misericòrdia van ser desallotjades i la Casa es va tancar, encara que per poc temps, ja que va ser utilitzada

com a hospital i també com a presó. La Concepció estava en plena joventut, 24 anys tenia en esclatar la guerra, i la vida se li obria fora de la vella institució. Recorda que les més grans van anar a parar a Casa Caritat i les més petites, a les Josefines. Ella, que es podia espavilar, es va haver de buscar la vida i va anar a parar a la masia de Gallisans, a Santa Cecília de Voltregà, a casa d'un oncle seu, germà del seu pare. Allà hi va estar bé i no li va faltar de res, tenint en compte la misèria i les penalitats que s'havien de passar en poblacions més grans com Vic. Va tornar als seus orígens fent vida de pagesa i comenta que li van sortir diferents oportunitats de col·locar-se, tot i la coixesa crònica que patia arran de ser atropellada per un carro quan era petita; de totes maneres, deia que els homes no li agradaven i no va arribar a festejar mai. Mentrestant, a Vic, les àmplies instal·lacions de la Misericòrdia van tenir un altre ús i per una temporada, les parets concebudes pel doctor Barnils per allotjar donzelles pobres, orfes i desemparades, es van convertir també en presó. Allà hi van ser tancats alguns dels seus oncles i un d'ells, que va estar reclòs al que havia estat el rebost en un ambient de penombra i humitat, va morir poc després de sortir de la presó, a causa del delicat estat de salut i de les penalitats i privacions viscudes. Al mas de Santa Cecília, la Concepció anava fent la seva vida, que compartia amb els seus parents i amb uns quants mossos i minyones que també estaven per allà. I la Guerra Civil va acabar. Poc després la Misericòrdia va tornar a obrir i va recuperar els usos habituals, com a residència de nenes i noies necessitades. Els tiets, que solien anar a Vic sovint al mercat, es van assabentar que la casa havia tornat a obrir, però no li van dir res a la noia; no ho consideraven oportú. Els semblava que es podia interpretar com una invitació a tornar-hi i la noia, ja amb 27 anys, semblava perfectament integrada a la dinàmica de la masia voltreganesa. Ella, finalment, se n'acabà assabentant i un dia va tenir un incident amb un mosso a l'hora de munyir. Sembla ser que aquest li buscava sempre les pessigolles i quan la Concepció munyia una vaca, que era especialment difícil, aquest l'amoïnava amb el perill que la vaca li ventés una guitza a ella. Un dia se'n va cansar i, com que sabia que la Misericòrdia tornava a funcionar, va dir que hi volia tornar a anar; els tiets li van contestar que fes el que li semblés; la van portar a Vic i, ella, en veure que tornava a funcionar, s'hi va quedar. Els oncles van mirar de dissuadir-la, però ella va optar pel que havia estat i seguiria éssent casa seva: la Misericòrdia.

Mentre que a la masia de Santa Cecília no va passar mai gana ni cap penalitat destacable, a la Misericòrdia els primers anys de la postguerra van ser duríssims. Recorda haver passat gana de veritat i que, a resulta de les penalitats que va haver de patir, la salut sempre més li va quedar delicada, encara que va superar els 90 anys. De totes les que havien marxat, només en van tornar dues: la Concepció i la Pilar Carbonell, una noia de Ripoll que no tenia pares, només una germana. Per guanyar diners havien de fer diferents tipus de feina i recorda que els dilluns i dimarts, entre altres tasques, rentaven la roba dels Camils de Sant Tomàs, que tenien cura de nois abandonats fins als 14 anys; avui en dia aquestes instal·lacions s'han transformat en un centre per a disminuïts psíquics.

Pel que fa al menjar, la Concepció recorda que tot i tenir una magnífica horta, el menjar no era especialment esplèndid i, en segons quines èpoques com la postguerra, havien passat molta gana. Quan era jove formava part d'un grup amb tres companyes més de la mateixa edat i estaven tan tipes de menjar patates que van dir que fundarien un orde religiós en el qual estigués prohibit menjar-ne; el més curiós del cas és que les altres tres van acabar éssent monges i ella va ser l'única que es va quedar a la Misericòrdia. De carn, en menjaven només alguns diumenges i dies de festa. Els dies laborables, per dinar solien menjar escudella, patates i un tall de cansalada, que no els agradava gaire; i, per sopar, sopes, patates i mongetes. Recorda també molt gratament les festes de Nadal i algunes excursions que feien al camp- generalment unes fontades- i que eren pagades per algun benefactor. Per Nadal feien pessebres que van tenir força fama i reconeixement entre els vigatans, que aprofitaven les festes nadalenques per entrar a la Casa i veure'ls; alguns, veritables obres d'art. A més, solien aprofitar l'avinentesa per vendre números de les rifes que elles mateixes organitzaven i en què sortejaven o bé un matalàs o roba confeccionada per elles mateixes, així aconseguien uns ingressos extres. També per Nadal feien teatre. La Concepció deia que als mossens Masnou i Pietx els agradava que en fessin, però no a mossèn Soler. Un dels personatges que encara recorden les persones grans és el de "La Mundeta", es tractava d'una noia que feia com d'autòmat; era un número molt esperat i la Concepció havia encarnat aquest personatge diferents anys, ja que li havia agradat molt fer teatre. A més d'aquests costums, que es repetien cada any de forma rigorosa, tenien a la Misericòrdia una funció molt especial de la qual el Bisbe Masnou encara en parlava poc abans de la seva mort; es tractava de

“La Sabatina”; una funció religiosa que es feia els dissabtes i que era molt esperada per les noies i nenes de la Casa.

A ella li va tocar viure els darrers estertors de la vella institució; un fet que sempre sap greu tenint en compte que des de sempre havia estat casa teva i no tenia res més. Explica amb emoció totes les gestions i tots els arguments que va emprar mossèn Fortià Pietx per intentar convèncer el bisbe Masnou i en Joan Riera, dient-los que la Misericòrdia encara era viable, tot i que l'edifici estava en estat quasi ruïnós. Va presentar diferents opcions per fer-la viable econòmicament. El bisbe Masnou i Joan Riera, però, tenien altres plans i, com ja hem dit, ja havien pres la decisió: la Misericòrdia s'havia de tancar.

Notes:

- (1) “Aplegar”: paraula pròpia de l'època, el significat de la qual incloïa els conceptes de recaptar diners i sobretot objectes, tot passant a recollir-los pels carrers i les cases de pagès.
- (2) Lliura Catalana: moneda que tenia un valor equivalent a 2'67 pessetes.
- (3) Beneficiat: persona, en aquest cas un canonge, que frueix d'un benefici econòmic.
- (4) Pams: mesura linial aproximativa, consistent en la distància que hi ha entre el cap del dit polze i el del dit petit, tenint la mà oberta i els dits estesos. És equivalent a uns 20 centímetres d'avui en dia. Exactament 194 mil·límetres.
- (5) Cana: antiga mesura de longitud dividida en 8 pams, equivalent a 1.555 mil·límetres.
- (6) Carta redactada en el llibre del doctor Ramon Martí, pvre., *Ressenya històrica de la Casa de Misericòrdia, de la ciutat de Vic*, impresa el 1921 a l'impremta de Jeroni Portavella, de Vic, pàg. 24-27.
- (7) Carta redactada en el llibre del doctor Martí, op. Cit. Pàg. 27.
- (8) Coherència: herència compartida entre dues o més institucions; en aquest cas, l'herència d'Anna Copons era compartida, des de la Desamortització, per la Misericòrdia de Vic i l'Hospital de Pobres i Malalts de Vic.
- (9) Aquest document es troba al Fons Documental de la Misericòrdia, custodiat a l'Arxiu Episcopal de la Diòcesi de Vic: 8.1.01. (veure Annex 1)
- (10) Raó de senyoria: territori sota la jurisdicció d'un senyor.
- (11) Lluïsm: dret del senyor directe a rebre una part del valor de la cosa emfitèutica (quan un senyor dóna a una altra persona el domini útil d'una cosa immoble, tot retenint-ne el domini directe) quan aquesta es transmet a una tercera persona.
- (12) Cens: dret de rebre una pensió anual per raó d'un immoble, a perpetuïtat o per un temps molt llarg, com a conseqüència d'un contracte emfitèutic.
- (13) Sou: moneda catalana d'argent, que equivalia a la meitat de la moneda de 5 rals.
- (14) Causes Pies: donacions o cessions de benefici destinats a unes causes concretes, especificades per qui fa la donació.
- (15) Document citat al llibre del doctor Martí R., op. cit. pàg. 48. En altres fonts el nom del bisbe és Veyan. Es tracta de la mateixa persona.
- (16) Document citat al llibre del doctor Martí R., op. cit. pàg. 49.
- (17) Reial Decret de 8 de setembre de 1836.
- (18) Fons Documental Misericòrdia, 8.1.04.58 (Veure Annex 1)
- (19) Llibre doctor Martí R.. Op. cit. pàg. 50.
- (20) “Prendre estat”: expressió col·loquial del segle XIX i principis del XX, quan una noia abandonava la solteria. En aquest cas, o es casava o entrava com a novícia en una Congregació Religiosa.
- (21) Béns de Mà Morta: tots els edificis, finques, terrenys i propietats que estaven en mans dels municipis, religiosos, beneficència, causes pies... Tots els béns que no estaven al mercat i no podien canviar de mans.
- (22) Ral: unitat de compte corresponent a una quarta part de la pesseta.
- (23) Xeixa: gra, cereals...
- (24) Mestall: mescla de diferents espècies de cereals, sobretot de blat i sègol o bé de blat i ordi.
- (25) Martí R. Op. cit. pàg. 76-78.
- (26) Sapadors: soldats, generalment del cos d'enginyers, encarregats de treball de sapes, trinxeres i altres excavacions.

- (27) Martí, R. Op. cit. pàg. 114-116.
- (28) Martí, R. Op. cit. pàg. 117-120.

CASA CARITAT

Els primers anys, a l'antic Hospital de Peregrins de Sant Bartomeu

Com acabem de veure, a la primera meitat del segle XIX, la ciutat de Vic ja comptava amb una institució que tenia cura de les nenes, donzelles i velles pobres i desemparades: la Casa de Misericòrdia. No en tenia cap destinada específicament als nens i vells, llevat de l'Hospital per a Pobres i Malalts de Vic. La iniciativa de la creació de la Casa de Caritat de Vic es va gestar en una reunió que va tenir lloc el 23 d'agost de 1830 en una de les sales del Bisbat de Vic, éssent-ne en aquells moments el doctor Pablo de Jesús de Corcuera i de Caserta el titular. A l'esmentada reunió hi va assistir el governador Militar i Polític José Cellés i moltes altres personalitats del món eclesiàstic, polític, militar i persones significatives de la ciutat. Es tractava d'impulsar a Vic l'ofici del 3 d'agost del mateix any del senyor Comte d'Espanya, el Marqués de Puerto Nuevo, en la seva qualitat de Capital General de l'Exèrcit i Principat de Catalunya, en el qual es donava via lliure a la creació de cases hospici a Vic, a Girona i a la Seu d'Urgell. En aquesta reunió el Marqués de Puerto Nuevo va proposar primer la creació de la nova institució a Vic i després la formació de la primera junta que regís els seus destins, i que havia d'estar composta per persones respectables de la ciutat. Aquesta primera junta estigué formada pel doctor Santiago Ramírez, sagristà i canonge, i Mariano Ros i Coll, també canonge, que foren proposats pel Capítol (1) de la Catedral; per l'Ajuntament va ser proposat el degà (2) Joaquim de Rocafiguera; el prevere Jaume Soler va ser nomenat per la dotzena de Preveres Beneficiats i el P. Buenaventura de San Alejo, ministre dels PP Trinitaris, ho va ser pel Monjo Major (3) de la Catedral i pels prelats del Clergat Regular (4). Van completar aquesta primera junta de Casa Caritat el Marqués de Vallgornera, representant de la classe noble; Jacint Alavall i Llucià Feliu, per la dels artesans, i Pere Nadal, per la de pagesos i propietaris. Com que la majoria estaven a la reunió i van acceptar les nominacions, la junta va quedar ja formalment constituïda.

El primer que calia fer era trobar un local adequat per a aquest primer hospici i ben aviat es pensà en l'antic Hospital de Peregrins, dit també de Sant Bartomeu, ubicat al carrer de Sant Francesc d'aquesta ciutat i molt a prop del pont de Queralt. Aquest edifici era

utilitzat pel gremi de sabaters en aquell moment, i els administradors nats eren el Capítol de la Catedral, el Canonge Rector d'Aniversaris, l'Alberguer i el gremi de Sabaters. Els tres primers no posaren cap objecció al nou ús previst per a l'antic edifici, mentre que sí mostrà la seva oposició el gremi de Sabaters. El bisbe, en la persona del Canonge Magistral (5), va autoritzar el canvi d'ús que es feu efectiu el 4 d'octubre de 1830 i es va atorgar la corresponent escriptura pública. Ja amb la junta formada i el local en propietat, es van haver de fer obres de rehabilitació segons els plànols del Marqués de Puerto Nuevo i va ser necessari comprar tres cases més, veïnes de l'antic Hospital de Peregrins. També es va considerar necessari demanar al Govern de Sa Majestat una sèrie de peticions: aconseguir l'exempció del 25% respecte a les fundacions que es fessin a favor de la casa; el permís per fer una rifa mensual i alguns altres privilegis. Tot seguit es va decidir que, en principi, aquesta nova instal·lació tindria capacitat per atendre dotze infants: sis nens i sis nenes. I també es concretà amb la germana Joaquina de Mas, priora de les Germanes Carmelites Terciàries, que aquesta congregació es faria càrrec d'atendre els asilats. Casa de Caritat de Vic va obrir formalment les seves portes el 10 de març de 1832 amb dos nens i dues nenes, mitjançant la benedicció de la Casa i la capella i altres cerimònies. Tenint en compte les darreres disposicions legals vigents en aquell moment, el 26 de març de 1834 va passar a presidir la Junta el Governador Militar i Polític de la ciutat. No fou fins a l'aplicació de la Llei de Beneficència del 8 de gener de 1845, concretada en el reglament del 3 d'abril de 1846, quan va ser l'Alcalde el màxim representant d'aquesta institució com a president de la Junta i així ha estat encara fins al moment actual.

No va durar gaire Casa Caritat en la seva primera ubicació al carrer de Sant Francesc, més conegut com La Calla. A principis de 1836, a l'antic convent dels PP Trinitaris al carrer de Sant Pere i per ordre del capità general, s'hi van acollir una colla de pobres i vagabunds, i també es va nomenar una junta per atendre aquestes persones necessitades, no constant en cap document el nom d'aquesta institució de vida molt efímera. Poc després es va veure que no tenia massa sentit que cadascuna d'aquestes dues institucions anés pel seu compte i es va creure oportú que seria bo unificar-les i de pas es solventava la manca d'espai de l'edifici del carrer de Sant Francesc. També hi havia un altre tema que preocupava en gran manera i era el de la seguretat del personal, tant dels asilats com de les persones que els atendien, ja que a finals de 1836 es van produir a

les nits diferents incidents al Pont de Queralt i la guàrdia que el custodiava va haver d'intercanviar, en dies diferents, diversos trets. Algunes d'aquestes bales van travessar portes i finestres, i van impactar contra les habitacions de les noies i a l'hort. Per aquests i altres motius es va convocar una reunió, la primera de la junta resultant de la fusió de les dues institucions, el 7 d'abril de 1837, i es va decidir unificar les dues institucions i que tots passessin a viure a l'antic convent dels Trinitaris, al principi del carrer de Sant Pere. La junta va nomenar dos comissionats que van ser Cayetano Llausàs, canonge, i Isidre Sala, els quals es van reunir amb les diferents parts el 22 d'abril i van concretar amb la germana Joaquina de Mas que les germanes Rosa, Paula i Justa, que atenien els infants a l'antic hospital de Sant Bartomeu, passessin a residir i a treballar a partir del 14 de juliol del mateix any, quan es va acabar l'inventari de les dues institucions i es va formalitzar la fusió. L'antic Hospital de Sant Bartomeu, en estat ruïnós, va ser aterrat el juliol de 1838. Cal dir que les primeres i úniques xifres que tenim dels asilats que el 12 d'abril de 1837 estaven allotjats a l'antic Hospital de Peregrins eren de deu homes i onze dones; pel que fa als homes, eren de les següents edats: 82, 27, 26, 16, 15, 13, 11, 10, 9 i 6 i dels pobles de Vic (4), Vilanova de Sau, Sant Hipòlit, Canet, Tona, Arenys de Mar i Vinyoles. Pel que fa a les dones, eren de les següents edats: 32, 23, 19 (2), 18, 17, 14, 12 (3) i 6 i no consta la procedència de cap d'elles. Les germanes que n'estaven al càrrec eren: Justa de Sant Elies, Paula de Sant Lluís i Rosa dels Dolors. Aquesta darrera era la principal del Departament.

Trasllat als antics convents dels Trinitaris descalços i de Sant Domènec

El Govern de la nació havia cedit de manera formal, el 6 d'abril de 1838, l'edifici de l'antic convent dels Trinitaris Descalços perquè s'utilitzés com a nova ubicació de la Casa de Caritat de Vic. Aquest edifici, que tenia més espai i millors condicions que el de la Calla, aviat es va veure saturat i els problemes d'espai van ser un veritable maldecap per als membres de la Junta. Les primeres dades que consten de Casa Caritat, ja a la nova instal·lació, són realment espectaculars:

1838

	Entrades	Sortides	Morts	Existents
Homes	32	6	1	25
Dones	52	7	1	44
Germanes	5			5
Dependents	2			2
Total	91	13	2	76

1839

	Entrades	Sortides	Morts	Existents
Homes	51	9	4	38
Dones	46	8	2	36
Germanes	5			5
Dependents	2			2
Total	104	17	6	81

Com es pot veure, ja des dels inicis, aquesta institució es consolidà com una obra imprescindible, a causa de l'elevat nombre de persones que atenia: 76 en acabar l'any 1838 i 81, en el 1839. Casa Caritat, a més, atenia tota mena de persones, tant homes com dones i de totes les edats. Aquesta circumstància va fer pensar als responsables en una ampliació, en la qual es valorava, com a tema important, poder efectuar la separació del personal asilat per sexes. Les gestions fetes van donar ben aviat els seus fruits i, mitjançant una real Ordre del Govern de 30 de setembre de 1841, va ser cedit l'antic convent de Sant Domènech com a ampliació de Casa Caritat, situat molt a prop de l'anterior, i que permetia perfectament la separació per sexes. I així, els nens i homes

van passar a l'antic convent de Sant Domènec, mentre que les nenes i les dones van romandre al dels Trinitaris.

La primera crisi econòmica no va tardar a aparèixer

Des del principi, Casa Caritat, a diferència de la Misericòrdia, havia comptat amb el suport econòmic de l'Ajuntament de la ciutat i també de la Diputació Provincial de Barcelona. Aquesta darrera entitat, amb un caire molt intervencionista, va retreure l'ajuntament vigatà el que ells entenien com un tracte privilegiat, i va considerar que es destinaven als pobres de la Casa de Caritat de Vic més diners dels que realment eren necessaris, per la qual cosa va fer limitar la seva aportació econòmica. L'ajuntament va seguir les instruccions de la Diputació, però va continuar reservant cada any una important quantitat del pressupost municipal per a la subsistència de Casa Caritat. Els problemes van començar arran de les noves disposicions legals, que pretenien ordenar els recursos de beneficència de l'Estat; fem referència a la publicació de la Llei de Beneficència de 30 de juny de 1849, al Reglament de 14 de maig de 1852 i el Reial Decret de 6 de juny de 1853, que pretenien classificar de forma ordenada tots els recursos benèfics del Regne d'Espanya. I aquí van aparèixer els primers dubtes sobre el rang que havia de tenir la Casa de Caritat de Vic. La Junta pretenia que fos considerat com Establiment Provincial de Districte dependent de la Diputació de Barcelona i, per tant, una sucursal de la Casa de Caritat de Barcelona i no, pel contrari, un recurs assistencial de rang menor i a càrrec de l'ajuntament. A resultes d'aquests dubtes i amb la pretensió que tenien els de la Junta que fos Hospital de Districte, l'Ajuntament, de manera potser precipitada, a l'any 1854 va optar per treure del pressupost municipal la partida que anualment destinava a Casa Caritat. D'aquesta manera, sense saber a què atendre's, els administradors de Casa Caritat es trobaren privats de la seva font principal de finançament i l'establiment es va veure abocat a una crisi econòmica molt important, la primera que va patir, i que en algun moment va fer pensar fins i tot en el tancament. Els problemes eren de tal magnitud que, al 24 de març de 1854, la Junta es va adreçar al govern de Sa Majestat, i li va demanar que autoritzés l'ajuntament a consignar una nova partida per ajut a la Casa, fins que es decidís si aquesta tenia rang provincial, com així esperaven, o municipal. La resposta del Governador no es va fer esperar i va contestar que no es podia finançar l'entitat per dues vies, la municipal i la provincial i,

per tant, no autoritzava l'ajuntament que destinés cap recurs. Com a contrapartida, i per a garantir la seva subsistència, la Diputació va lliurar unes quantitats per al manteniment de la Casa tant l'any 1854 com 1855 i 1856. Però també aquests recursos es van anar acabant i la Junta va haver de recórrer als ajuts de particulars per poder tirar endavant amb la seva obra. Tan greu era la situació que la Junta Provincial de Beneficència va intercedir al Govern de Sa Majestat per aconseguir nous recursos per a l'entitat vigatana, però aquests es van denegar, argumentant que hi havia unes partides a la Diputació, mentre no es resolgués definitivament el tema. Així van arribar nous ajuts provincials, mentre la Junta insistia en la necessitat que fos considerat Hospital de Districte i es resistia a què fos considerat un simple recurs municipal. Les esperances, però, es varen frustrar del tot, quan el 6 de juliol de 1859 la Junta Provincial de Beneficència va decidir que Casa Caritat de Vic no podia tenir rang provincial, tot i que reconeixia la important tasca que s'hi feia i que tan útil resultava per a molta gent necessitada. Ja amb la decisió presa, l'Ajuntament de Vic es trobà amb la necessitat de reservar cada any una important partida per a la subsistència del recurs, atès que aquest no es podia tancar, ja que a més de cedir el Govern de l'Estat dos antics convents expressament per a Casa Caritat, el reial Decret de 6 de juliol de 1853 prohibia de forma expressa el tancament de cap recurs benèfic, sense instruir abans un expedient on es demostrés la seva inutilitat, que no era el cas de la casa de Vic. A més, el consistori havia de sufragar obligatòriament cada any unes despeses en concepte de beneficència. Tenint en compte totes aquestes circumstàncies, l'Ajuntament de Vic va decidir consignar per al pressupost de 1861 la quantitat de 25.000 rals de billó (6) per atendre les necessitats més urgents i les despeses ordinàries de l'any. D'aquesta manera, després d'uns anys de deriva i d'incertesa, la Casa de Caritat de Vic va tornar a la tutela econòmica de l'Ajuntament, de la qual segurament no s'havia d'haver mogut. Els anys següents, al menys fins al 1864, l'ajuntament vigatà destinà cada any 20.000 rals de billó a la Casa.

Recursos econòmics alternatius

Cal dir que totes aquestes estretors monetàries van provocar que les juntes s'espavilessin per buscar nous recursos econòmics, al marge del treball dels asilats. Estava clar que amb el nombre creixent d'asilats i asilades no es podia continuar

mantenint la Casa només amb els ajuts públics de les institucions; tema que, com hem vist, estava molt controlat, tot i que es tractava d'un recurs d'iniciativa privada. I aprofitant l'espai que s'havia guanyat amb la cessió de l'antic convent dels Dominics i també la quantitat d'aigua que es disposava al pou de l'horta, es van establir a la planta baixa d'aquest edifici, entrant a l'esquerra, uns banys públics que es van mantenir fins al tancament de Casa Caritat al 1972 i que tants ingressos van proporcionar algunes temporades. Aquests banys, que van constituir una de les activitats més conegudes i emblemàtiques de la Casa al llarg de tot el temps de la seva existència, van ser pagats pel senyor Baltassar de Ferrer, membre de la junta, com es reconeix en una Memòria de 1864; en la qual, però, no consta l'any de la seva posada en marxa, però sí que va ser uns quants anys abans perquè aquest senyor ja havia mort al 1864.

Seguint en la dinàmica de nous recursos, els nens i nenes de Casa Caritat participaven i cobraven una petita quantitat per a ells i una altra per a la Casa, en els enterraments que es celebraven a la ciutat. El nombre d'assistents de Casa Caritat a cada enterrament era variable, en funció de la categoria social del difunt.

També es van comprar unes balances que es llogaven als comerciants i que es feien servir a la Plaça Major, sobretot els dies de mercat. En un acte de 1877 consta que havien desaparegut algunes d'elles i es va decidir comprar-ne més, perquè proporcionaven uns bons ingressos.

Com que les tres plantes de l'antic convent de Sant Domènec donaven per a molt i quedava espai lliure, el 8 de març de 1877 es va acceptar que a la primera planta d'aquest antic convent s'hi poguessin ubicar els Jutjats de 1ª Instància i d'Instrucció de Vic, espai que ocuparien fins ben passada la segona meitat del segle XX. De fet es va fer una entrada especial per a aquests jutjats al final de la Rambla Sant Domènec, perquè aquesta activitat no interferís la vida dels asilats, ni la dels usuaris dels banys ni, posteriorment, la de les nenes. Aquestes anaven al col·legi extern que les germanes Terciàries Vedrunes van obrir en la resta de la primera planta i part de la planta baixa per a nenes de la ciutat, activitat que també va proporcionar interessants ingressos a la Casa.

Els primers reglaments de Casa Caritat de Vic

A l'Arxiu Municipal de l'ajuntament de Vic hi trobem un primer esborrany de reglament de l'any 1830 (7); entenem que va ser redactat poc després de la decisió de crear Casa Caritat i de la formació de la primera junta. En aquest reglament es proposava dividir l'any en quatre temporades i es marcaven els horaris en cadascuna d'elles de les diferents activitats quotidianes. La primera comprenia els mesos de novembre, desembre, gener i febrer; la segona: març, abril i maig; la tercera: juny, juliol i agost, i la quarta: setembre i octubre. El dia a dia dels primers temps, i que no va variar gaire al llarg de més de 150 anys de la institució, pretenia ocupar tota la jornada en treball, formació i pràctiques religioses, deixant poc marge a l'oci i al temps lliure. Així s'havien d'aixecar entre les 5 i les 6 del matí i primer de tot havien de recitar l'exercici del cristià. Després fer el llit, escombrar i endreçar el dormitori i fer la higiene personal. Un cop arreglats i amb els dormitoris en ordre, es resava una de les tres parts del Rosari i després s'oïa missa a la Catedral (més tard, a l'Església dels Trinitaris). Només després de totes aquestes activitats s'esmorzava i tots es posaven a treballar fins a l'hora de dinar, a 2/4 de 12. Després podien descansar fins a 2/4 d'1 o la 1, quan tornaven a treballar després d'haver resat la segona part del Rosari. Els homes i dones grans ho feien fins a 2/4 de 7 i els nens i nenes fins a 2/4 de 6; aquesta hora la feien servir els més petits per aprendre la Doctrina Cristiana, llegir, escriure i comptar. A 2/4 de 7 es resava la tercera part del Rosari i tenien una estona d'esbarjo, fins a les 7, que era l'hora de sopar. Després podien treballar per a ells mateixos o distreure's fins a les 8 o 3/4 de 9, segons la temporada. Després agafaven un llibre de devocions que llegirien mig quart d'hora i estaven en silenci mig quart més per poder fer l'examen de consciència, i s'acabava la jornada amb l'Exercici del Cristià de nit. Tot seguit es feia silenci i a dormir. Els diumenges i dies festius, l'horari era molt semblant. Si bé les estones destinades al treball eren lliures i podien rebre visites; també era obligatori assistir a la plàtica i al Rosari a l'església de Sant Felip Neri a la tarda, després de dinar.

En l'esborrany d'aquest primer reglament també es regulen altres pràctiques religioses, com els sagraments de la confessió i de la comunió, les sortides fora de la casa i els aprovisionaments, així com la manera de resoldre els dubtes que puguin anar sorgint.

Pel que fa a la composició, responsabilitats i activitats de la Junta de direcció de Casa Caritat, serveixen de model Les Ordenances per a la Reial Casa d'Hospici i Misericòrdia de Girona. A la primera junta hi havia un secretari, Jaume Soler; un responsable de pagaments, Santiago Ramírez; un comptador, Antoni Espona; un tesorero, Joaquim de Rocafiguera; un encarregat del govern espiritual i bona educació dels asilats; un encarregat de la intendència de la casa, es proposa a l'Alavall, i un altre responsable del material per treballar i col·locar el producte elaborat pels asilats, es proposava a en Feliu. Els vocals que no tenien activitat definida més amunt, es tornaven, un mes cada un, en la direcció de la Casa i procuraran que tot anés correctament; per això l'haurien de visitar amb freqüència. Tenint en compte que, al marge del Bisbe i del Governador (després alcalde), la junta comptava amb 12 vocals i hi havia 7 càrrecs, només en quedaven 5 per tornar-se la direcció i, en creure convenient que havien de ser sis; un dels vocals havia de tenir dos càrrecs. Per acabar, també es contemplava la regulació de la vida de les Germanes Terciàries. Aquest Reglament va estar vigent fins que se'n va redactar i aprovar un altre al 1864; aquest va ser editat per la impremta de Ramon Tolosa, de la plaça de les Garses, i se'n conserven, com a mínim, dos exemplars: un a l'arxiu Municipal de Vic i un altre a la Biblioteca Joan Triadú.

Aquest segon reglament, que tindria una llarga vida, era molt més complet i estava ordenat en sis Títols i, cadascun d'ells, en diversos capítols. D'aquesta manera estava reglamentada tota l'activitat de la casa i la de tots els membres implicats. El Títol 1 era introductori i definia la institució, així com el seu govern administratiu intern. En el Títol 2 es definien les responsabilitats i les atribucions dels diferents membres de la Junta i els càrrecs que ocupaven. En el títol 3 es parlava de l'admissió, la permanència i la sortida dels asilats. En el títol 4 es definia la instrucció religiosa i civil que havien de rebre els asilats. En el títol 5 es determinaven les faltes i la corresponent correcció i, en el títol 6, les responsabilitats dels empleats i dependents: secretari de la Junta, Director, Germana Superiora, Metges, Mestre i encarregats dels tallers de la fàbrica, l'espardenyeria i l'horta.

No podia entrar tothom que volia a la Casa Caritat de Vic i en aquest Reglament així queda definit on es marquen els diferents criteris, dels quals destacarem els següents:

- Seran admeses totes les persones quan així ho ordeni l'autoritat local.
- Els vells d'ambdós sexes sense recursos, però amb una permanència prèvia de 4 anys a la ciutat.
- Els nens majors de 5 anys i les nenes majors de 4 orfes i desemparats; també amb 4 anys de permanència prèvia a la ciutat.
- Els nens i nenes majors de 4 anys (d'ambdós sexes) orfes de pare i mare, o amb mare absolutament pobra.
- Els nens i nenes de tres anys orfes de pare i mare, però amb la condició que uns parents paguin la quota mensual de 40 rals a la Casa, quantitat que hauran de pagar fins que les criatures compleixin 5 anys.
- La dona separada del marit i sense mitjans de subsistència, sempre que la separació hagués estat autoritzada pel Tribunal Eclesiàstic.
- A destacar la classe dels Pensionistes, persones que ingressaven a Casa Caritat, però que no tenien la condició de pobres. Aquí es tenia cura d'elles a canvi d'una contribució mensual a la casa per al seu manteniment; era una petita elit dins de la casa, i en funció dels diners que pagaven hi havia pensionistes de primera (200 rals i amb dret a sopa, "cocido", un principi i postres), de segona (140 rals, amb sopa i "cocido"), de tercera (60 rals, amb les mateixes condicions que els albergats, però havien de ser de Vic) i de quarta (80 rals, amb les mateixes condicions que els anteriors, però eren de fora de la ciutat).
- També s'admetien persones a mitja pensió.

Pel que fa a la sortida de la casa, els que haguessin entrat entre els 5 i els 14 anys havien de romandre fins als 16; els que havien entrat amb 14 o més, fins als 19 anys, llevat dels fills de vídua que podien marxar un any abans. Els vells, les dones abandonades i els pensionistes s'entenia que la seva permanència era il·limitada.

Pel que fa al capítol de les faltes, en el títol cinquè, aquestes es classifiquen en dos grups: les greus (com a tals s'entenen la blasfèmia, fugues, amenaces als superiors o burla de les coses sagrades), que serien sancionades exclusivament per la junta amb 15 dies de retiro, treballs extraordinaris o allargar sis mesos la permanència en el centre en el cas dels joves, i les menys greus (no guardar respecte als superiors, anar d'un departament a un altre sense autorització, omissió d'actes religiosos, jocs prohibits, introducció de llibres que no fossin de devoció, destrossa de material...), que el Director o la Germana Superiora les sancionarien amb advertiments públics o amb recàrrecs de dos o més hores de treball.

Organització interna de Casa Caritat de Vic

A banda de la Junta del Patronat de Casa Caritat, que era la responsable total i absoluta de la Casa, com a entitat benèfica privada que era, es va determinar una organització interna. La màxima autoritat la tenia el director de Casa de Caritat, que havia de ser necessàriament un capellà, el qual havia d'estar proposat per la Junta i el bisbe havia d'aprovar el seu nomenament. Era el representant de la junta i tenia al seu càrrec el govern interior, administratiu i econòmic del departament d'Homes- a l'antic convent de Sant Domènech- i la inspecció i vigilància tant del departament d'Homes com de Dones- aquestes a l'antic convent dels Trinitaris-. Per tant, havia de controlar tot el que passava dins la casa i havia de tenir un coneixement molt proper de tots els asilats, a qui havia d'instruir en la doctrina cristiana, castigar quan fos necessari i, segons les atribucions que li permetia el reglament, buscar ocupació i sortida per als més joves.

El govern i la intendència de la Casa corria a càrrec de les germanes d'una congregació religiosa, les germanes Carmelites Terciàries Vedrunes, al front de les quals hi havia la Superiora. Aquesta tenia al seu càrrec el govern administratiu i econòmic interior del Departament de les Dones i exercia l'autoritat vers les seves companyes religioses, tot i que s'havia de sotmetre sempre a les ordres de la Junta i del Vocal de Setmana. En aquest aspecte havia de procurar que tothom complís amb les seves obligacions i es coordinava amb el capellà director de la Casa. També era la responsable que la cuina i

la bugaderia funcionessin correctament i també es feia càrrec de la vida quotidiana del Departament de Dones.

A més d'aquestes dues figures, que eren les màximes responsables del govern interior de la Casa sempre sota les ordres de la Junta, hi havia una altra figura, molt menys rellevant, però que tenia la seva utilitat. Es tractava del Mestre o Auxiliar del Director. Aquest càrrec, que va començar éssent molt útil, es va anar diluint a mesura que va passar el temps i ja a principis del segle XX es va decidir que els nens i nois que havien d'anar a classe per la seva edat, hi anirien fora de la Casa, amb un Mestre de la ciutat. En principi, aquesta figura tenia dues responsabilitats; per una banda, era com una mena de subdirector del Departament d'Homes. Era qui, en absència del director, controlava les sortides dels albergats, els seus àpats i qui tenia cura que estiguessin separats els albergats menors d'edat dels majors. A més controlava que no es produís cap mena de contacte entre els elements del sexe masculí amb els del femení. Per l'altra, era el mestre dels nens i nois que per la seva edat havien d'anar a classe. Controlava la seva assistència, el seu aprofitament i el seu comportament. Va ser durant els primers anys de la casa la mà dreta del director, tot i que no tenia cap incidència en el Departament de les dones.

Per sota del director, la germana superiora i l'auxiliar de direcció o mestre hi havia els encarregats dels diferents tallers. Aquests van variar en funció de l'època i del cultiu de l'horta. Pel que fa als tallers, tenim constància que hi hagueren els de sabateria, espardenyeria, fusteria, paleta i "latonero", entre els més destacats.

Una de les preocupacions cabdals dels membres de la junta era donar la major atenció possible als albergats, tot i tenint en compte la seva condició de pobres i desemparats. Un tema que es va procurar sempre tenir ben controlat va ser la salut física dels habitants de la Casa. En aquest aspecte, cal destacar la proximitat que hi havia entre els dos antics convents, on estava Casa Caritat i l'Hospital de Vic, ja que només s'havia de travessar el carrer. No sempre les relacions entre les dues institucions van ser cordials, però els malalts més greus hi eren ingressats. La salut del dia a dia de la Casa la

controlaven uns metges especialment contractats; tots ells ho compaginaven amb altres responsabilitats fora de la Casa.

Crisis entre les Germanes Carmelites Terciàries de la Caritat i la junta

Des del primer moment de la fundació de Casa Caritat de Vic, la Junta va assignar el govern de la Casa a les germanes Terciàries Carmelites de la Caritat, conegudes actualment com les Vedrunes. Les primeres negociacions es van mantenir amb la Mare Joaquina de Màs, que era la superiora general d'aquells moments, i es va quedar que tres monges passarien a treballar per la Casa, amb unes funcions ben concretes, que es van anar ampliant així com el nombre de religioses, a mesura que el nombre d'albergats a la Casa va anar creixent. En principi havien de controlar només el dia a dia dels albergats i van començar a treballar, com ja hem dit, a l'antic Hospital de Peregrins de Sant Bartomeu, situat al carrer de Sant Francesc. Quan Casa Caritat va canviar d'ubicació i se'n va anar a l'antic convent dels Trinitaris al carrer de Sant Pere hi hagué una nova reunió i es quedà en què les monges es traslladaven a la nova ubicació per seguir amb les seves funcions al 1838. Quan al 1841 Casa Caritat va rebre la donació de l'antic convent de Sant Domènec, les religioses es van fer càrrec en exclusiva del Departament de les Dones- que restà a l'antic convent dels Trinitaris- tot i que algunes van haver d'anar a treballar a Sant Domènec perquè van posar en marxa una escola elemental de Primera Ensenyança per a nenes i un parvulari a la primera planta; a més, també es van fer responsables dels Banys que es van instal·lar a la planta baixa. El nombre de religioses va anar creixent per fer front a les seves responsabilitats. De les tres inicials de 1832, ens trobem amb les deu de 1878 (quan va esclatar el conflicte entre les religioses i la Junta de Casa de Caritat) i es va arribar a les 19 religioses a principis del segle XX.

Pel que fa a l'enfrontament entre les monges i els membres de la Junta del Patronat, tot va començar oficialment- és de suposar que les relacions des de feia un temps al menys eren tenses, encara que no hi ha cap document que ens ho pugui fer sospitar- el 3 de desembre de 1878 quan la Superiora General de les Germanes Carmelites de la Caritat va decidir cessar de manera inesperada la superiora de Casa Caritat de Vic, la germana

Vicenta Goders de Santa Catalina, per traslladar-la a la Casa Mare (8) i Noviciat de l'Ordre. Com a nova superiora a Vic va ser nomenada Susanna Serra de Santo Domingo. La Junta no va estar d'acord amb com s'havia dut a terme tot aquest procés i va demanar a la Superiora General que suspengués el nomenament de la nova superiora i es pogués afrontar la crisi amb certa flexibilitat per les dues parts. La Superiora no va atendre a raons i es va mantenir en la seva. La reacció de la Junta no es fa esperar i es va comunicar per carta a la Superiora General una ordre de desnonament perquè en un any deixessin la Casa Caritat de Vic. La General va contestar que acceptava aquesta decisió, però que mentre estiguessin a la Casa hi havia d'haver una superiora i aquesta seria la que ella havia decidit, Susanna Serra de Santo Domingo. De fet, quan es va llegir aquesta carta en la Junta del 7 de desembre, la nova superiora ja ocupava el seu lloc, tot i que no s'havia presentat a la Junta. Es va fer venir amb caràcter d'urgència al capellà director i se li va comunicar que temporalment assumiria les funcions econòmiques i administratives que fins ara tenia la superiora en el Departament de Dones.

La decisió de la Junta va ser molt agosarada i aviat van començar les gestions per trobar una altra congregació religiosa. Els primers contactes es fan amb les germanes que estaven a càrrec de l'Hospital de Pobres i Malalts de Vic, Les Filles de la Caritat. El 21 de gener de 1879 la Junta va adreçar una carta a la superiora general, que tenia la seva seu a Madrid, demanant 8 monges per a la institució, amb la superiora inclosa, una monja mestra de Primera Ensenyança i una altra per al parvulari. El 21 de febrer va arribar la resposta mitjançant una carta signada per la Visitadora General de l'ordre agraint la proposta, però dient que no la podien acceptar pels molts compromisos que tenien i la manca d'efectius que patien. Es van fer altres contactes, que tampoc no van donar cap fruit positiu, i finalment, en la reunió del 13 de març, es va delegar al president de Casa Caritat, Francesc Fortuny, perquè fes les gestions per resoldre aquest tema tan delicat i que començava a preocupar de veritat. Fortuny va iniciar diferents contactes i el més fiable semblava l'establert amb "Las Hermanas de la Congregación de la Sagrada Família", ordre burgalesa, però amb casa a Barcelona. Després de diversos contactes, la superiora general de les religioses castellanés tampoc va acceptar la proposta per manca d'efectius.

A poc més de mig any perquè les monges Vedrunes deixessin la seva activitat a la Casa, i esgotades algunes vies alternatives provades, la Junta va rebre el 30 de juliol un ofici de la Superiora General de les Germanes Carmelites de la Caritat en el qual lamentava la situació. Es reiterava que per la seva part no hi havia hagut cap intenció d'ofendre ningú i demanava si la junta podia reconsiderar la decisió del desnonament de les religioses de la seva congregació abans d'acabar l'any, ja que aquestes havien treballat per la Casa des del moment de la seva fundació. El contingut de la carta es va discutir llargament en la reunió i, en veure el to de sinceritat que transmetia, es va decidir crear una comissió per al seu estudi i proposar una sortida al tema.

La resposta va ser gairebé immediata, conscients les dues parts de la urgència de la situació. I, en la reunió del 12 d'agost, el president de la comissió va informar de les gestions fetes i com en l'entrevista que va mantenir personalment amb la Superiora General, aquesta va insistir en les seves disculpes, que tots els membres de la comissió van considerar sinceres. En vistes del canvi d'actitud de la màxima responsable de l'orde religiós i també per trobar sortida a una situació en la qual els mateixos membres de la junta s'havien embolicat de manera potser precipitada, es va acordar per unanimitat que es suspenia l'ordre de desnonament del 3 de desembre passat. El tema quedava oblidat i les monges continuarien treballant per a la Casa, com de fet van seguir fent fins que aquesta es va tancar al 1972. De fet, la superiora, Susanna Serra de Santo Domingo, que va tenir una pèssima entrada a l'entitat vigatana ja que la Junta es va negar en principi a reconèixer-la, va ser capaç amb el temps de guanyar-se el cor de tothom. Va estar en el càrrec més de 14 anys, fins que va morir el deu de setembre de 1902. La Junta va nomenar una comissió perquè presentés els seus sentiments de condol a la Superiora General i li trametés l'empremta que havia deixat en els anys d'exercici, tant en els membres de junta com en els asilats de la Casa. La va substituir Assumpció Bosch, que va morir ben aviat, el sis de gener de 1905, estant només dos anys i mig en el càrrec i, com la seva antecessora, sense sobresalts amb la Junta. El març de 1905 va assumir el càrrec Narcisa Solé, que va ser substituïda per Ma Rosa Ferrer, qui va estar en el càrrec fins al 1933, que fou rellevada per la germana Gertrudis Dalmau, qui estigué només dos anys i en el seu lloc fou nomenada, a finals de 1935, Magdalena Vinyes. La normalitat va presidir les relacions entre la congregació religiosa i la Junta

de Casa Caritat les primeres dècades del segle XX, i a principis de 1933 es va firmar un nou conveni entre ambdues institucions.

Problemes amb alguns dels capellans directors

Més altibaixos van tenir les relacions entre els membres de la Junta i alguns dels capellans directors de Casa Caritat de Vic. Poques dades tenim dels primers anys de vida de l'entitat vigatana. I de fet, el primer llibre d'actes de la Junta que es guarda a l'arxiu municipal de l'ajuntament de Vic, on està dipositada tota la documentació de la Casa, es remunta al 1875; d'abans només ens han arribat alguns oficis i cartes, però cap documentació sistemàtica, que a hores d'ara es pot considerar com a perduda. Precisament en l'acta del vint-i-cinc de febrer de 1875, es convocava el capellà director, sense dir-ne el nom, i se li comunicava que hi havia moltes queixes vers la seva actuació i que hauria de deixar el càrrec. Ell va acceptar algunes de les acusacions i en va rebutjar d'altres; va ser citada també la superiora de les monges, que va reconèixer com a certes moltes de les acusacions vers el director. Dos dies després se li va demanar la dimissió per evitar el seu acomiadament, però aquest no la va voler presentar i va desafiar la Junta perquè l'acomiadés. Va ser destituït formalment el trenta d'abril de 1875. El seu substitut fou Mn. Pere Andreu, que va estar poc més de quatre anys al front de Casa Caritat i que va dimitir del seu càrrec el nou d'octubre de 1879.

La dimissió de Mn. Andreu va sorprendre la Junta que va decidir posar un anunci al diari local "La Veu de Montserrat" per trobar el seu substitut. Es van presentar dos candidats: Antoni Claveras i Antoni Brunet. Després d'una votació secreta, ja que hi havia desacords entre els membres de la Junta en l'elecció del nou responsable, va ser nomenat nou director de Casa Caritat Mn. Antoni Claveras a partir del 6 de novembre de 1879. Al mateix temps es van modificar les condicions contractuals del capellà director i es quedà que la casa només li proporcionaria allotjament a ell i a la seva serventa i li pagarien un sou de 3.000 rals anuals. Aquest prengué algunes iniciatives que van ser molt ben valorades per la Junta, com redactar un nou Reglament de Règim Intern que la Junta va aprovar per unanimitat, o acordar que els aprenents paguessin a la casa dos rals diaris per al seu manteniment; també va aconseguir importants donatius de

particulars, però un any i mig després del seu nomenament va ser proposat com a professor al Seminari Conciliar de Vic, motiu pel qual estava poques hores a la Casa. A causa d'aquesta manca de presència, i tenint en compte que interessava que continués, se li va proposar una rebaixa en el sou, cosa que ell no va acceptar. Aquesta decisió va enrair les seves relacions amb la Junta que va acabar demanant-li que deixés el càrrec; Mn. Claveras ho va acceptar i va dir que es quedaria fins que es trobés el seu substitut. Novament es va recórrer a la publicitat a "La Veu de Montserrat". Es va presentar Mn. Antoni Brunet, que ja ho havia fet en la convocatòria anterior, i fou nomenat al càrrec l'onze de juliol de 1881, ostentant aquesta responsabilitat fins al vint-i-sis de març de 1900 quan va morir. En aquests quasi vint anys al front de Casa Caritat, Mn. Antoni Brunet va aconseguir diverses modificacions del Reglament Intern de la Casa, canvis en el vestuari de les asilades i, per primera vegada, a requeriment de la Junta Provincial de Beneficència a partir de 1884, va haver de presentar l'estat econòmic anual de l'entitat a la Junta perquè aquesta l'enviés a la capital catalana, tot i tractar-se d'un Patronat Benèfic de caràcter Privat. En la seva activitat, que va complir amb notable zel, no tingué enfrontaments destacables amb la Junta. El seu substitut va ser Mn. Pere Bofill i Boix que va demanar la plaça i li va ser atorgada per la Junta, que no va tenir cap dubte en l'elecció de la seva persona.

Aquest va ser el primer capellà director que va assumir una altra responsabilitat dins la Casa; es tractava del càrrec de secretari de la Junta del Patronat de la Fundació de Casa Caritat. Resulta que aquesta responsabilitat l'havia desenvolupat durant quasi 50 anys la mateixa persona, l'Antoni Vergés, que es va jubilar el 1908 i va morir pel novembre de 1911. La Junta, davant el repte que suposava trobar una persona com Vergés, va optar perquè el secretari de la Junta fos una persona estretament vinculada a la Casa i va decidir per unanimitat que, a partir d'aquell moment, el capellà que ostentés la responsabilitat de la direcció de Casa Caritat, fos, a més, el secretari de la Junta. Se li va proposar a Mn. Pere Bofill, que va acceptar sense problemes. Per aquesta nova activitat, va aconseguir una millora en la seva retribució anual. Bofill va estar quasi vint-i-quatre anys al front de la casa i la seva identificació amb la vella institució vigatana va ser total, fins al punt que la Junta el va mantenir en el càrrec fins al dia de la seva mort, que va tenir lloc el vint-i-dos de gener de 1924 en un Hospital de Barcelona, on havia ingressat mesos abans a resultes d'una greu i irreversible malaltia que patia. Durant els

mesos que va estar ingressat a la capital catalana, la junta va nomenar com a director provisional a Mn. Gaspar Puigneró. D'aquesta persona en parlarem més endavant, ja que la moguda que va portar a la Casa no s'entendria sense haver parlat abans de les tensions polítiques i personals que hi va haver entre els membres de la junta i paral·lelament entre la junta de Casa Caritat amb la Junta de Beneficència, a més dels poders polítics centralitzats en la figura del governador civil, en la dècada dels anys 20 i 30, abans d'esclatar la Guerra Civil al divuit de juliol de 1936.

Problemes de la Junta de Casa Caritat amb el Governador Civil i la Junta de Beneficència

De fet, anys abans de la Guerra Civil, van començar ja els problemes polítics que van portar força tensions en la societat espanyola i catalana del moment i que van tenir la seva repercussió en el si de l'entitat vigatana. A finals de gener de 1929 es va llegir una carta del Governador Civil, J. Milans del Bosch, en la qual es proposava la destitució de dos vocals de la Junta vigatana per no assistir de forma regular a les reunions de junta. Els destituïts eren Antoni Gudayol Cortinas i Antoni Puig Darnís; de fet el primer no havia assistit a cap reunió els anys 1924, 25 i 27 i a dues en el 1928. El Governador els va suspendre de les seves funcions i proposà a la Junta de Beneficència que els destituís formalment i nomenés com a substituïts Manuel Comella Mora i Miquel Pujol Matavera. Aquest va ser un any complicat per a la Junta del Patronat de Casa Caritat, ja que la confirmació de la destitució de dos dels seus membres per part de la Junta de Beneficència no va arribar fins al 16 de desembre del mateix any. Però per aportar més confusió i atiar el foc, en la resolució només es confirmaven les destitucions, però no s'aprovaven els substituïts i s'havia de governar la casa amb els que restaven.

En la reunió del 31 de gener de 1930 es va tractar el tema de la substitució de les vacants, i una part de la Junta va proposar als senyors Comella i Pujol; elecció que ja s'havia produït anteriorment per part del Governador Civil, però que la Junta de Beneficència havia bloquejar dies abans. Un membre de junta no va votar per ser familiar dels destituïts i un altre es va voler abstenir. Poc després es va produir el relleu a l'alcaldia i el nou batlle i president de Casa Caritat va passar a ser Ramon Calderó.

Aquest, en la primera reunió que va presidir de la Junta el 27 de març, va voler trobar una sortida a aquest tema, que estava molt embolicat, i la primera cosa que va fer va ser conformar l'acta anterior, però afegint que ho feia per imperatiu legal, per haver cessat l'alcalde anterior Joan Comella. El nou alcalde president va manifestar, només començar la reunió, que la seva intenció seria restituir en els seus càrrecs a Antoni Gudayol i Antoni Puig i que faria tot el que estigués al seu abast per aconseguir-ho. Va proposar, i es va acceptar, que Antoni Gudayol assistís a la propera reunió i va manifestar que li agradaria fer el mateix amb Antoni Puig, però que això no era possible perquè havia mort feia pocs dies. De totes maneres, volia restituir la seva honorabilitat i reconèixer la seva dedicació a la Casa, i per aquest motiu s'acordà que un retrat seu es col·loqués a la sala de juntes i es comunicés a la seva vídua Enrica Porret que seguís vetllant per la Casa; a més se li va oferir la possibilitat de regalar el retrat del seu marit, fet que ella va acceptar gustosament. Aquesta decisió va comportar revocar-ne una altra de la reunió anterior: la del nomenament dels dos substituïts, que finalment va ser admesa. Comella i Pujol van quedar, doncs, fora de la junta, però tant el president com altres membres de junta van manifestar que no s'havia d'interpretar com un retret cap a les seves persones, sinó per no haver-se fet les coses amb la deguda correcció política i jurídica. Es va manifestar que estaven molt agraïts per la seva tasca com a membres interins de la Junta fins al moment, però el que tocava era restituir la honorabilitat dels destituïts, per sobre de tot. En la votació es van enregistrar 5 vots a favor i dues abstencions (Camps i Campalans).

No va quedar el tema tancat, ja que en la propera reunió del 8 d'abril, Teodor De Mas, que no havia assistit a l'anterior per estar malalt, va manifestar no estar d'acord amb la revocació dels nomenaments de Comella i Pujol. Malgrat aquesta decisió, l'alcalde va llegir la instància que va adreçar al ministre de la Governació demanant l'anul·lació de la R.O. en virtut de la qual es destituïen els vocals Gudayol i Puig, a més de la que va enviar al Governador Civil perquè n'informés positivament al ministre. La resposta a aquestes instàncies va ser negativa, però finalment es va donar via lliure per escollir dos nous membres de junta de Casa Caritat. Aquest punt es va tractar en la reunió del 3 d'octubre de 1930 i es va posar novament en evidència la gran diferència de criteri entre els membres de la junta vigatana, ja que tres dels seus membres: Camps, Campalans i De Mas es van aixecar i es van absentar de la reunió, amb l'argument que el que es faria

seria il·legal i que s'havien de mantenir els nomenaments de Comella i Pujol. També es va informar en aquesta reunió que Antoni Gudayol estava molt delicat de salut i que la seva família, en la persona del seu fill, havien demanat que no sortís nomenat el seu pare. Es va tenir en compte aquesta informació i finalment van ser escollits com a membres de la nova junta els senyors Manel Comella, que per fi semblava ser reconegut pels seus companys com a membre de ple dret, i Josep Genís Arumí. Una setmana més els dos van prendre possessió dels seus càrrecs i per la R.O. de 25-X-1930 va quedar acceptada la composició de la nova junta amb els seus dos nous membres, tot i les fortes tibantors internes. Aquestes tibantors van tornar a aflorar amb el canvi de règim. El nou sistema polític va possibilitar que es redactés per primera vegada l'acta de la reunió del 3 de desembre de 1931 en català, éssent el secretari en Gaspar Puigneró. En la mateixa reunió va dimitir de forma irrevocable Manel Comella, i en la següent ho va fer Teodor De Mas. Van entrar en la nova junta del Patronat Jaume Lapeira i Ramon Gudiol.

El cas de Mossèn Gaspar Puigneró

Totes aquestes tensions, desacords i decisions contradictòries no es van limitar a les reunions dels membres de la Junta del Patronat i a les seves relacions amb els poders fàctics, sinó que també van afectar la dinàmica interna de la Casa, en aquest cas en la figura del capellà director i també secretari de la Junta. Després de la mort de mossèn Bofill, es va obrir el procés habitual per trobar substitut i en aquesta ocasió es van presentar 4 candidats: Ramon Codinach, Antoni Plana, Francesc Auguet i Gaspar Puigneró. La discussió sobre l'elecció va durar ben poc i, com es podia preveure, Mn. Puigneró va ser l'escollit. Quan la comissió de la Junta es va dirigir al Bisbe per informar-lo de la seva decisió, aquest va manifestar que era impossible, ja que tenia previst nomenar mossèn Puigneró ecònom d'un Benefici de Concordat a la Col·legiata de Sant Joan de les Abadesses. Davant aquesta situació, la Junta va optar per nomenar Ramon Codinach el 29 de març de 1924. Aquest va estar al front de la Casa poc més de 4 anys i va dimitir per motius de salut el 21-XI-1928.

En la convocatòria de la plaça que va ofertar la Junta es van presentar 5 capellans candidats a la direcció de Casa Caritat: Antoni Planas, Martí Galobardes, Jaume

Garreta, Josep Toll i de nou Gaspar Puigneró. En la reunió del 22 de desembre de 1928, abans de procedir a la votació del nou capellà director, es va llegir un comunicat del Governador Civil segons el qual es vetava, sense especificar les raons, encara que s'entenien polítiques, Mn. Gaspar Puigneró. La Junta es va donar per assabentada, però posant-se novament de manifest la diferència de criteri entre els diferents membres de junta i la poca sintonia per part d'alguns d'ells amb el poder polític del moment, en la votació posterior va ser escollit precisament Gaspar Puigneró, amb 5 vots, mentre que Antoni Planas en va tenir 4 i 1, Jaume Garreta. En vistes del resultat, el president va dir que comunicaria aquest resultat al Governador Civil. Aquest, J. Milans del Bosch, en resposta per carta que es va llegir a la reunió del 8 de febrer de 1929, no va acceptar aquest nomenament perquè ja l'havia vetat anteriorment de forma clara. Va obligar a fer una nova votació, en la qual va sortir escollit Antoni Planas, el qual va ser nomenat nou director, capellà i secretari de Casa Caritat; proposat al Bisbe, aquest va procedir al seu nomenament el 13 de maig de 1929.

El cas Puigneró, però, continuaria portant cua. En veure's rebutjat per l'autoritat governativa i privat d'exercir les seves funcions, Puigneró es va dirigir a la Junta sol·licitant certificats de les darreres actes de les reunions per mitjà d'un procurador, a fi i efecte de fer valer el que entenia que eren els seus drets, però la Junta no es va voler complicar la vida i li va denegar la petició de manera formal. Puigneró, però, no va defallir. Havia vist com en poc temps se li denegava per dues vegades la direcció de Casa Caritat de Vic, encara que per motius ben diferents. Finalment va aconseguir que dos membres de la junta vigatana, els senyors Subirana i Fargas, es posicionessin al seu favor de manera manifesta en la reunió del 8 d'octubre de 1930, demanant la destitució d'Antoni Planas i fent bona la votació que es va fer a finals de desembre de 1928, en la qual qui va tenir més vots va ser Puigneró. El president, per deixar refredar els ànims, va proposar deixar el tema per la setmana següent, i Subirana i Fargas van insistir en la seva proposta que, finalment, després de ser llargament discutida, es va aprovar per unanimitat. Per tant, el 13 d'octubre se li va comunicar formalment a Antoni Planas que cessava en el seu càrrec i en el seu lloc es nomenava Puigneró; al primer se li va agrair la tasca realitzada i es va insistir en què no es tractava de res personal. Malgrat tot, Antoni Planas va continuar de forma provisional a l'espera de nou destí, fins que fou comminat a abandonar la Casa amb amenaces d'accions legals contra ell. Puigneró va

ser nomenat a principis de 1931 i prengué posició tot seguit. Antoni Planas no acceptà, però, de bon grat la destitució i va presentar un recurs a la Junta de Beneficència de Barcelona i al Govern Civil demanant la restitució de les seves atribucions. La Junta del Patronat de Casa Caritat va presentar, al seu torn, un recurs d'alçada, que finalment fou resolt favorablement per l'Administració, i quedà el capellà Puigneró de forma definitiva com a director i secretari, amb resolució ferma del 22 d'agost de 1931. Antoni Planas, però, va insistir en el que creia que eren els seus drets i va presentar un nou recurs que finalment va ser resolt pel Ministeri de Governació, que el va desestimar de forma definitiva.

Miquel Adillon i els seus mals records

Miquel Adillon, el fill gran d'un matrimoni que aviat va fer aigües i que vivia al carrer de Sant Pere de Vic, el mateix on estava l'antic convent dels Trinitaris, va anar a parar a Casa Caritat als set anys i se n'hi va estar sis (del 1928 al 1934). Així com altres asilats en guarden un bon record, ell afirma haver-s'ho passat molt malament: "De Casa Caritat en guardo un record pèssim, pèssim... fins al punt que abans que un fill o un nét meu anés a parar en un lloc així, preferiria escanyar-lo amb les meves mans." En Miquel ens explica que no entén com una ciutat com Vic, en la qual sempre hi ha hagut gent amb molts diners i que a més presumia de catòlica, es podia permetre tenir els segments més necessitats i abandonats de la població, com els infants i vells, en una situació tan miserable i tan poc humana i cristiana. Tot i que era un nen molt llest, també era molt entremaliat i li queien càstigs durs i humiliants. Recorda que molt sovint el tancaven els diumenges a l'habitació de les gibrelles, on hi havia les dels vells i també les dels nens. Era una habitació molt petita i que feia molta pudor on s'hi passava tancat molts diumenges, fins que un dia va descobrir com obrir-la sense que ningú se n'assabentés; llavors, quan tots eren de passeig, ell sortia i donava voltes per la casa inspeccionant els llocs on normalment no podia accedir. Recorda també que vivia el fet de portar l'uniforme com una humiliació, ja que havia de dur mitjons per sobre dels genolls. A més, els nens i nens de Casa Caritat no eren ben vistos per la resta de nens i nens de la ciutat i els seus pares, que els tenien per uns desgraciadets, amb qui era preferible que els seus fills no s'hi ajuntessin. Eren coneguts despectivament com els "cagarelis"; un motiu particularment feridor en aquella època. També recorda com havien d'assistir

obligadament als enterraments de persones notables de la ciutat, sense importar ningú que perdessin hores de classe; al cap i la fi eren de Casa Caritat. En aquella època anaven a classe al Col·legi de Sant Antoni, que estava situat al carrer de l'Escola i que era portat per un capellà, mossèn Pere. Quan aquest va plegar, se'n va fer càrrec el professor Sebastià Ordeig, de qui també guarda un pèssim record, ja que “no tenia caràcter per fer de mestre i picava molt. A nosaltres ens deia que érem baixats de la pell de Barrabàs i que érem xusma. Malgrat tot, quan vaig marxar a Vilafranca i vaig deixar l'escola i Casa Caritat, em va fer un gran acomiadament que no he oblidat mai. Va fer un discurs dient que jo no tenia pare ni mare i que, tot i que servia per estudiar i valia, ho havia de deixar per anar a treballar; una cosa no treu l'altra, llàstima que tingués tan poca paciència i se li anés la mà.”

Segons ell, “el menjar era infame. No és que passéssis gana, que no en passaves, perquè de pa n'hi havia a cabassos. Per esmorzar ens donaven sopa escaldada i pa amb xocolata. Per dinar, brou amb una mica de carn d'olla i patates. Per sopar, sopes bullides amb uns grumolls fastigosos que no es podien menjar i un plat de verdura. Per berenar ens donaven fruita que els magatzems rebutjaven per no estar en massa bon estat. De llet, només ens en donaven quan se'ls hi fumava a les monges. Pel que fa a la carn, en Peret de Casa Caritat, que era un dels residents de l'època, anava amb un carro a l'escorxador i un li donava un fetge, un altre ossos o coses de rebuig i amb això es feia el menjar.” Per això recorda, d'aquells sis anys, uns pocs extrems que els van alegrar la duríssima vida, encara que fos en moments molt puntuals. Així no ha oblidat que un senyor els hi va pagar l'any 1933 un equipatge de futbol i una pilota; els xais que l'Anna Garreta donava per Santa Anna i que els permetia menjar un parell de talls per barba que devoraven; la paella de la fonda Can Peret de la Rambla Hospital que cada any pagaven Els Estanislaus en el dia d'aquest Sant (“d'aquell arròs ens en recordàvem tot l'any”); el dinar que els pagaven cada any els de l'Orfeó a Puiglagulla i que el feien els de Can Dinarés del Passeig; també anaven a les festes del carrer de Gurb, i guarda un record inesborrable de l'excursió que van fer a Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal de l'any 1930: viatge en “golondrina”, visites al Zoològic, Montjuïc i les seves Fonts, el camp de les Corts del Barça...

Pel que fa al vestuari, tenien el vestit de gala, que era de llana blau marí, amb americana i pantalons curts; aquest només el feien servir per a la processó de Corpus Christi i en els enterraments de primera. Quan va entrar la República també els van fer un vestit d'estiu i els van donar, per primera vegada, jerseis a l'hivern. També tenien unes bates i una bufanda. El problema més greu el tenien en els mitjons, ja que, a causa del fred que patien, els sortien molts penellons, que supuraven durant el dia. A la nit, quan se'ls havien de treure, se'ls havien d'arrencar i els peus els quedaven cada dia en carn viva. I així tot l'hivern i tots els hiverns.

La relació entre els setze nens menors de 14 anys que hi havia en aquella època era bona, ja que “tots compartíem la mateixa desgràcia” i fins no fa gaires anys encara es trobaven anyalment molts dels que havien compartit uns anys a Casa Caritat. Fa uns anys que ho han deixat de fer, perquè s'han fet ja massa vells; i tots ells més o menys se n'han sortit bé i han aconseguit poder formar una família i tenir fills que no han hagut de viure en cap institució benèfica. L'Adillon ens comenta que l'època era dura i la seva situació complicava més el seu futur; els nois tenien bàsicament dues sortides: “o entraves en un seminari- i d'aquesta manera millorava molt la teva vida, encara que durant un temps seguissis vivint a Casa Caritat-, o anaves a treballar de pellaire, ja que en aquella època es guanyava un bon sou, 14 pessetes a la setmana, tot i que la feina era duríssima. A mi, com que m'agradava estudiar i era llest, em van proposar moltes vegades entrar al Seminari, però sempre m'hi vaig negar; jo tenia el meu orgull; per tant, vaig acabar fent de pellaire. Pel que fa a les noies, no ho tenien gaire millor. O entraven en un convent i passaven teòricament a una vida millor o es casaven o anaven a servir a casa d'alguna família rica. N'hi havia que ho ensopegaven i passaven allà tota la vida fent de minyones i treballant sempre, tots els dies de la setmana, però era així. N'hi va haver que no ho van ensopegar gens; entre elles, una de les meves germanes. Cal dir que les tres van estar a Misericòrdia de Vic. A una d'elles la van enviar a casa d'una família rica de Vic i va quedar embarassada, suposadament, del senyor. La criatura va acabar a la Maternitat de Barcelona i ella, al Barri Xino; una desgràcia promoguda per la gent que es considerava de bé. Jo després vaig trobar per Barcelona noies que havien estat a Casa Caritat i que havien acabat de meuques per les Rambles i el Xino, amb històries calcades a la de la meva germana.”

En definitiva, una època fosca, de la qual se'n va sortir gràcies a la seva astúcia i genialitat. “Jo vaig ser sempre un líder, però no em guanyava la gent per la meua força, sinó per l'astúcia. També haig de reconèixer que el meu caràcter fort m'ha servit perquè no em trepitgessin, però m'ha portat també problemes. Ara bé, tot i no haver començat bé, estic content de com m'ha anat la vida, ara que tinc quasi 83 anys”.

La II República, la Guerra Civil i la postguerra

En la segona República, amb els canvis de personal ja comentats i totes les tensions que eren un reflex del moment convuls que vivia la societat del moment, es va produir un canvi en l'atenció dels asilats. Tot i que les instal·lacions continuaven éssent precàries i algunes en estat lamentable, com va poder comprovar en persona el conseller de Sanitat i Assistència Social, Felip Bertran i Güell en la visita que va fer el gener de 1931, sí que es va detectar un interès superior en l'atenció als albergats i es van prendre mesures per fer-los la vida més agradable. Així es va quedar ja al 1932 que als estius seria molt convenient que els nens i nenes tinguessin excursions i així es va instaurar la sortida, amb dinar inclòs, que cada any es feia per la primavera a Puiglagulla. Durant molts anys els de l'Orfeó Vigatà van pagar aquest dinar. Es van proporcionar abrics nous a les nenes i noies, tela que va pagar un membre de la junta. Un altre va donar els anys 1935 i 1936 deu porcs d'engreix, cada any, a benefici de la casa. Als nens els van donar jerseis, jaquetes, tot i que encara havien de continuar anant amb un uniforme que no els agradava gens, ja que havien de portar unes mitges negres fins a sobre els genolls. Com ens explicava Miquel Adillon, es notava una sensibilitat superior i més humanitat en els dirigents d'esquerra: “Eren menys distants i es preocupaven més de nosaltres”. De totes maneres, els dos antics convents eren uns casalots sinistres i vells, on era impossible treure's de sobre el fred de l'hivern; els perellons a mans i peus, fins a sagnar sobretot els dels peus, eren habituals una bona colla de mesos de l'any; els més freds. Les tensions polítiques van acabar incidint en l'estructura interna de la Casa a mitjans de 1936. Poc abans de l'esclat de la Guerra Civil, es va tocar un dels puntals econòmics de la Casa per part del poder polític: el parvulari i l'escola de nenes de Sant Domènec. Si bé fins al moment els guanys de l'escola redundaven directament a benefici de Casa Caritat, va sortir una nova normativa legal que ho posava en qüestió i exigia que l'escola fos portada per mestres titulats (els republicans es volien treure de

sobre les monges com a ensenyants i pedagogues) i s'havia d'establir un nou conveni amb la Generalitat. Davant d'aquesta situació, la directora de l'escola, la germana Josefa Tarazona, va ser obligada a deixar el càrrec per les seves superiors i les monges mestres es van haver de retirar, deixant la titularitat de l'escola a la Junta Administrativa. Finalment, el juny de 1936, es va establir el nou conveni entre la Direcció General de Primera Ensenyança i les dues mestres titulars. Poc després, el 18 de juliol de 1936, es va produir "l'Alzamiento Nacional" i poc tardarien les coses a donar un tomb espectacular en aquest i en molts altres camps. La darrera acta escrita en català va ser la del 26 de juny de 1936. Cal dir que no hi ha recollida cap acta més fins a la finalització de la Guerra i que Casa Caritat va continuar la seva tasca amb més o menys ensurts durant aquest convuls període. Allà es van aixoplugar dones i velles de la Misericòrdia, i la instal·lació va ser requisada i feta servir com a hospital i també com a presó, en funció dels temps, i també va ser refugi d'alguns capellans vells que van haver d'abandonar l'Asil dels Capellans, que fou clausurat. Fou aquest un període de fam i misèria, que els membres de Casa Caritat van passar com van poder, amb penes i treballs. Eren pocs els recursos i cada vegada més els necessitats. De tota manera, no tenim cap dada fiable d'aquests tres anys, ja que no ha quedat res escrit que ens hagi arribat i només ens podem refiar dels qui ho van viure. Per a ells, aquest va ser un període trist i passat amb moltes dificultats; alguns i algunes, els més petits de tots, van anar a Les Josefines de Vic i van estar més ben atesos que abans a la casa. A més, les instal·lacions de Sant Domènec van resultar afectades per un bombardeig i les obres de restauració van durar força temps.

Un cop acabada la guerra, el 9 de maig de 1939, Lluís Massana va convocar una primera reunió de Casa Caritat en la qual es va acordar citar, encara que estaven destituïts dels seus càrrecs, els membres de la darrera junta per a la propera reunió, a fi de poder tornar a la normalitat al més aviat possible. Altres decisions que es van prendre va ser expulsar el capellà director per catalanista i poc afecte al Règim i restituir la confiança en les monges terciàries, agraint-los la seva paciència i enteresa davant de totes les vexacions que van haver de suportar al llarg de tot aquest temps. Els membres que van assistir a la sessió següent, la del 5 de juny, van ser l'alcalde Josep Sala Molas i els vocals Massana, Camps, Arumí, Gudiol, Alejos, Lapeira, Vilarrassa i Genís, a més de la mare superiora. Cal dir que l'antic vocal Teodor de Más va ser afusellat per la

guerra, juntament amb el seu gendre. Es van prendre en aquesta primera reunió diversos acords, com que la Casa podria seguir allotjant, fins que fos necessari, els capellans jubilats i va ser nomenat nou capellà director i secretari de la Junta, de forma provisional, Mn. Josep Font Bigas, que ja va redactar aquesta acta, de nou en castellà. La primera xifra d'asilats de després de la guerra era de l'agost de 1939: hi havia 115 albergats i 20 monges. La germana Magdalena Viñas, a qui li va tocar viure aquest convuls període com a superiora, va ser traslladada al novembre del 1939 i fou substituïda per la mare Apolònia Valdès que va estar en el càrrec fins al 1945, éssent la seva substituïda la mare Modesta Pérez. Pel que fa a l'antic capellà director, Gaspar Puigneró, que sempre va tenir una difícil relació contractual amb la casa, va apel·lar l'orde de depuració de càrrecs segons la qual fou destituït, però en resposta del Ministeri de la Governació de principis de juny de 1940, es va desestimar de forma definitiva la seva rehabilitació com a capellà director i secretari. Després d'aquesta decisió, Mn. Font fou confirmat en el càrrec de manera definitiva. Tot i que Puigneró ja no tornaria a treballar per la Casa, sí que va continuar reclamant el que entenia que eren els seus drets. Primer va presentar una al·legació contra l'expedient de Depuració de Personal que va acabar amb la seva expulsió, i després va presentar diverses reclamacions, que van durar fins al 1945, quan es va poder emportar alguns mobles que deia que eren seus. Mossèn Puigneró va ser un cas especial, ja que poc abans de la guerra i durant va tenir problemes per la seva condició de capellà, i després de la guerra va ser depurat per catalanista. Pel que fa al nou capellà director es va identificar ràpidament amb les necessitats dels albergats i va redactar un escrit (9), del qual se'n van imprimir 2.500 exemplars i que van ser difosos per tota la comarca. Cal dir que, per primera vegada, tal i com s'anuncia en aquest escrit, Casa Caritat havia deixat de ser una institució municipal i s'havia convertit, després de la confrontació civil, en comarcal. També aquí es posava de manifest l'estat precari de la Casa i la situació apuradíssima en què es trobaven els asilats. Es demanava, a més, el suport econòmic dels ciutadans de Vic i comarca per poder continuar, ja que, si no augmentaven els ingressos econòmics, s'havia de baixar el nombre d'asilats. A finals del 39, la Casa acollia 150 persones.

La Junta del Patronat de Casa Caritat de Vic va funcionar en règim provisional fins a finals de 1942; en l'acta del 30 de novembre es va donar a conèixer l'ofici de la Junta Provincial de Beneficència sobre els resultats finals de la depuració de membres de la

junta. En aquest es va dir que causaven baixa els senyors Genís, Lapeira i Gudayol i quedaven rehabilitats els altres. Una setmana més tard es va reestructurar tota la junta que va quedar de la següent manera:

President: Manuel Comella, alcalde.

Vocals: Carles Masferrer, rector de la Catedral; Pere Closa, rector de la Pietat; Joan Campalans, rector del Carme; Domingo Camps, Lluís Arumí, Miquel A. Vilarrasa, Jaume Ylla, Ramon Alier i Lluís Pujol. Éssent el secretari en Mn. Josep Font. Aquesta junta es va distribuir en les següents seccions, per a un funcionament més àgil i operatiu: la de Religió i Instrucció; la de Vestuari, la de Comptabilitat i Obres i la de Comestibles i Combustibles. Pel que fa al personal que albergava la casa a finals del 42 hi havia: 16 nens, 9 homes, 25 nenes i 49 dones; total, 99 asilats, a més de 18 germanes.

Mossèn Jacint Costa, tota una vida a Casa Caritat

Des de després de la guerra fins al seu tancament, Casa Caritat de Vic només va tenir dos capellans directors, que a més feien de secretaris de la Junta de la Fundació del Patronat: Josep Font i Jacint Costa. Recordem que el primer fou nomenat de forma provisional en la primera reunió de 1939 i que va estar en el càrrec fins al 1944, quan va presentar la dimissió a mitjans de juny perquè li havia arribat una proposta professional més interessant. El segon Mn. Jacint Costa i Bosch va ser nomenat al juliol del 44 i va romandre a Casa Caritat fins al seu tancament, a finals de 1972; després s'hi va quedar a viure fins que es va morir, el desembre de 1980, encara que el seu allotjament va canviar, tot deixant les dependències que ocupava a una part de la primera planta de l'antic convent de Sant Domènec. Va passar els darrers anys de la seva vida en un habitatge que se li va habilitar a la primera planta de l'antic convent dels Trinitaris. Tota una institució, encara que sovint qüestionat per la seva manera de ser i de fer; no per l'estimació que sentia i mostrava per la Casa, que va ser molta i intensa, sinó pel seu tracte amb les persones, sobretot amb la mainada: més aviat tibet, fred i distant. Va començar cobrant una mensualitat de 350 pessetes. En la mateixa reunió del 3 de juliol de 1944, van prendre possessió dos nous vocals, que van tenir una llarga trajectòria i que van marcar tota una època: en Jaume Genís i Rius i en Rafael Sala Gallifa, del

gremi de curtidors el primer, i del tèxtil, el segon; amo aquest de la fàbrica Can Mateu, en ple Eixample Morató.

Els que havien conviscut amb mossèn Costa, més conegut per mossèn Cinto, parlen d'ell com un home molt seriós, estricte, amant d'una fèrria disciplina i que no estava de gaires històries pel que fa al tracte amb els seus subordinats; tant pel que fa al personal que teòricament havia de col·laborar amb ell, les monges Vedrunes, com els asilats, i aquests independentment del seu sexe i edat. Va entrar com a responsable de Casa Caritat en plena postguerra i en moments de molta penúria econòmica. L'ajut de les institucions es feia insuficient i ell era el responsable directe de l'atenció als usuaris. Per aquesta raó va haver de buscar recursos econòmics alternatius, al marge de treure el màxim rendiment dels recursos que estaven al seu abast, com la gran horta que tenia la casa, l'aviram, l'explotació dels banys, l'escola de l'antic convent de Sant Domènec, les aportacions econòmiques dels pensionistes i els treballs externs que feien els asilats i asilades, entre altres. Un dels recursos que més aviat va implantar, i que era una de les seves distraccions preferides, va ser el dels diorames del Pessebre que feia cada any per Nadal, amb altres col·laboradors, en una de les immenses sales de la Casa. Aquests diorames van aconseguir marcar una tradició i cada any eren esperats per molts vigatans que els anaven a veure i així podien apreciar l'art d'aquest devota afecció, que també aportava guanys econòmics per a la casa. Una altra de les activitats atribuïdes directament a la iniciativa de mossèn Cinto era la tómbola anual que es muntava per les festes nadalenques i que també era molt esperada i freqüentada. La major part dels productes que es sortejaven eren regalats per botiguers i empresaris i l'altre, recaptat per les nenes més grans del col·legi i la mainada de Casa Caritat, que anaven per les cases recollint el que els hi donaven; els productes que es podien posar a la tómbola s'hi deixaven i de la resta aprofitaven tot el que podien. Una de les nenes de Casa Caritat que va viure a la Casa la dècada dels 50 recorda aquesta activitat amb molta il·lusió; així ens ho explicava l'Antònia Capdevila. “Jo no em puc queixar del tracte rebut a la casa, ja que, dins les seves possibilitats, em van tractar molt bé. Vaig entrar-hi molt petita perquè la meva mare era una calamitat i no es preocupava ni de mi ni del meu germà gran i el pare feia el que podia, però treballava molt i no podia estar per nosaltres. Recordo que de petita demanava caritat pels carrers per poder menjar alguna cosa. Per tant, entrar a Casa Caritat va suposar per a mi una millora important, ja que a més de

cuidar-me materialment, també em vaig sentir molt estimada. Ara bé, el règim imposat per mossèn Costa era molt estricte i, com que no podíem sortir mai de la Casa si no ens acompanyava una monja o una dona gran, per Nadal, quan anàvem pels carrers de Vic a buscar joguines i altres objectes que ens donaven a les cases per la tómbola, per a nosaltres era molt divertit. Jo esperava amb ganes les festes de Nadal, sobretot per això: per sortir al carrer; ara pot semblar una tonteria, però...”

L'Antònia, quan parla de mossèn Cinto, encara li canvia la cara “jo era molt moguda; mai no m'havia agradat gaire estudiar i em costava molt d'aprendre. Amb altres companyes només fèiem petites entremaliadures, però quan el mossèn ens enganxava, ens queia una bona bronca i un càstig. Al principi no sabíem com s'assabentava de les nostres petites malifetes; ens preguntàvem com ho feia per enganxar-nos; més tard vam descobrir que sovint ens vigilava, quan estàvem al pati- on ara hi ha el pàrquing- des de la finestra de la seva habitació de Sant Domènech; la darrera finestra de l'antic convent a la primera planta. Llavors anàvem més en compte. Li vam agafar el sistema. Mai, però, no ens havien descobert quan, amb unes quantes, pujàvem per fora fins a la cúpula de l'església dels Trinitaris. Des d'allà veiem dins l'església. Ara quan ho penso ens podíem haver matat, però mai no ens passava res. També recordo que a mi m'agradava molt mastegar xiclets, potser perquè no ho podíem fer. Eren temps de misèria i un xiclet era un luxe per a nosaltres. Com que anava a col·legi a Sant Domènech, i també venien amb nosaltres nenes de Vic, quan aquestes es cansaven de mastegar-lo jo i alguna altra els hi demanàvem. Elles, és clar, ens el donaven. Normalment no tenien ja gust de res, però quina sensació poder mastegar un xiclet davant les altres i per una estona gaudir d'un dels seus plaers!!! Mai no vam agafar cap infecció; penso que un àngel ens protegia. Si mossèn Cinto ens hi hagués atrapat... També recordo que les nenes no podien parlar amb els nens, ni que fossin germans. El règim era molt estricte i dur; també havíem de fregar el dormitori agenollades, que era immens, i totes les altres dependències de la casa i, com ja he dit, no podíem sortir mai soles de la Casa. Pel que sentia a dir, Casa Caritat era pitjor que la ‘mili’.”

També ens parla de mossèn Costa, la Brígida, una senyora de 84 anys que pel febrer de 2005, junt amb l'Antònia Capdevila, estava a les Germanetes dels Pobres. Ella va entrar a Casa Caritat quan tenia 26 anys al 1947 per problemes familiars i no podia ni caminar.

Del capellà director deia: “Era un persona molt seriosa, però que es desvivía per la casa.” Quan Casa Caritat va tancar i els nens i nenes van marxar a la Llar Juvenil pel gener de 1973, es van quedar a la Casa unes quantes dones grans, un home i una monja, la germana Carme Camps, que en feia el seguiment. “A mossèn Costa- ens explica la Brígida- el van destinar a l’Asil de la Casa Sacerdotal que, de fet, pertanyia a la mateixa cruïlla per dir-ho d’alguna manera, però ell s’hi va negar perquè deia que allà era casa seva i s’hi va estar fins que es va morir, al desembre de 1980. Mossèn Costa deia missa cada dia; primer a l’Església dels Trinitaris i més endavant en un petit oratori- molt coquetó- que hi havia a l’antic convent del Trinitaris. Ell deia que no podia viure en un altre lloc. Després de morir, van venir a la Casa una colla de persones que es van emportar tot el que van voler. El mossèn guardava llibres molt antics que penso que devien tenir valor, alguns d’ells tenien les cobertes de pell. Aquestes persones, mai no en diré el nom, van fer una espècie de saqueig i a nosaltres ens va tocar recollir els papers que van deixar escampats per terra i altres objectes que no van considerar oportú emportar-se. Va ser molt trist. Jo a la casa me l’estimava molt, m’ho havia passat molt bé tenint cura de moltes nenes a les quals estimava de veritat. Sempre he pensat que de les persones se’n treu més a les bones que a les dolentes. Quan estava cosint amb les nenes i noies i aquestes s’esveraven una mica, sentia com venia la monja i les avisava. Em sabia greu que les renyessin. Prou malament s’ho havien passat ja.”

També parla de mossèn Cinto, la Rosa Torrens; ella, que és una religiosa de les Vedrunes, va entrar a Casa Caritat el dia de Reis de 1963 i s’hi va estar fins al seu tancament, tenint cura dels nens. Va ser una de les tres religioses que de Casa Caritat va passar a la Llar Juvenil i, en va arribar a ser la directora, de la Llar, fins a la seva jubilació el 1997. “Mossèn Cinto era un home “xapat a l’antiga”. Segurament s’estimava molt la mainada i els vells, però no ho demostrava i era molt dur amb ells; jo diria que era excessivament estricte i sovint prenia decisions que a nosaltres, les monges, que controlàvem el dia a dia, se’ns feien difícils d’entendre i ens complicaven la vida. Posava molts càstigs, a vegades col·lectius, i teníem feina perquè ens creguessin, quan a vegades ni nosaltres mateixes enteníem que allò era el més adequat. Ell estava molt abocat als Diorames i a la Tómbola de Nadal. Els Diorames a nosaltres no ens portaven gaire feina, però la tómbola ens feia anar de bòlit totes les vacances de Nadal. Tot el que es sortejava ho donaven empresaris, botiguers i gent particular, ja que

les noies externes de Sant Domènech passaven per les cases a recollir objectes per la Tómbola. Als darrers anys dèiem que no la fariem més, però cada any la vam acabar fent. El concepte d'atenció als usuaris era molt benèfic, molt caritatiu i mossèn Cinto era qui marcava aquesta pauta i no hi havia manera de canviar-ho. Un altre tema que recordo que ens va portar moltes discussions era el de la relació entre els nens i les nenes; n'hi havia que eren germans i no es podien ni parlar. Un dia li vam proposar que almenys mengessin plegats en un menjador únic, però ell s'hi va negar i volia mantenir la total separació per sexes, com sempre; de fet els nens i homes van viure sempre a Sant Domènech i les nenes i dones, als Trinitaris. Quan nosaltres ens queixàvem a la nostra Superiora General que s'havien de fer uns canvis de forma urgent i que tal i com anava la cosa no podia continuar, va venir a Casa Caritat la Provincial, que era la Marciana Viñas, qui de petita havia anat a l'escola de Sant Domènech i s'estimava molt la Casa. Va proposar a mossèn Cinto que els nens i nenes mengessin en un mateix espai, encara que estiguessin en taules separades. Al principi el mossèn no ho volia, però, com que la proposta venia de la Marciana, que a Vic era molt apreciada i estimada, al final ho va acceptar. Cal dir que els àpats en aquella època es feien en silenci. Efectivament es va fer un menjador nou a la planta baixa- s'hi entrava pel pati- i tenia les taules vermelles." Va ser un primer canvi dels molts que s'havien de fer. De fet, era un primer pas cap al tancament perquè aquestes instal·lacions feia molts anys que havien quedat velles, caduques i totalment inadequades per a la funció que tenien encomanada.

La dura vida dels asilats des de després de la guerra fins al seu tancament

Tant la germana Rosa Torrens com la germana Carme Camps van tenir cura de les nenes; la Brígida i les que havien estat nenes asilades en èpoques diferents; l'Antònia Capdevila i la Paquita Llovera, i altres que han volgut romandre en l'anonimat, totes elles ens parlen de la duresa de la vida que portaven els habitants de la Casa, després de la guerra civil espanyola.

Aquests gairebé darrers quaranta anys, no van ser gaire diferents dels seus predecessors, encara que els temps anaven canviant amb molta rapidesa. En aquesta època l'edat mínima per ingressar eren els 5 anys, tot i que a vegades s'havien de fer excepcions a

causa de les situacions veritablement tràgiques, i s'hi havien d'estar fins als 18 anys; en el cas de les noies, la mare Hermínia Vilurbina, una de les darreres superiors de la Casa que va fer moltes i importants reformes, va decidir que les noies poguessin marxar als 16 anys i així es podien incorporar a la feina i a la societat exterior més aviat i no sortien tan marcades. Pel que fa a les persones grans, hi estaven fins que es morien.

La vida dins la Casa va ser sempre molt dura. Ja el marc físic no era gens acollidor. Els dos antics convents s'havien convertit en uns casalots freds, vells i humits, on la vida era molt dura i incòmoda. El Reglament sempre es va caracteritzar també per la seva rigidesa. La separació per sexes es va mantenir fins al darrer dia, llevat de l'excepció del menjador per als nens i nenes que va ser comú. Tots s'havien de llevar molt aviat, entre 6 i 7 del matí, depenent de l'època. Un cop acabada la higiene personal, temps en què els grans havien d'ajudar els petits i, en el cas de les nenes, l'assumpte es complicava ja que se'ls hi havia de fer trenes i portava molts estona, s'havien de fer el llit, deixar el dormitori escombrat i endreçat i anar tot seguit, cada dia, a Missa a l'església dels Trinitaris. La missa la deia mossèn Cinto. Un cop acabada, esmorzaven i tot seguit els grans anaven a treballar i els petits, a escola. Les nenes estaven escolaritzades, després de la Guerra, al col·legi de Sant Domènec, que tornava a estar regentat per les Germanes Terciàries del Carme, les Vedrunes. Durant una colla d'anys les nenes de Casa Caritat anaven totes plegades, independentment de la seva edat i nivell, a la mateixa classe i els va donar classe durant molts cursos la germana Matilde, fins que en temps de la mare Hermínia es va aconseguir que les nenes de la Casa es repartissin per les classes en funció de la seva edat i nivell, com les altres, deixant de banda que estiguessin o no a Casa Caritat. Va ser, sens dubte, un gran pas endavant per anar pal·liant l'estigma que arrossegaven aquestes criatures de ser diferents a la resta. Cal dir que a l'escola de Sant Domènec hi havia parvulari, Primera Ensenyança i Comerç. Pel que fa als nens, en lloc d'anar a escoles de la ciutat, com s'havia fet abans de la Guerra, feien classe a la primera planta de Sant Domènec; planta en la qual vivien ells juntament amb els homes i vells ingressats a la Casa. En el dormitori estaven tots plegats, vells i nens, només separats per una cortina. Als nens els donava classe un mestre nacional, que rarament s'incorporava pel setembre; a vegades ho havia fet pel desembre o gener. La germana Torrens ho qualificava com "un veritable desastre", mentre que les nenes l'escolarització la tenien més ben resolta. Un cop acabat l'horari

lectiu del matí, els nens i nenes jugaven una estona al patí o als horts, però separats els un dels altres; estona- com ja hem dit- que mossèn Costa controlava sovint des de la finestra de la seva habitació. Després d'aquesta estona d'esbarjo anaven a dinar; els primers anys, en menjadors separats; després, en un de conjunt per a nens i nenes, encara que en taules diferents. Pel que fa al menjar, tots amb qui hem parlat estan d'acord a afirmar que es menjava malament, i algunes persones no dubten a dir que molt malament. De menjar no en faltava i de gana, llevat d'anys puntuals de la postguerra, tampoc se'n passava, però el menjar era de mala qualitat. En Peret- un dels personatges mítics del segle XX de la Casa- continuava anant els dies de matança amb un carretó a l'escorxador; allà li seguien donant les parts menys apreciades del bestiar. Amb el carretó carregat arribava a la cuina i allà es feia el que es podia; molt sovint, massa, cap i pota. La germana Torrens ens comenta que “nosaltres menjàvem el mateix que els usuaris, si bé la Brígida ens ho preparava en una cuina a part. També recordo que cada setmana una tocineria de Vic ens regalava fetge i a la mainada li costava de passar; els vam dir que ens ho donessin cada 15 dies; ells van dir que ens podien donar una setmana botifarra i l'altra, fetge, i així es va fer.” Pel que fa la verdura, es tirava de l'horta, tot i que els millors productes es venien. Pel que fa a la fruita, sovint els donaven peces molt madures de les quals amb una mica de sort se'n podia aprofitar una part. En definitiva, pocs luxes a l'hora de l'àpat central del dia. Un cop acabat, els que anaven a escola començaven a les tres, i a la mateixa hora els grans es posaven a treballar o marxaven a les seves ocupacions. Acabada l'escola, una estona d'esbarjo i hora d'estudi i de fer deures; estones en què solia ajudar algun seminarista. Després es resava el Via Crucis i una part del Rosari, a sopar i a dormir. El sopar no era millor que el dinar, però encara més frugal. Només els darrers anys van tenir televisió, tot i que només la podien veure algun dia una estona després de sopar. L'entrada de la televisió els va fer molta il·lusió. Els dissabtes, com que s'havia de fer neteja general, les grans s'havien de llevar a les 6 del matí; si no, no donaven l'abast. Tant els dissabtes com els diumenges, no hi havia gaire varietat. No canviaven els horaris dels àpats i els més petits de 18 anys no podien sortir sols de la casa, si no era per anar de permís a casa seva. El règim dels permisos va anar canviant amb el temps i va passar d'una hora cada diumenge al matí, a pràcticament tot el dia; això sí, els pares els havien de venir a buscar i els havien de tornar. El diumenge tots havien d'anar obligats a la Missa de la Catedral; allà es trobaven amb les de la Misericòrdia. Quan anaven cap a la catedral- de fet tants els de Casa Caritat com les de la Misericòrdia tenien uns llocs reservats- s'hi

anava en estricta formació, com un petit exèrcit. Primer anaven els nens i els homes, enmig les monges- després de la guerra eren entre 16 i 18, segons els anys- i tancaven la comitiva les nenes i les dones.

Les monges pressionen per una reforma radical. La figura de Joan Riera

Rosa Torrens ens comentava que “s’havia de fer una reforma total; tot Casa Caritat era xapat a l’antiga: la junta, el capellà, la majoria de monges eren molt velles, els edificis feien pena... La reforma passava, enteníem unes quantes, per tancar aquests edificis i fer foc nou. Ja anàvem fent petites reformes, com que els nens i nenes mengessin plegats, flexibilitzar i humanitzar una mica més el reglament, mirar més per la mainada fent un treball més individualitzat, però l’entorn no ens facilitava gens la tasca i va arribar un moment que ja no es podia seguir d’aquella manera”.

De fet, la germana Rosa va resultar providencial per a la casa. Va entrar, com ja hem dit, el dia de Reis de 1963 i la seva entrada va suposar una alenada d’aire fresc i un important reforç. Ens ho explica la Brígida: “la Mare, com cada any, em va demanar què em faria gràcia pels Reis. Jo era una dona gran i li vaig dir que el que jo demanava era tan gran que difícilment m’ho podrien portar. La Mare va insistir fins que li vaig dir: miri, la germana Mas, la que es cuida dels homes i nens, té molta feina i no es troba massa bé, els Reis li podrien passar una ajudanta. La Mare em va dir que aquest tema no depenia d’ella, sinó de la Superiora General. Dos dies abans dels Reis, va arribar la germana Rosa Torrens, amb 22 anys, que va ser un reforç molt important per a la casa. Li dèiem la germana dels Reis. La seva entrada va ser molt celebrada per tothom”. La germana Rosa hi va estar quasi deu anys seguits i després va marxar 8 mesos per estudiar a Roma. Ens comenta que les seves superiores li van dir que “anés a descansar i que aquests mesos m’anirien bé i que després, al tornar, ja es faria el canvi”.

La paraula “canvi” va ser potser la més emprada per les religioses Vedrunes al marge de les seves oracions i és que, l’estructura que es portava mantenint de forma rígida i hermètica durant prop de 150 anys, necessitava una revolució. Recordem que a Casa Caritat hi havia uns estaments molt diferenciats; tots treballaven per la Casa i ho feien

amb ganes i convençuts de fer una gran tasca, però la manca de coordinació era un dels principals problemes i cada estament anava a la seva sense tenir en compte els altres. Per una banda hi havia la Junta Administrativa de la Fundació del Patronat de Casa Caritat. Aquesta junta estava integrada pels rectors de torn de les parròquies de El Carme, la Pietat i Sant Domènech i per persones civils; l'alcalde, des de pràcticament sempre i encara ara, en va ser el president. La Junta s'ocupava de les grans qüestions econòmiques de la casa, però no intervenia en el dia a dia, si bé les seves decisions i el seu tarannà hi influïen notablement. Ens explica la germana Rosa: "Un dia se'ns va espavillar la cuina, ho vam dir a mossèn Costa i aquest n'informà a Jaume Genís i Rius, persona de la junta que tenia cura d'aquests temes logístics. Ell en prenia nota, però les nostres urgències no eren les seves urgències i sovint esperava a tenir una llista de diferents reparacions a fer per enviar l'encarregat de manteniment de la seva fàbrica, una adobera, que venia quan la feina li permetia, ja que l'empresa era el primer. Vam estar més d'una setmana cuinant al patí; va ser molt trist i lamentable. Amb això vull dir que la junta tenia unes prioritats diferents de les nostres." A més de la Junta, que era l'òrgan màxim responsable de l'entitat, hi havia el capellà director, que durant els darrers vint-i-sis anys va ser mossèn Cinto Costa. Aquest, segons la germana Rosa, "tenia molt interès per la Casa i se l'estimava de veritat, però anava a la seva i feia i desfeia de la manera que li convenia o creia oportú, sense consultar res a ningú. Amb els usuaris era molt dur i rígid i als nens els posava uns càstigs molt forts que nosaltres a vegades no compartíem, però que havíem de fer complir. De fet quan es parlava de l'estructura de la nova Casa Caritat, nosaltres ja vam esborrar la figura del capellà director; ja havíem patit massa les conseqüències d'aquesta figura". L'altre estament, el tercer, eren les monges, encarregades de la vida quotidiana de la Casa; eren el veritable motor. Elles estaven sotmeses a les ordres dels membres de la Junta per una banda, i a les decisions del capellà director per l'altra. L'estructura organitzativa era totalment jeràrquica i el seu marge de maniobra, molt petit. Per això els darrers anys es desitjava un canvi total, ja que pensaven que la mateixa feina es podia fer de manera ben diferent i molt més positiva si s'hagués tingut en compte el seu parer en molts dels afers de la Casa. A principis dels anys 70, però, seguint en la tònica de decadència i decrepitud de la institució i potser per no desentonar de l'entorn, la majoria de monges eren massa velles per desenvolupar correctament la seva tasca. I, de fet, després de tancar Casa Caritat, només la germana Rosa, la Carmen Millan i la Maria Pérez, que ja és morta, van continuar aquesta tasca assistencial i educativa a la Llar Juvenil; la resta van ser

jubilades o van anar a parar a altres destinacions de l'Orde, més d'acord a la seva edat i possibilitats. Finalment quedava el quart estament: els usuaris, les víctimes del sistema. Persones amb poca sort a la vida, que provenien de famílies pobres i sovint desestructurades, ja sigui per mort d'algun o dels dos progenitors, per la seva desaparició o per vida llicenciosa, que portava com a resultat la pobresa, la marginació i l'estigmatització.

En els darrers anys, van destacar poderosament sobre la resta dos membres de la Junta: en Jaume Genís i Rius, ja esmentat, i el seu cosí germà, en Joan Riera. Tot i el seu parentesc, ens explica la germana Torrens, eren ben diferents i tenien un concepte radicalment oposat també dels usuaris de Casa Caritat: “Per a en Jaume Genís, els de Casa Caritat eren els pàries de la societat, dels qui aquesta havia de tenir cura de forma necessària, però a nivell personal els tenia en ben poca consideració”. La germana Rosa ens explica un cas per il·lustrar aquest concepte que tenia d'en Jaume Genís: “hi havia una nena que havia ingressat perquè el seu pare havia matat un home al carrer de la Ramada de Vic. Aquesta nena era la més gran dels germans i era molt responsable, estudiant i sensible. De petita ja deia que volia ser metge, però aviat es va adonar que no podia ser, que aquesta era una fita massa elevada per a ella en els temps que corrien i va dir que volia ser infermera. Llavors no hi havia a Vic Universitat ni Estudis Universitaris i les monges ens vàrem plantejar que havíem de donar-li un cop de mà, perquè la noia— ja havia crescut— s’ho mereixia i en trauria profit. La vam matricular a l'escola d’Infermeria de Barcelona, pagant com vam poder, i, al marge de la Junta, li vàrem buscar una casa on anar; finalment vam decidir que anés a Barcelona, a casa de la mare d’una monja que estava a Vic i que es va conformar que li paguéssim una petita quantitat en concepte de lloguer. Quan en Jaume Genís se’n va assabentar, va posar el crit al cel i va dir que: on era vist que una noia de Casa Caritat pogués tenir carrera! Malgrat la seva oposició, la noia va acabar els estudis i es va posar a treballar d’infermera. Em penso que encara en fa”. En Joan Riera, el seu cosí, era diferent i els dos tenien freqüents discussions que la germana Rosa il·lustra molt bé: “Tot i que dels temes logístics el responsable era en Jaume, per nosaltres el veritable salvador va ser en Joan. Ens trobàvem que si li demanàvem coses a en Jaume aquest sempre hi donava llargues en el millor dels casos, i quan li anava bé ens atenia. En Joan, en canvi, es desviava per la casa i per tots els seus usuaris; els estimava de veritat, a més de

preocupar-se per ells. A vegades en Jaume ens esbroncava per algun afer, però sabíem que comptàvem amb la complicitat d'en Joan que ens deia que no ens amoïnéssim, que a en Jaume ja se li passaria l'enrabiada.” En Joan Riera, un home que a més de fer una tasca ingent per Casa Caritat tenia moltes altres inquietuds socials i una profunda religiositat, va ser l'ànima de la reforma. Les monges van trobar en ell un veritable aliat a qui, per la seva manera de ser i de fer, es va acabar convertint en la mà dreta del bisbe Ramon Masnou en els temes socials. Els dos van formar un veritable tàndem, com ens va reconèixer el Bisbe Masnou en l'entrevista que ens va concedir poc abans de morir al seu immens despatx del Palau Episcopal: “En Joan era un home excepcional; d'aquells que n'hi ha pocs. Vivia per fer el bé al altres, i als usuaris de Casa Caritat els hi tenia una predilecció especial.” Va ser sensible al que li explicaven les monges i aviat es va estar totalment convençut que Casa Caritat s'havia de tancar i que tots els usuaris més joves necessitaven un altre tipus d'atenció.

No tothom té, però, el mateix concepte d'en Jaume Genís i Rius. L'Anton Maria Sadurní, que va ser alcalde de Vic del 1974 al 1979 i que va participar activament en la venda de l'antic convent dels dominics, un cop tancada ja Casa Caritat, ens explica: “Quan jo vaig accedir a l'alcaldia al 1974, feia poc temps, poc més d'un any, que s'havia tancat Casa Caritat i s'havia obert la Llar Juvenil. Jo, com a alcalde, era president de tres institucions entranyables a la ciutat i que vaig viure amb gran passió: Casa Caritat, l'Hospital de la Santa Creu i el col·legi Sant Miquel. En Jaume Genís i Rius tenia una veritable passió per l'hospital i no solament hi va dedicar molt temps i molts esforços, sinó també molts diners. En Jaume va fer moltes aportacions, tot i que no era un home que deixés anar els diners amb molta facilitat, però quan creia en una cosa, s'hi abocava fins al final i llavors no mirava prim. A vegades es discutia per 100 pessetes, però de l'Hospital, mentre jo vaig ser alcalde, va pagar almenys 3 factures de més de 3 milions de pessetes cadascuna. Feia donacions. També es va gastar molts diners a l'església de Sant Domènec. Ell va pagar l'òrgan i gairebé tota la restauració.” Potser per això, per aquesta tasca ingent i altruista, Casa Caritat restava per a ell a un segon terme; però just és reconèixer aquesta apreciació de l'exalcalde Sadurní.

El Bisbe Masnou i Joan Riera

Joan Riera entrava i sortia del Palau Episcopal i del despatx de treball del bisbe Ramon Masnou com si fos a casa seva. Els dos havien aconseguit consolidar una ferma amistat i una complicitat en les seves decisions en els temes socials i religiosos; s'entenien gairebé només amb la mirada. Joan Riera, en la seva condició de patró de la Fundació de Casa Caritat, insistia al prelat vigatà que Casa Caritat no podia continuar endavant; per la seva banda, Ramon Masnou feia anys que ho tenia clar i estava planificant una revolució dels dos centres assistencials de Vic: La Misericòrdia i Casa Caritat. Ramon Masnou havia estat 12 anys, abans de ser proclamat Bisbe de Vic, capellà de la Misericòrdia. Estava convençut que els temps havien canviat i la institució fundada pel canonge Barnils feia 250 anys estava obsoleta, caduca i sense possibilitats de posar-se al dia. Només era possible el seu tancament i enderroc, tot i que no estava descontent del seu funcionament, de la formació que es donava a les nenes i noies que encara hi vivien i de la vida quotidiana en general. Tot això en temps del doctor Fortià Pietx, el seu successor i darrer capellà de la Misericòrdia. La seva gran preocupació era què fer amb les velles, dones i nenes que encara albergava; cal dir que el nombre d'usuàries havia minvat a finals dels anys 60 i principis dels 70, perquè els ingressos eren pocs. Pel que fa a Casa Caritat, no la coneixia tan bé com la Misericòrdia, però sabia com anava pels comentaris de Joan Riera, el tarannà de mossèn Cinto i les visites que cada vegada sovintejava més als dos antics convents cedits per albergar la vella i decrepita institució, que tenia molt a prop del seu Palau. La sorpresa que ens vàrem emportar en la darrera entrevista feta al doctor Masnou va ser el seu concepte dels darrers anys de vida de Casa Caritat: “No m'agradava com estava funcionant Casa Caritat, ni la formació religiosa i humana que es donava als residents, ni el tarannà que s'hi respirava, ni res. M'agradava més com es feien les coses a la Misericòrdia, tot i que allà només hi havia un capellà i no hi havia cap congregació religiosa que portés el dia a dia. Si tancar la Misericòrdia era inevitable perquè la casa els queia a sobre i s'havia de desallotjar necessàriament el local, encara era més urgent per a mi tancar Casa Caritat, encara que materialment els locals no estiguessin tan malament com els del carrer de Sant Pau.”

Les observacions de Joan Riera, per tant, no li venien de nou al prelat vigatà. La gran preocupació era què fer amb els residents de la Misericòrdia i Casa Caritat, tenint en

compte que hi havia homes i dones vells i desemparats, alguns dels quals portaven tota la vida a les respectives institucions, i un bon grapat de nens i nenes que s'havien de continuar atenent. Uns usuaris, aquests, el perfil dels quals començava a canviar, d'acord amb els nous temps que es començaven a viure a Catalunya amb una mica més de llibertat de pensament i un superior benestar econòmic, però amb un xic més de desestructuració familiar. Un canvi que es començava a notar ja que només era el preludi del que vindria poc després: la gran revolució que s'operà en el si de la societat catalana, amb els canvis polítics i socials sorgits arran de la mort del general Franco que va succeir pocs anys després, la transició política que va seguir i les noves formes de vida que es van instaurar amb una velocitat de vertigen i que van provocar no solament una manera diferent de viure, sinó un canvi més important en els valors.

El procés de tancament de les dues institucions va ser llarg, ja que era molt complex i es tractava de posar fi a dues institucions centenàries fortament arrelades a la ciutat i a la comarca, però amb uns edificis i un tarannà totalment obsolet. El doctor Masnou va sovintejar les seves visites a les dues institucions, acompanyat sempre per la seva mà dreta, de la qual poc abans de morir en feia una gran valoració: “En Joan era un home especial, amb una sensibilitat extraordinària vers les persones que patien situacions de marginalitat i exclusió. Per a mi, i hi ha més gent que pensa com jo, en Joan Riera té totes les característiques que necessita un bon cristià per ser canonitzat com a Sant. Sé que pot semblar agosarat, però ho veig així”. A mesura que s'anava parlant del tema amb els diferents responsables, la decisió cada vegada era més ferma: el tancament era inevitable.

El tret de sortida es va donar el 3 de març de 1967- com ens explica en Josep Solà i Sala en un article que va fer per a la premsa local (10) i també en Joan Riera en un escrit que va fer sobre la Llar Juvenil el 1983 (11)- quan el bisbe Masnou va convocar les tres juntes: les de la Misericòrdia, la de l'Hospital de la Santa Creu i la de Casa Caritat. El propòsit del doctor Masnou era que les tres institucions es possessin al dia, ja que en aquells moments, en lloc de suposar un prestigi per a la ciutat, eren més aviat motiu de desprestigi. En la reunió que es va fer el 28 d'agost del mateix any, es va proposar que les tres juntes s'unifiquessin en una nova que es va passar a dir “Junta Pro-unió Benèfica-Hospitalària”. Els de la junta de Casa Caritat i de Misericòrdia no hi posaren

cap inconvenient, mentre que s'hi van oposar els de la junta de l'Hospital de la Santa Creu que volien fer un Hospital, que ells anomenaven de Districte i amb una capacitat per a 400 llits. Aquest, a més, no estaven massa per la labor de pensar en les altres institucions. Van passar quasi quatre anys, temps que els membres de les tres juntes estaven encallats i semblava que l'únic que interessava era l'Hospital, mentre que semblava que no importava gaire els destins de la Misericòrdia i Casa Caritat. En canvi, el doctor Masnou ho veia amb preocupació. Aquest va proposar una visita dels membres de la Junta a Casa Caritat, però no van passar del pati. De totes maneres, en Joan Riera anava a la seva i pel seu compte estava treballant en el projecte del que seria la nova Llar Juvenil.

Notes

- (1) Capítol Catedral: corporació formada per canonges com a consell del bisbe.
- (2) Degà: el membre més antic d'un cos; en aquest cas, l'ajuntament, per ordre de recepció.
- (3) Monjo Major: càrrec eclesiàstic. En aquest cas, de la catedral, que tenia l'obligació d'obrir i tancar les portes del temple, tocar les campanes i celebrar, o fer celebrar, la missa matinal.
- (4) Clergue Regular: membre de diverses corporacions clericals, que en professa els vots religiosos i viu en comunitat.
- (5) Canonge Magistral: canonge d'ofici de la catedral encarregat de la predicació.
- (6) Ral de Billó: moneda usada a la monarquia hispànica, generalitzada el segle XVIII i oficialitzada el 1809.
- (7) Document escrit a mà que es guarda al Fons de Casa Caritat a l'arxiu municipal de Vic.
- (8) Casa Mare: establiment principal d'una ordre religiosa.
- (9) Veure Annex número 3
- (10) Veure Annex número 4
- (11) Escrit guardat a La Llar Juvenil, sota la custòdia de la directora.

TANCAMENTS DE MISERICÒRDIA I CASA **CARITAT I CREACIÓ DE LA LLAR JUVENIL**

Un cop presa la gran decisió, restava pendent la seva execució. El tancament de les dues institucions es va afrontar amb calma, però de forma progressiva i implacable. El primer que urgia tancar era la Misericòrdia, abans no passés una desgràcia. Les instal·lacions havien estat cedides al Bisbat de Vic pel canonge Barnils poc abans de morir feia més de 250 anys, i la venda de l'edifici i els terrenys podrien comportar uns interessants ingressos que permetessin atendre, entre altres finalitats, l'atenció de les velles i nenes que hi restaven i afrontar una nova instal·lació benèfica. Per tant, estava clar quins eren els primers passos a donar pel prelat vigatà. Després s'havia de seguir el mateix amb Casa Caritat. Els dos antics convents estaven malament, encara que no tant com la Misericòrdia, però tot aconsellava a donar per acabada la seva activitat assistencial i buscar uns nous usos per a les vetustes instal·lacions. La titularitat dels dos antics convents estava en poder de la Junta del Patronat de Casa Caritat, ja que els dos havien estat cedits específicament per aquesta activitat poc després de la desamortització de Mendizábal i de constituir-se com a Casa de Caritat el 1837, llevat de l'església dels Trinitaris que era- i encara és- propietat del Bisbat, com ho continua éssent l'església de Sant Domènech, que funciona des de fa molts anys com a parròquia. Aquí també hi havia la preocupació de què fer amb els usuaris i usuàries, més nombrosos i variats que a la Misericòrdia, però els diners de la venda d'aquesta instal·lació feia afrontar amb optimisme la construcció, almenys, d'un recurs nou de trinca i adequat als temps que corrien, i mirar d'atendre tothom de manera digna i adequada.

Adéu a la Misericòrdia

La Misericòrdia, com ens recordava el doctor Masnou, queia i va arribar un moment en què fins i tot hi havia perill per a la integritat física de les seves moradores. Com que feia anys que s'especulava amb el seu futur, i aquest no pintava gens bé, gairebé no es produïen ni reformes ni ingressos, i el nombre d'usuàries va anar minvant fins que al 1972 hi havia a la casa només deu persones, al marge de mossèn Pietx, que n'era el

capellà director. Aquest va lluitar per la casa, al cap i la fi era en aquells moments casa seva, fins al darrer moment. Va pensar en noves fórmules, que permetessin la conservació de la institució i que, al mateix temps, donessin la possibilitat de fer viable la casa amb nous ingressos econòmics que possibilitessin fer les reformes d'un edifici que estava dient prou i demanava a crits la jubilació. Ell s'estimava la Casa i es resistia que tirés endavant la decisió conjunta i irrevocable del doctor Masnou i de Joan Riera. Va proposar dues fórmules: que les dones sortissin a treballar i cotitzessin a la Seguretat Social amb dret posterior a una pensió, o bé reformar la casa i obrir les instal·lacions a personal extern com si fos una residència. Unes reformes que haguessin originat una despesa que, entenien el Bisbe i Joan Riera, no valia la pena d'afrontar. Els plans eren uns altres. La Misericòrdia, malgrat els darrers esforços de mossèn Pietx, estava condemnada a desaparèixer i a què l'edifici fos venut.

Quedaven al 1972, any del seu tancament, deu usuàries a la Misericòrdia: sis dones grans i quatre nenes. Aquestes eren quatre germanes que havien entrat quatre anys abans i que en el moment del seu ingrés tenien 10, 5, 4 i 2 anys. Van ser les últimes nenes de la Misericòrdia. Estava clar que allà no hi feien res i que la vella institució no era el recurs més adequat per a la seva formació i educació, sense que amb això es vulgui discutir el caliu humà que van trobar en les asilades més grans. I aquí es va prendre la primera decisió ferma. Les quatre germanes van ser traslladades a Casa Caritat com a pas primer, perquè posteriorment poguessin passar a ser ateses, amb la resta dels seus nous companys i companyes, a la nova institució que s'estava construint específicament per a infants i adolescents. Després de la marxa de les 4 nenes, que en el moment de marxar tenien 14, 9, 8 i 6 anys i que es deien Pilar, Josefa, Montserrat i Irma, a la casa només van quedar-hi sis dones grans, com ens explicava una d'elles, la Concepció Alabern: "Vam quedar sis dones i una d'elles, la Pilar Roca, tenia arteriosclerosi i havia perdut el cap. Primer ens van enviar a Casa Caritat, però no ens va agradar ni la casa ni com es feien les coses, i vam demanar al senyor Bisbe que em portés en un altre lloc. Aquest va atendre la nostra petició i al final les sis dones grans vam ingressar a la residència dels Saïts. Aquí hi porto 32 anys (l'entrevista va ser feta al 2003) i la veritat és que hi estic molt bé. Gràcies al senyor Bisbe, fins ara hem estat aquí sense haver de pagar res i espero seguir aquí fins que em mori (tenia ja 91 anys). Ara bé, per poder ingressar vam haver d'acceptar un compromís; es tractava que nosaltres cinc, les que

estàvem més bé, ens féssim càrrec de la nostra companya malalta. Com no podia ser d'una altra manera, vam acceptar-ho amb molt de gust, i jo, que era la que estava més bé de les cinc, va ser a qui més va tocar fer-se'n càrrec. Per a mi, però, no va suposar cap sacrifici. Les sis que vam quedar vam ser: Carme Oller, Filomena Teulats, Carme Sala, Maria Trem, Pilar Roca i jo, Concepció Alabern.” I aquí es va donar per acabada la història de la Casa de la Misericòrdia de Vic.

Que finalment anessin a parar a la residència d'avis dels Saïts i no a una altra institució, com la de les Germanetes dels Pobres, per exemple, no va ser a l'atzar. Els diners de la venda de la Misericòrdia, a través de la Junta Evesa, van ser com el manà baixat del cel per afrontar diferents reformes a institucions de caire molts diverses, vinculades totes, això sí, amb la beneficència i l'atenció als més necessitats. Una d'elles, justament, va ser la dels Saïts.

Els Saïts era una residència de les monges Felipnèries que estava ubicada a la rambla de l'Hospital de Vic. En aquella època, allà s'hi feien en aquella època exercicis espirituals, que eren la seva principal font d'ingressos d'aquestes religioses, fins que van deixar de fer-ne i es van veure abocades a una situació econòmica molt delicada, ja que a més en un dels locals de la institució atenien vells i velles pobres i necessitats. Es va poder fer una reforma total de la instal·lació i la planta baixa es va habilitar com a locals comercials, que havien i van proporcionar bons ingressos als Saïts. A més, es va poder construir sobre d'aquests locals una magnífica residència per a gent gran, que encara funciona i que acull un gran nombre de persones de la tercera edat. Els Saïts, com ja hem dit, van acollir, fins a la fi dels seus dies, les sis darreres dones grans de la Misericòrdia.

La construcció de la Llar Juvenil

El bisbe Masnou i Joan Riera portaven de cap una gran reforma en l'atenció dels infants i joves desemparats. Els dos estaven d'acord que els temps havien canviat i a unes criatures mancades de la seva família o víctimes dels problemes dels seus propis progenitors, no se'ls podia tenir reclosos en locals vells, decrepits i insalubres. S'havia

de donar un gir total, deixar d'aprofitar velles instal·lacions- productes de cessions, deixes, donacions o expropiacions- i es feia necessària la construcció d'un local nou de trinca. I així es va fer.

En Joan Riera, que era constructor i home d'acció, es desesperava quan veia que les reunions que es feien de les Juntes de les tres institucions només servien per anar allargant la seva agonia i anar teoritzant sobre les possibilitats d'un nou Hospital, un hospital que ell anomenava "de fantasia". Ell, pel seu compte, va començar a fer a mitjans de l'any 1967 els plànols del que havia de ser la Llar Juvenil, i en la reunió seixanta-set de les tres juntes, celebrada el 2 d'octubre de 1970, va rebre la conformitat de tots per legalitzar aquests plànols al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona i aconseguir la corresponent llicència municipal. Tres mesos abans havia comprat, a prop de l'Estadi, un terreny de 100.000 pams quadrats per tres milions de pessetes, gràcies a un préstec demanat a la Caixa de Pensions i amb l'aval dels membres de les tres juntes. El préstec es va poder cancel·lar anys després amb la venda d'un terreny de 23.952 pams quadrats al senyor Romero per valor de 2.275.468 pessetes. Aquests terrenys van ser escriturats en nom del Bisbat, a iniciativa del doctor Masnou, per accelerar els tràmits burocràtics, que s'haguessin allargat molt amb un altre titular.

L'autorització definitiva per construir la Llar Juvenil no va arribar, però, fins a la reunió del 31 de març de 1971 i la iniciativa va ser del doctor Cura, tot i que compartida per la resta de companys de junta presents a la reunió. El problema va estar que Joan Riera va demanar que es nomenés una persona per tirar endavant el projecte i en principi no es trobava ningú que donés el perfil adequat. Per aquest motiu el projecte va estar paralitzat uns quants mesos, fins que es va proposar al doctor Reixach, amic d'en Joan Riera. De totes maneres, personalment, el doctor Reixach pensava que la futura atenció als menors s'havia de fer fora de les institucions. En el cas de Vic en 7 o 8 pisos, en els quals hi haguessin entre 5 o 6 menors per pis i a càrrec d'una dona que els fes de mare. Aquest model, però, no era ben vist per Riera, que pensava que s'havia de buscar una estructura més sòlida per afrontar les urgències que anessin sorgint, i pensava que un o més pisos no es podien improvisar de cop i volta. Després d'una sèrie de converses, el doctor Reixach així ho va entendre i es va fer responsable de les obres del nou centre. Quan tot ja estava a punt per començar les obres, va sorgir un altre inconvenient: en el

Pla General d'Ordenació de la Ciutat es va col·locar un carrer per la banda de llevant, cosa que va obligar a comprar part de sis solars de ponent de 14.047'96 pams quadrats a 80 m. pessetes el pam i per un import de 1.123.836,80 pessetes.

Les obres començaren a finals de 1971 i van estar acabades a finals de l'any següent, amb tots els equipaments i serveis. La Llar Juvenil, el dia de la inauguració, era un edifici de baixos i dues plantes amb un total de 75 llits, entre els quals hi havia els de les germanes Vedrunes. La superfície total edificada és de 1.512 metres quadrats i, a més, té un pati de 40.000 pams quadrats. El cost total de la nova institució va ser de 12.878.328,27 pessetes. (1)

En Joan Riera va voler deixar la seva petjada en la nova instal·lació i va demanar fer-se càrrec del mobiliari i dels més petits detalls, tot i que va comptar amb la col·laboració de diferents empresaris de la ciutat, com en Joan Girbau qui va garantir que tot el material que subministrés la seva empresa seria a preu de cost. Sobre Joan Riera, la germana Rosa ens explicava: “En Joan, que per mi es mereix ser sant ja que va ser una de les persones que he conegut que més m’han impactat, em deia que havia equipat les habitacions com si les equipés per als seus fills i va imposar a la llar un tipus de llitera plegable perquè, un cop fet el llit i plegada la llitera, els nens i nenes tinguessin més espai per jugar a la seva habitació. De Casa Caritat no es va voler aprofitar res; ni els coberts. Tot va quedar allà. La Llar Juvenil va ser una bocanada d’aire fresc i va posar-se en funcionament a principis de gener de 1973, quan l’alcalde encara era l’Antoni Bach. A la Llar Juvenil van anar-hi tots els nens i nenes, nois i noies de Casa Caritat. D’aquesta manera es va tancar una part de Casa Caritat, la que atenia als menors i la que més preocupava, però encara restava per resoldre el destí dels homes i dones grans que encara acollia l’entitat.

Cal destacar també el nom, la Llar Juvenil, molt allunyat dels noms anteriors associats al camp assistencial, benèfic o a algun motiu religiós. El mot “llar” era tota una declaració d’intencions; es volia crear una casa substituïda per aquells infants i joves que havien de deixar forçosament la seva per defunció dels pares, per la seva absència o per la manca d’atenció, o fins i tot per maltractes greus. I aquesta declaració d’intencions es

va materialitzar en un edifici completament nou i pensat exclusivament per a nens i nenes, amb un bon pati, per esbarjo dels més petits. L'adjectiu "Juvenil" concreta quin ha de ser el personal atès: només joves, trencant amb vells motlles de posar tots els marginats de poblacions relativament petites, com Vic, en el mateix sac.

La venda de l'antic convent de Sant Domènec i permanència de les dones als Trinitaris

Ja hem explicat que la reunió del 3 de març de 1967 fou decisiva per tancar Casa Caritat i La Misericòrdia. Des del 1967 fins al 1973 es van fer 81 reunions de la Junta del Patronat de la Fundació de Casa Caritat, totes elles presidides pel Bisbe Ramon Masnou i l'alcalde Antoni Bach Roura. En totes elles, com ens detalla en Josep Mª Solà i Sala, "hi treia el cap, és clar, el destartat convent sense entrellucar-hi solucions viables, per exemple l'oferiment d'un grup- Ferrerías, Alvarez i Mas- per construir-hi un gran hotel que, finalment, no trobà hostatge. I no pas per culpa de la Junta. Ni tampoc fruità el projecte del Dr. Junyent, del trasllat dels claustres Platerescs a la part frontal del Museu Episcopal, ja que sobraven arcades i faltaven diners."

Després de parlar-ho molt i de donar-hi moltes voltes, en la reunió del 28 d'octubre de 1973, després de sis anys i mig de reunions i discussions entre el doctor Cura- en nom del Bisbe Masnou- en Jaume Genís i Rius, el seu cosí germà, en Joan Riera Rius, i en Xavier Arumí, es va pensar d'oferir la compra de l'antic convent a un prohoms de la ciutat: l'Andreu Colomer Munmany. Conegut i poderós empresari del ram de la pell que havia mostrat una gran sensibilitat per temes de més interès de la societat vigatana amb importants col·laboracions en aspectes socials. Es tractava de plantejar-li a l'industrial vigatà la compra de l'antic convent de Sant Domènec per cinc milions de pessetes de l'època. Es va voler encarregar expressament de fer la gestió en Joan Riera. Aquest, el 30 d'octubre, li explicà el motiu de la visita i el senyor Andreu li va demanar uns dies per pensar-s'ho. Al cap d'un mes just, precisament el dia que es celebra Sant Andreu, el gran dels germans Colomer Munmany va comunicar la seva decisió a Joan Riera; acceptava la compra pels cinc milions que li havia proposat, però va posar una condició: que el Ministeri d'Educació i Ciència acceptés la donació d'aquestes instal·lacions de

47.204 pams quadrats, en estat semiruïnós, per a la creació d'una escola d'Arts i Ofici. Si s'acceptava aquesta donació, s'havia de comprometre a fer-la en un termini màxim de cinc anys. El Ministeri va acceptar la donació i es va crear l'actual Escola d'Arts i Ofici, que encara funciona. Cal dir que, per fer l'escola, es van haver de tirar a terra tots els interiors de l'edifici i s'havien de respectar únicament tota la façana exterior i també la interior, amb el seu claustre plateresc. L'alcalde de l'època, l'Anton Ma Sadurní, el qual va ser l'encarregat de les converses amb el Ministeri d'Educació i Ciència, ens va comentar al respecte: "Les converses amb el Ministeri van ser molt fluïdes i la decisió es va prendre amb rapidesa. La venda es va fer efectiva i en Colomer Munmany ho va lliurar al Ministeri i es van fer les obres de remodelació, que van costar 90 milions de pessetes i es va fer amb molta cura i bon gust. Aquesta remodelació la va fer un tal Nadal."

Un cop van marxar els infants i joves el dia 1 de gener de 1973 i van ocupar el nou edifici de la Llar Juvenil, només van quedar a Casa Caritat un grup de dones grans, un home i el capellà director, mossèn Jacint Costa. A aquest el bisbe li va proposar que anés a residir a la Casa Sacerdotal, però no va acceptar i va dir que casa seva era Casa Caritat, on hi havia passat la major part de la seva vida. S'hi va poder quedar fins a la seva mort, que va tenir lloc el 1980, com ens explicava la germana Carme Camps Sangrà. Aquesta religiosa Vedruna, que va estar a la institució un total de 40 anys, va ser la persona clau per la continuïtat de Casa Caritat durant més de 14 anys, i ens ho va explicar en una entrevista que li vam fer el 13 d'abril de 2005 a les instal·lacions del Manso Escorial, on va passar a residir des del 1973. En el moment de l'entrevista tenia 90 anys i un cap molt clar; ella va ser una de les darreres monges de Casa Caritat. Ens comentava, doncs, la germana Carme: "Perquè les dones i en Nines s'hi poguessin quedar, hi havia d'haver una monja i vaig decidir oferir-me per fer-ho. M'estimava molt la Casa, tot i que hi havia passat moltes penúries. Jo hi anava cada dia des de les 11 del matí fins a les 7 de la tarda, quan tornava al Manso. Anava a comprar, les acompanyava al metge... feia el que convenia. El menjar, però, el feia la Brígida Sociats, una dona que feia molts anys que era a la Casa i era de fiar. Era molt responsable. Les dones i en Nines es van quedar a la casa 14 anys més, fins que van començar a sortir dificultats importants, ja que es feien grans, es posaven malaltes i jo, la veritat, ja no podia i també era molt gran. Fins llavors les banyava un cop per setmana i al final venia una

companya a ajudar-me. Un dia la Mare Provincial va decidir que allò s'havia d'acabar i es van deixar les instal·lacions dels Trinitaris per l'octubre de 1986. Encara recordo, quan al principi de quedar soles a la casa, que en Joan Riera em va venir a veure i em va donar molts diners; pensava que me'n donava massa, però van començar a arribar factures i en poc temps vaig quedar quasi sense, ja que hi havia despeses que es pagaven un cop l'any. Quan tímidament li vaig dir a en Joan que els diners se m'estaven acabant, em va dir que ja s'ho pensava i me'n va donar més. Quan va morir en Joan Riera, va exercir les seves funcions el seu cosí, en Miquel Riera, persona que també ens apreciava molt.”

Així com l'antic convent de Sant Domènec s'havia venut i s'estava remodelant per fer-hi l'Escola d'Arts i Oficis, el vell edifici dels Trinitaris va continuar- com fins ara- éssent propietat de la Fundació del Patronat i la Junta va estudiar la possibilitat de donar-li altres usos. Una part es va habilitar per a les set dones que s'hi van quedar i en Nines, l'únic home que va romandre a les velles instal·lacions fins a la seva fi. Es van construir i equipar per a elles i ell habitacions individuals a la segona planta; un luxe del qual abans no havien pogut gaudir mai, ja que el dormitori de les dones grans era comú per a totes les dones i velles; cadascuna estava separada de les altres per una cortina. Ara, les que quedaven, tenien una habitació modesta, però suficientment equipada. Més endavant es van llogar diferents àrees de l'antic convent per a altres activitats, com la Bugaderia Calandra. Posteriorment s'hi va fer l'Hotel d'Entitats i altres dependències que van ser llogades per l'Ajuntament i per altres entitats.

Pel que fa a l'Església dels Trinitaris, que continua éssent propietat del Bisbat, va ser llogada a l'Orfeó Vigatà en temps de l'alcalde Sadurní. Aquest és qui es va encarregar de fer les gestions entre els directius de l'entitat i el Bisbe Masnou; força reticent aquest a cedir una Església per convertir-la en un teatre. Però es van valorar diferents possibilitats i, al final, encara que no massa convençut, el doctor Masnou va acabar cedint i l'església es va convertir en l'actual Teatre Auditori de l'Orfeó Vigatà, tot i que el Bisbat en continua tenint la propietat. L'Anton Mª Sadurní recorda com una de les reflexions que van acabar de decidir al doctor Masnou va ser la possibilitat, segons li va comentar el llavors alcalde, “que l'església fos reclamada pels comunistes o

organitzacions afins, ja que encara seria pitjor. D'aquesta manera s'assegurava el Bisbat un ús lúdic, però sota la tutela d'una entitat coneguda i fiable". I així es va fer.

Notes

(1) Dades extretes de l'article de Joan Riera, guardat en el Fons Documental de La Llar Juvenil, sota custòdia de la seva directora.

LA LLAR JUVENIL

Inauguració de la Llar i el canvi de població

La Llar Juvenil es va inaugurar el dia 1 de gener de 1973 i, a més d'estrenar nou edifici, es va encetar també una nova estructura, més dinàmica i adaptada als nous temps. En aquest sentit, l'edifici pensat i construït per Joan Riera, va suposar un canvi radical, comparat amb els recintes que a principis dels anys setanta acollien encara els menors de la "Prote", com es coneixia llavors els nens i nenes de Protecció i Tutela de Menors. Es tractava d'edificis vells, freds, inhòspits, normalment antics convents, palauets vinguts a menys o grans edificis destatalats i poc acollidors; com si aquests nois- que no tenien ni família adequada ni casa en condicions- haguessin de ser atesos en espais que ningú no volia, i que aquest fet perllongués automàticament la seva estigmatització. El tema de l'atenció als menors, delinqüents o abandonats, depenia en exclusiva del govern de Madrid, tot i que cada província tenia el seu Tribunal Tutelar de Menors i encara estaven oberts a Catalunya tots els macrocentres: Llars Mundet i Asil Toríbio Duran de Barcelona; Ramon Albó de Mollet del Vallès; Siracusa de Sant Cugat, el Castell de Santa Perpètua de la Mogoda, la Misericòrdia de Girona, Mare de Deu de la Mercè a Tarragona i molts altres. La Llar Juvenil, en canvi, era un edifici clar, alegre, ben ventilat, acollidor i molt ben pensat per a l'època. Tot i que hi havia 62 llits, el nou centre estava dissenyat per acollir quaranta infants i la casa estava ben distribuïda; en Joan Riera no va escatimar res i el mobiliari era modern i funcional. En el moment de la seva inauguració hi havia, com ens recorda l'actual directora, Laura Miravets, 36 infants, que eren atesos per 5 religioses.

La Junta del Patronat de Casa Caritat - la màxima responsable de l'entitat-, a instàncies del Bisbe Masnou i de Joan Riera, van cedir tota la responsabilitat del funcionament de la casa a les religioses Vedrunes, sense la interferència de la figura del capellà director, que tants maldecaps i problemes els va portar a les monges els darrers anys. Tots els nens i nenes de l'antiga institució van passar, doncs, al nou edifici i al principi semblava que no s'ho podien creure. L'equip de les monges va patir un canvi molt significatiu i així, mentre les religioses més grans van passar a altres destins, només s'hi va quedar la

Rosa i dues germanes més. Per fi van poder posar a la pràctica tot allò que feia anys que reivindicaven, primer només entre elles i amb la boca petita i més endavant ja de forma oberta i manifesta. La missa va deixar de ser obligatòria els dies de cada dia, així com moltes altres pràctiques religioses que duïen a terme a Casa Caritat des de la seva fundació. Es va fer i aprovar un reglament més raonable i adequat als infants i es va humanitzar la institució. Es volia donar el caliu d'una llar- això sí- d'una llar molt gran i no aplicar la disciplina d'una caserna o d'un reformatori. Les monges, durant més de vint anys, van ser les responsables totals de la dinàmica i el funcionament de la casa, sota la supervisió de la Junta del Patronat, que continuava tenint a l'alcalde com a president. Van ser uns anys, els primers, sense gaires ensurts i amb els problemes lògics que es pot esperar d'una mainada desemparada, fruit d'unes famílies que sovint no sabien ni podien donar als seus fills la mínima atenció que necessitaven. Amb la mort del general Franco, el 20 de novembre de 1975, i amb tota la transició política que va venir tot seguit, la societat catalana- i també la vigatana- va canviar molt. La religió va anar cedint espai a altres valors dins la societat i aquest canvi va variar de forma radical, en moltes famílies, els usos i costums, amb la conseqüent desorientació provocada per transformacions massa ràpides i sovint mal païdes. Per una banda, tots aquest canvis van portar molta més llibertat i, per l'altra, també, en moltes famílies, molta més desestructuració. Es van notar de seguida en el perfil dels menors atesos. La germana Rosa recorda que, durant els primers anys de la Llar, com en els darrers de Casa Caritat, els nens i nenes eren els típics d'orfenat: molt carencials materialment, però més agraïts, i això explica que amb poques religioses poguessin afrontar l'educació d'aquests infants sense massa problemes. Com hem dit, aquest perfil de menors va anar canviant de forma progressiva i imparable i els infants presentaven més dificultats, provocades en alguns casos per trastorns conductuals i de personalitat i, en altres, per malalties mentals. A mesura que passaven els anys es feia més difícil la seva atenció i cura, i la Llar va obrir ben aviat les portes a una colla de voluntaris que donaven suport a les monges en moments puntuals. Aquests voluntaris es distribuïen en dos grups; per una banda, els que ajudaven cada dia entre 6 i 7 de la tarda els més grans a fer deures i, per altra, els que venien la tarda dels dijous i alguns caps de setmana i els entretenien, els feien jugar i els portaven d'excursió. Ja a finals dels anys 80, com explicarem més endavant, alguns d'aquests voluntaris- veient les dificultats que plantejaven els nois i noies més grans de la Llar- van començar a pensar en la necessitat d'un nou recurs. Estaven convençuts que allà poc es podia fer per a ells ja que necessitaven un marc més

contenedor i adequat a les problemàtiques que presentaven i que, des de la Llar, es feia difícil de proporcionar. Es va pensar que la Llar s'havia de mantenir per als nens i nenes menors de 14 anys i que, quan anessin creixent, passessin en un altre recurs pensat només per a adolescents.

Estabilitat econòmica i consolidació del centre

Els darrers anys del segle XX van servir per consolidar la Llar Juvenil a dos nivells, que, per altra banda, són els essencials. En primer lloc cal parlar del tema econòmic. Per primera vegada, en la història de Casa Caritat i de la Llar Juvenil, s'havia aconseguit un finançament estable i el tema econòmic havia deixat de ser una de les màximes preocupacions, com ens explica la Rosa Torrens: “A Casa Caritat tot el tema econòmic depenia de la Junta. Nosaltres fèiem la nostra feina sense cobrar. No estàvem ni assegurades, tot i que la casa ens mantenia, però la nostra tasca era totalment altruista. Al principi, a La Llar Juvenil, tot seguia igual. Quan jo necessitava diners els demanava a en Joan Riera i ell i la resta de la Junta s'havien d'espavilar per aconseguir-los, però a vegades ho passàvem malament.” En principi semblava que tot havia de canviar quan la Generalitat va agafar les competències de menors (1) i ens va demanar poder ingressar algun noi o noia al nostre centre; fins llavors, tots els ingressos depenien de la Junta. Es va acceptar- de fet no podia ser d'una altra manera- i, per atendre els menors que ens ingressaven, la DGAI (Direcció General d'Atenció a la Infància) del Departament de Benestar Social ens pagava una subvenció per cada dia que atenguéssim un resident ingressat per ells (2). De mica en mica ens arribaven més ingressos per aquesta via, fins que finalment es va establir un conveni de col·laboració entre el Patronat de la Fundació i la DGAI. En aquest conveni es fixava que tots els ingressos serien fets per aquesta institució i ens pagaria un tant per dia i nen. En principi les quantitats que ens arribaven eren totalment insuficients per mantenir el centre, ja que el nostre treball va deixar de ser altruista i vam passar a cobrar com un altre educador. Els últims anys també s'havien de pagar els sous dels educadors externs, a més de cobrir totes les despeses originades pels menors i pel centre. El que faltava ho havia de continuar posant la Junta.” De tota manera, com ens explicava l'actual directora, la Laura Riudavets, “els preus de les estades eren molt diferents segons els centres i els més antics tenien unes estades molt baixes. Va arribar un moment que no arribàvem per enlloc i, poc després

d'accedir jo a la direcció el 1997, ens vam trobar que se'ns va espatllar la nevera. I el més trist és que no hi havia diners per comprar-ne una altra. La situació va arribar a ser greu, ja que tot es feia malbé, fins al punt que vam haver de negociar amb una caixa d'estalvis, que ja sabia de la nostra apuradíssima situació econòmica, i ens la va pagar per mitjà de la seva obra social. També a vegades, per poder comprar el més elemental, teníem el compte corrent amb uns saldos negatius importants i sempre vam trobar comprensió en el tracte, ja que veien que el tema dels diners no depenia de nosaltres". Aquest tema es va anar resolent amb els anys, després de moltes gestions i reunions a Barcelona. Amb les negociacions portades directament per l'alcalde Jacint Codina, com a president de Casa Caritat, es va aconseguir finalment un conveni estable que fa que ara el tema econòmic no sigui una preocupació. D'aquesta manera, els professionals es poden centrar en la seva tasca d'atenció i educació dels nois i noies que tenen al seu càrrec. La Laura ens ho explicava de forma molt gràfica: "En Jacint Codina, cansat que li donessin llargues des de la DGAI i que totes les promeses fossin incomplertes de manera sistemàtica, va baixar un dia a Barcelona i va dir que, o ens apujaven el preu de l'estada i ens situaven al nivell d'altres centres o tancava la Llar i tots els menors quedaven al carrer. Quan els representants de DGAI van veure que no anava de farol i que estava disposat a fer-ho, ja que l'alcalde estava molt indignat pel tracte rebut, es va aconseguir un preu raonable. Per tant, el tema econòmic està resolt gràcies al conveni de col·laboració signat per DGAI- amb els anys aquesta direcció general va canviar de nom dues vegades i es va passar a dir DGAM (3) primer i DGAIA (4) després- i la Junta del Patronat de Casa Caritat. Sempre queda la tranquil·litat de disposar del coixí de la Fundació, per si les coses canviessin i es necessités. L'altre tema cabdal resolt és el del personal. La Llar s'ha dotat, des de fa uns anys, d'una plantilla estable de joves educadors i educadores socials que han rejuenit i professionalitzat l'equip educatiu i l'han donat d'un nou impuls sota la direcció de la Rosa Torrens primer i de la Laura Riudavets, després.

Els primers educadors no religiosos a la Llar

Les monges Vedrunes cada vegada havien de patir més problemes conductuals dels menors que atenien, el perfil dels quals, com ja hem dit, havia canviat molt en pocs anys. Les respostes anteriors- que semblaven les més humanes i adequades- es

mostraven insuficients davant els desafiaments i els reptes que plantejaven quotidianament els adolescents. Els voluntaris assistien impotents a algunes conductes totalment impròpies i inadequades, tenint la impressió que la impunitat amb què vivien la manca de respostes dures i contundents molts joves, no feia res més que potenciar el seu desajustament; de fet, al 1984, onze anys després d'inaugurar-se la Llar, hi havia a la Casa 40 menors i nou religioses, de les quals quatre eren professes (5) i cinc en formació (6), ja que el noviciat de l'Ordre es trobava a les instal·lacions de la Llar aquell any. Les congregacions religioses, però, amb els nous valors de la societat havien entrat en crisi per la manca de vocacions que garantissin el relleu generacional i aquest fet va provocar que la germana Rosa Torrens, juntament amb el seu equip educatiu i les màximes responsables de l'Ordre, pensessin en la necessitat de contractar personal extern, perquè entressin nous aires i gent més jove i entusiasta, amb les piles carregades. Protecció i Tutela de Menors va deixar de ser un món oblidat i desconegut per als catalans i, de cop i volta, la seva reforma es va posar com un dels punts prioritaris de la nova Catalunya, com un dels temes més maltractats pel franquisme i al que bona part de la societat catalana, sobretot del món intel·lectual, li havia donat l'esquena. Psicòlegs, pedagogs, juristes i mestres va semblar que, de sobte, descobrien aquest món. I d'aquesta manera va entrar a La Llar Juvenil la primera educadora seglar, la Lúdia Montero. Aquest fet va tenir lloc pel setembre de 1994 i ella havia entrat per primera vegada al centre uns mesos abans per donar un cop de mà, com a voluntària, a l'estiu del mateix any. Poques setmanes després va ser contractat Raimon Casals que va formar tàndem amb la Lúdia. Aquesta ens ho explica: "Quan vaig entrar, vaig quedar com a responsable del nou projecte que s'engegava amb els més grans al pis de dalt. Fins llavors tots els nens i nenes estaven junts, sense tenir en compte la seva edat; tots estaven en un sol grup. Com que ja començaven a haver-hi nens i nenes més grans i molts més problemes, es va decidir que seria convenient separar els més grans per tal que portessin una dinàmica apart i no interferissin amb els petits. Vaig compartir aquesta feina primer amb en Raimon, que només hi va estar un any, i després el va substituir en Marcel Barjoan. Els grans van passar a fer la seva vida al pis superior i els més petits es van quedar a baix".

Tots els inicis solen ser dificultosos i la incorporació de personal extern va suposar per als nous contractats fer-se càrrec de les pitjors franges horàries; així havien d'anar-hi

cada dia a la tarda i tot el cap de setmana, fins i tot s'hi havien de quedar a dormir els dissabtes. Amb el temps, però, aquesta dinàmica horària va anar canviant i la Llar, amb les pressions fetes pels responsables de centres de la Generalitat i amb els convenis que es van signar, va passar a tenir una estructura més professional, en la qual cada vegada tenien més pes els educadors i educadores, en detriment de les monges, que mantenien, però, la direcció del centre. Després d'aquest primer equip educatiu destinat a fer-se responsable del pis d'adolescents, es va continuar per contractar personal educatiu per cobrir el torn de nit, així les monges podien dormir tranquil·les. Després es va formar ja una plantilla estable d'educadors i educadores socials, plantilla que completaven algunes poques monges- cada vegada menys- i la directora. La màxima responsable del centre, quan es van fer totes aquestes reformes, va ser la directora del moment, la germana Rosa Torrens. Una persona clau en la història de l'educació social a Osona i ànima dels darrers anys de Casa Caritat primer i de la Llar Juvenil, després. La Rosa va estar al càrrec fins al 1997, quan va ser rellevada per Laura Riudavets, que encara ostenta la màxima responsabilitat de la casa. En aquests moments la Llar atén 23 menors distribuïts en tres grups en funció de les seves edats: hi ha el grup de petits (de 4 a 8 anys), que n'hi ha 8; el grup de mitjans (de 9 a 13 anys), que n'hi ha 10, i el de grans (de 14 a 18 anys), que n'hi ha 8. Pel que fa al nombre d'educadors, n'hi ha 3 per al grup de petits, 3 per al de mitjans i 2 per al de grans; a més hi ha en plantilla 4 educadors de nit i 3 de caps de setmana. Cal dir que la cuina i la neteja estan encarregades a una empresa externa.

Pel que fa a la Junta del Patronat de Casa Caritat, la formen en aquests moments les següents persones: Jacint Codina que, com a alcalde, n'és el president; el secretari és en Jaume Parareda, i com a vocals: mossèn Riba, Miquel Riera, Jaume Benito, Jaume Castanyer, Jordi Bach i la directora, Laura Riudavets.

Necessitat de crear un nou centre a Vic

Els problemes que creaven els nois i noies més grans a La Llar Juvenil a principis de la dècada dels vuitanta i la manca de resposta que es percebia entre tots -religioses, monitors i personal voluntari- va elevar el nivell d'inquietud fins a límits preocupants.

Es tenia la sensació que, davant de la manca de respostes efectives que promoguessin el canvi en els menors davant de conductes manifestament transgressores, el que es feia era consolidar la sensació d'impunitat en alguns d'aquests menors, els més conflictius. Aquests necessitaven una aturada i l'establiment d'uns límits molt clars, cosa que l'estructura del centre no ho permetia, ni tampoc el personal de què es disposava, tant religiós com voluntari.

Aquesta preocupació va quallar més entre els monitors i el personal voluntari, que no estaven implicats en el dia a dia, però que seguien amb molt interès l'evolució del centre. D'aquí va sortir el primer nucli conegut format per tres monitors, que eren alguns dels que tenien més implicació al centre i més ascendent amb els menors. Es tracta del trio format per la Mercè Canudas, en Pep Alaió i en Josep Casadesús, aquest més conegut com en Sus; una veritable institució en aquells moments. Després de moltes converses informals i de donar-hi moltes voltes, van decidir constituir-se, tots tres, en un grup de treball i van elaborar un "Esborrany- projecte de Llar Substituta" (7), que va ser acabat el maig de 1982. Aquest esborrany-projecte constava de tres parts:

- Necessitat i objectiu de la LLAR SUBSTITUTA a la ciutat de Vic.
- Pressupost d'endegament i manteniment.
- Ajuts econòmics possibles.

En aquest document es va treballar més sobretot el primer punt, mentre que en el segon es van presentar unes quantitats aproximades, i el tercer va quedar totalment en blanc. S'informava que, quan els nois i noies de La Llar Juvenil creixien i deixaven de ser uns nens i nenes per convertir-se en preadolescents primer i adolescents després, experimentaven molts canvis en les seves respectives vides. En fer-se més grans, els quedaven dos camins: o tornar a casa els que podien i/o volien o marxar a un altre centre fora d'Osona, ja que a la comarca no n'hi ha cap més. Les dues situacions, però sobretot la segona, eren traumàtiques per als menors en qüestió i per evitar aquest canvi tan radical es va proposar la creació de La Llar Substituta. Una institució que estaria molt vinculada a la Llar Juvenil per tal de continuar la tasca endegada en cada menor pels diferents professionals i monitors. Tindria uns objectius propis de treball, adequats

a les edats i necessitats dels menors atesos. Els punts prioritaris d'aquesta nova institució que es proposava crear eren tres:

- Un centre no massificat; es pensava en un pis on podien ser atesos un màxim de 5 menors.
- Que es donés una atenció individualitzada i personalitzada, a més d'un caliu efectiu, per part de les persones que en fossin responsables d'aquesta nova institució.
- Que els nois i noies tinguessin unes imatges identificadores materna i paterna adjacents, amb un cert nivell humà i una certa capacitat educativa i terapèutica, si era el cas.

Pel que fa al punt dos, es van proposar unes quantitats econòmiques, que podien servir de base per fer els primers números i fer-se una idea del cost econòmic d'aquest nou recurs per a menors. Es va concretar que cada noi originaria unes despeses diàries d'un 300 pessetes; que el lloguer del pis podria estar per les 15.000 pessetes mensuals, i per calefacció i diversos es destinarien unes 2.000 pessetes mensuals. Quedava pendent l'estudi del personal que es necessitaria i la seva implicació; és a dir no es va concretar res quant al nombre de persones que haurien de treballar en aquest nou servei, ni el seu sou, ni si seria necessari que estiguessin assegurats a la Seguretat Social. El tercer punt, en el document que ens ha arribat a les nostres mans, resta totalment en blanc.

Aquest document va ser una primera declaració d'intencions, però tot estava molt inconcret. Es tenia clar que es necessitava una nova alternativa, però el seu disseny no estava gens definit, perquè a Catalunya tampoc no es coneixia cap recurs d'aquest tipus, tot i que per Barcelona ja s'estaven endegant moltes i novedoses iniciatives després del 1981. De totes maneres, l'esborrany-projecte de La Llar Substituta, com ja sol passar en molts casos, va reposar en calaixos i taules fins que, a finals de 1983, gairebé un any i mig després de la seva presentació, es va convocar una primera reunió en la qual els tres monitors, constituïts ja com a grup, es van reunir el 28 de novembre de 1983 a l'Ajuntament de Vic amb la Trini Noguera, que era la tècnica responsable dels Serveis

Socials del consistori vigatà i veritable mà dreta de Jacint Codina, tinent d'alcalde de l'ajuntament de Vic i regidor de l'Àrea de Benestar Social.

Aquesta primera reunió del 28 de novembre va servir per deixar clares les seves pretensions i la seva ideologia bàsica. En principi creien que per als nois més grans de La Llar Juvenil i per altres adolescents a qui pogués convenir un allunyament temporal de la família, es podia crear un pis a Vic, amb una estructura molt diferent a la de la Llar i amb uns objectius clars i marcats perquè els menors anessin assolint la seva pròpia autonomia. Segons ells mateixos, la necessitat d'aquest nou servei es basava en quatre pressupostos bàsics:

- Que el nou pis, almenys els primers anys, havia de ser una continuació de La Llar Juvenil de Vic.
- Que es tractaria de crear un servei més dins la xarxa assistencial destinada als menors de Catalunya.
- Que seria un centre d'Observació i Valoració sobre l'adolescència de cada menor.
- Que aquest servei no podia funcionar sol, sinó que necessitaria del suport professional, tant d'un psicòleg del Centre Mèdic Psicopedagògic, com del Delegat d'Assistència al Menor (DAM) de la comarca d'Osona, així com també un representant del Servei d'Infància de l'Ajuntament de Vic.

Es va acordar, a més, que els tres educadors farien un estudi dels possibles casos que caldria i convindria atendre a partir del setembre del proper any per poder organitzar el tipus d'assistència que necessitarien els menors atesos i quina implicació i dedicació suposaria per a cadascuna d'aquestes persones. En el cas que es necessités d'una implicació que cap dels tres no podia donar per les seves activitats professionals o per motius familiars o particulars, es va contemplar la possibilitat d'esbrinar quina o quines persones se'n podia fer càrrec i a quin nivell. D'aquesta iniciativa cal destacar el plantejament, molt valent en aquells moments, de la necessitat de treballar en xarxa i de

coordinar-se a nivell interdisciplinari. No es tractava de crear un pis semiclandestí, sinó d'un recurs en tota regla i vinculat a la xarxa d'atenció als menors a la ciutat de Vic; esperaven, també de la ciutat, un tracte obert i recíproc per tal de facilitar la inserció o la reinserció d'aquests joves a la vida ordinària de la població.

Al dia següent, 29 de novembre, la tècnica de Benestar Social, Trini Noguer, va mantenir una conversa amb Rosa Torrens, la responsable de la Llar Juvenil. Li va explicar el contingut de la reunió i els objectius que s'havien marcat els tres educadors presents. La Rosa es va mostrar d'acord tant amb la urgència de crear un nou servei per atendre els nois més grans i conflictius del centre, com en la necessitat de col·laborar-hi, perquè d'aquesta manera no es gastarien energies inútilment i podien anar tots a una. La Rosa es va oferir per col·laborar estretament en l'estudi dels casos en què convindria un canvi de recurs, tant per la seva edat com, sobretot, per la seva problemàtica. La Trini i la Rosa van quedar d'anar-se informant mútuament dels passos que respectivament anessin donant.

La segona reunió a la Casa Comella, la seu de la regidoria de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic, entre la Trini Noguer i els tres monitors interessats a crear un nou recurs va tenir lloc el 31 de gener de 1984. Aquesta reunió va ser relativament curta, ja que els tres van decidir que, per motius familiars i personals, no podien continuar com a grup de treball, i van decidir no seguir elucubrant sobre el nou centre o pis per atendre nois adolescents de Vic i també de la comarca d'Osona.

Aquest va ser el primer intent fallit de creació d'un centre que fos una continuació- no una alternativa- de la Llar Juvenil, però finalment no va tirar endavant. De totes maneres, la llavor estava dipositada i la tècnica de Serveis Socials de l'Ajuntament de Vic tenia la convicció que les limitacions de la Llar Juvenil en alguns casos eren molt evidents i que es necessitava crear un nou servei per atendre adolescents en risc a la capital osonenca. Malgrat aquesta conveniència, el primer nucli interessat a tirar endavant el nou recurs es va fer enrera. La tenacitat, que ha estat sempre una de les virtuts de la Trini Noguer, va impedir que aquest projecte acabés éssent això: només un

projecte i no es convertís en una realitat, quan la seva necessitat es valorava com a molt urgent i necessària per a la ciutat i per a la comarca.

Notes:

- (1) Les competències de menors van ser transferides a la Generalitat pel Govern Central mitjançant el decret 1292/1981 de “Protección de Menores”, de 5 de juny de 1981.
- (2) És el que tècnicament s’anomena Estada. La Direcció General pactava amb cada centre una estada diferent. Decisió que va generar moltes tibantors entre les entitats que gestionaven centres col·laboradors.
- (3) Direcció General d’Atenció al Menor. Nom que va adoptar l’antiga DGAI, quan aquesta Direcció General va ser transferida al Departament de Justícia. Decret 184/1996, de 7 de juny
- (4) Direcció General d’Atenció Infància i Adolescència. Nom de l’antiga DGAM, quan aquesta direcció general va ser traspasada al Departament de Benestar i Família.
- (5) Religioses que ja s’havien compromès amb la seva respectiva Ordre, mitjançant els tres vots de Pobresa, Castedat i Obediència.
- (6) Es tractava de les novícies, joves que ultimaven la seva preparació religiosa. Etapa que culminava amb la professió dels tres vots.

CASA MORETA

Miquel Ruiviejo i el naixement de Casa Moreta

Des de l'àrea de Serveis Socials de l'ajuntament vigatà, Trini Noguer, un cop superat el primer impacte negatiu de la renúncia al projecte de la Llar Substituta per part de les persones que semblava que havien de tirar endavant el nou recurs, va continuar treballant per trobar una alternativa viable. Es creia que la necessitat del recurs era inaplaçable i els nous aires de renovació en el tracte amb els menors amb problemes que es respirava a Catalunya, especialment en les universitats i en els mitjans de comunicació, a més dels diferents foros de gent interessada en el tema, van impedir que un bon i necessari projecte quedés enterrat en qualsevol calaix de l'oblit en un despatx qualsevol de Casa Comella, seu de l'Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic.

Recordem que la renúncia té lloc a principis de 1984, un any especialment emblemàtic en el camp de la Justícia, que en aquell moment comptava amb Agustí M. Bassols com a conseller de Justícia de la Generalitat. Aquest mateix any, el conseller esmentat i el Director General de Protecció i Tutela de Menors, Antoni Castella, havien decidit d'una vegada acabar amb la xarxa de macrocentres. I així es va decidir la clausura del centre Ramon Albó, ubicat a Mollet del Vallès. Va ser un tancament sonat ja que es tractava d'un centre que portava el nom d'una de les persones que més havia treballat pels menors amb problemes a Catalunya i que, en els seus moments més gloriosos, havia arribat a albergar fins a 600 menors, tot i que en el 1982 havia baixat molt aquesta quantitat quedant en 120. Quan es va decidir el tancament encara n'hi havien 90; per tant, no era gens fàcil situar aquests 90 nois en altres centres i recol·locar un ampli equip educatiu que s'havia incrementat notablement els dos últims anys, d'ençà que la Generalitat havia assumit les competències a finals del 1981. Es tractava, doncs, d'una institució vella, anquilosada en el temps i amb uns dèficits estructurals i de funcionament evidents, sobretot des que els salesians ho havien deixat anys abans. Aquí hi treballava, justament des de 1982, Miquel Ruiviejo, un jove mestre amb inquietuds que sempre s'havia sentit atret pels joves més desvalguts i necessitats. Aquest tarannà va ser el que el va motivar a treballar en aquest camp i va estrenar-se en

aquest macro centre; aviat es va adonar que les coses s'havien de fer d'una altra manera, i en els dos anys que hi va treballar, juntament amb altres companys i especialment amb Isidre Carbonell, va assajar noves formes de tractar els adolescents tenint més en compte la seva individualitat. Quan a principis del 84 es va comunicar el tancament del centre la veritat és que no li va estranyar gens en absolut. Es tractava d'un tancament llargament anunciat. Se'ls va dir des del primer moment, i per tranquil·litat de tots, que ningú no quedaria al carrer, ni els nois ni els educadors ni la resta de personal, i que la intenció de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors era substituir aquell centre d'enormes dimensions per altres més petits i amb un caire volgudament familiar. A Isidre Carbonell, religiós de l'ordre dels Escolapis i home amb una llarga trajectòria en el tractament amb menors, se li va proposar que obrís i posteriorment portés la direcció d'un centre de reduïdes dimensions al Vallès Oriental. Se li va deixar total llibertat per escollir la població i el tipus d'habitatge. Se'l va nomenar director d'aquest nou centre i un dels educadors que l'havien d'acompanyar en aquesta nova singladura era en Miquel Riuviejo; aquest va acollir la proposta amb il·lusió, ja que amb l'Isidre havien format un bon tàndem els dos darrers anys i la idea proposada li semblava engrescadora.

Mentre a Mollet s'anava consumant el tancament del Ramon Albó, a Vic, la Trini Noguer i en Jacint Codina anaven donant voltes al tema de l'obertura de la Llar Substituta. La veritat és que estaven una mica perduts quant al personal que n'havia de tenir cura, però els contactes amb Antoni Mª Castella, director General de Protecció i Tutela de Menors, i en Manel Rius, cap del Servei de Centres de Menors, seguien el seu curs i es va anar perfilant el que seria el nou centre. Per la seva banda, a La Llar Juvenil seguien treballant com sempre i s'afrontaven de la millor manera possible els conflictes generats pels alguns dels interns adolescents més problemàtics. En principi s'havia pensat en un centre de titularitat municipal i posteriorment s'hi va voler implicar Casa Caritat. Però cap d'aquests dos supòsits va subsistir i la implicació de la Generalitat, mitjançant el Departament de Protecció i Tutela de Menors i el Servei de Centres, cada vegada semblava més clara i necessària en aquest nou recurs que, tots estaven d'acord, s'havia de crear.

Miquel Ruiviejo, nascut a Torelló, tornava residir a Osona després de molts anys i arran del seu primer casament amb una noia de Tona, va fixar la seva residència en aquesta localitat d'Osona Sud, a 10 quilòmetres de Vic. El propi Ruiviejo explica que va llegir una notícia en una publicació comarcal que a Vic es volia obrir un centre de menors, com a complement de la Llar Juvenil, i va veure la possibilitat de compaginar tota la seva vida familiar, professional i particular en una mateixa comarca; així s'estalviaria els inconvenients d'haver-se de desplaçar cada dia al nou centre que s'havia d'obrir al Vallès Oriental, amb Isidre Carbonell com a director, però encara amb la ubicació per definir, tot i que guanyava entres la proposta de Granollers. A més, futbolísticament, acabava de fitxar pel Manlleu, que estava a la Segona Divisió B. La notícia del nou centre de menors a la capital osonenca li cridà molt l'atenció. De seguida va demanar posar-se en contacte amb la regidoria de Benestar Social de l'Ajuntament vigatà i va mantenir una primera entrevista amb la Trini Noguer, que va tenir lloc al despatx d'aquesta a la Casa Comella, el 9 de juny de 1984.

D'aquesta primera entrevista, hem conegut el guió, que era ampli i que tenia la pretensió d'assentar les primeres bases del nou centre. Els punts a debatre en aquesta reunió van ser:

- 1- Marc físic.
- 2- Estructura educativa i programes pedagògics i terapèutics.
- 3- Grup humà a atendre: característiques dels menors, nombre, ingressos, compromisos, relació amb els pares...
- 4- Equip directiu del pis: components, tasques, dedicació...)
- 5- Equip de coordinació i corresponsabilitat tècnica i política. Equip de seguiment i codirecció.
- 6- Altres recursos externs: escoles, esplais, grups d'amics...
- 7- Vida interna i substituïts pels caps de setmana i vacances. El possible paper de les famílies substituïdes.
- 8- Quantificacions econòmiques i previsió de pressupost.

El centre, per tant, estava per definir abans d'aquesta primera reunió i, en aquest primer contacte, en el qual Miquel Ruiviejo es va identificar com a treballador de Ramon Albó, i destinat a cobrir una plaça d'educador especialitzat al futur centre del Vallès Oriental, no es va avançar gaire. Trini Noguer va voler-se assegurar de qui tenia al davant, a qui no coneixia de res, i, després de fer-li les lògiques preguntes d'una primera entrevista, li va explicar el projecte de creació de la futura Llar Substituta una mica per sobre; sense entrar massa a fons i sense donar gaires expectatives a l'entrevistat. Per la seva banda, Miquel Ruiviejo, després d'explicar la seva curta però intensa vivència en el món dels menors amb dificultats, mitjançant els dos anys com a responsable del grup d'adolescents del centre Ramon Albó, li va fer diferents preguntes sobre el nou possible centre i no va sortir massa convençut de la informació rebuda.

A principis de juliol, en Miquel Ruiviejo va ser citat de nou a la seu de la regidoria de Serveis Socials del consistori vigatà i allà el va rebre el propi Jacint Codina, acompanyat de la seva tècnica. En aquesta entrevista, el regidor li va demanar qui era i quina era la seva experiència en el món dels adolescents marginals i amb problemes i li va explicar quin tipus de centre volien fer a Vic, com a complement de la Llar Juvenil. Li va comentar que la seva idea era fer un centre petit a Vic ciutat, per a 10 o 12 menors de 14 a 18 anys i que el portarien entre 3 o 4 educadors i gent voluntària. En Miquel li va contestar dient que no ho veia gaire clar i que els menors que s'havien d'atendre, i més d'aquestes edats, eren molt problemàtics i que el primer que s'havia de procurar era dotar el centre suficientment quant a personal; i aquest havia de tenir, primer de tot, un nombre suficient de professionals experimentats i gaudir d'una estabilitat laboral per poder dur a terme la seva tasca educativa amb intensitat, seguretat i sense cap mena d'interferència. Va augurar un negre futur per al centre, si s'acabava obrint amb aquesta estructura tan inestable i basada fonamentalment en la bona fe de les persones i en el voluntariat, ja que la realitat dels menors amb problemes era molt diferent a la que s'imaginava el regidor i la seva tècnica. Aquest li va demanar què faria ell i com estructuraria el centre si se'l nomenés responsable. En Ruiviejo, en els dies que van passar entre la primera entrevista i la segona, va parlar-ho amb col·legues de professió i el van reafirmar en el seu model de centre, fent-li veure que acceptar una estructura provisional i basada en el voluntariat estava condemnada amb tota seguretat al fracàs. Per tant, davant del regidor vigatà i sabent el que es jugava, l'educador especialitzat es

va mostrar encara més contundent. Li va comentar que els menors de 14 a 18 anys en situació de risc presentaven molts dèficits, moltes mancances i que necessitaven uns referents estables i fermes i que aquests haurien de tenir contractes que els donessin seguretat i estabilitat laboral, per poder-se concentrar plenament en la seva tasca educativa. No interessaven molts canvis de personal, ja que aquests desorientaven els menors i incrementaven la seva inestabilitat emocional i de tota mena. També va dir que la plantilla mínima per a un centre que havia d'atendre entre 10 i 12 menors, havia de comptar necessàriament amb un mínim de 4 educadors de dia, 2 zeladors de nit, 1 governant que tingués cura de la intendència i de fer el menjar, a més d'un director administrador. Jacint Codina va escoltar tots els arguments que li va anar explicant en Ruiviejo i va donar per acabada l'entrevista amb una frase que en Miquel recorda perfectament: "No et dic ni que sí ni que no. Vull entendre el que em dius, però està molt lluny del que nosaltres havíem pensat. Deixa-m'ho pensar".

Jacint Codina, home important en el partit d'Unió Democràtica de Catalunya ja en aquells moments, es va posar ràpidament en contacte amb el director general de Protecció i Tutela de Menors, Antoni Castellà, del seu mateix partit, (cal dir que tots els càrrecs polítics del Departament de Justícia eren d'UDC en aquell moment). A més dels càrrecs ja esmentats, Núria de Gispert era la Secretària General, jurista de prestigi que acabaria éssent anys després consellera de Justícia. En Codina es va assabentar de qui realment era Miquel Ruiviejo amb en Manel Rius, i la informació que se li va proporcionar anava en la direcció que la proposta d'en Miquel era més que correcta i que es tractava d'un professional que s'havia guanyat el respecte pel seu treball i per la seva implicació en els dos anys al Ramon Albó. El plantejament inicial de l'ajuntament era massa arriscat i calia ser prudents en la nova aposta d'obrir centres petits.

A finals d'estiu, i després de moltes consultes per les dues bandes, en Ruiviejo va ser citat de nou a la Casa Comella, on va ser rebut novament per en Jacint Codina i la Trini Noguera. Allà se li va dir que s'acceptava el plantejament que ell havia formulat en l'entrevista anterior com el més adient per obrir el nou centre i que pràcticament s'havia arribat a un conveni de col·laboració amb la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, que s'implicaria de valent en el nou projecte, i que el senyor Antoni Castella ho veia amb bons ulls. Tot seguit Codina li va fer l'oferta de si li interessaria liderar el nou

projecte com a director. En Miquel, veient que s'havien tingut en compte gairebé totes les seves aportacions, va acceptar quedant alliberat del nomenament anterior, el qual l'enviava com a educador especialitzat al nou centre del Vallès Oriental, que estava decidit ja que seria a Granollers i es diria Llar Folch i Torres.

Tenint ja clar quina era la persona que tiraria endavant el projecte, el treball es va repartir per dues bandes: la política i la funcional. A nivell polític, els contactes d'en Jacint Codina amb l'Antoni Castella es van intensificar per definir les línies mestres del conveni de col·laboració entre ambdues entitats, mentre que, en un altre nivell, el funcional, la Trini i en Manel Rius, aquest com a cap del Servei de Centres de Menors, perfilaven com hauria de ser el nou centre, ja que tot estava per definir. A aquest nivell s'hi va incorporar de seguida en Miquel Ruiviejo, com a primer director.

Elecció de l'espai físic i del nom

El primer que calia decidir era la ubicació del nou centre. Es va parlar de diferents indrets, però de seguida va guanyar la d'un pis situat a la primera planta del carrer de Sant Miquel dels Sants, número 16, a la finca coneguda com a Casa Moreta. En aquells moments era propietat de Núria Roura i Sala, membre d'una coneguda i il·lustre família vigatana, casada amb en Pere Coma Riera. Cal tenir en compte que es tractava d'un veritable palau pairal, del qual només se n'habilitaria una part, que havia servit d'estatge, en els seus temps, al Cercle Literari de Vic. Cal dir que a la planta baixa hi habitava una família amb una noia amb disminució i a sobre del pis que s'habilitaria per als menors hi vivia- i encara hi viu- una altra família. En aquells moments, quedava, encara, més de la meitat sense cap ús. El primer que calia era el vistiplau dels tècnics municipals d'urbanisme i aquest va arribar amb l'informe subscrit per l'aparellador Josep Collell, el 12 de setembre de 1984 que diu: "La necessitat de disposar de locals idonis per tal de donar uns serveis adequats i d'acord amb la importància i representativitat de la Ciutat, principalment en l'àrea de Benestar Social, i vista la necessitat urgent de trobar un local en condicions per diferents finalitats. Entre altres, una Llar per a menors dependents de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors. Aquest aparellador que subscriu estima que els locals situats al carrer de Sant

Miquel dels Sants número 16. El 1er pis reuneix unes condicions òptimes per desenvolupar aquesta activitat, a la vegada que la seva situació cèntrica facilita enormement el seu accés i la seva utilització al màxim. Vic, 12 de setembre de 1984. Per l'Oficina Tècnica Municipal. Signat: J. Cullell, aparellador”.

Amb aquest document es va salvar el primer escull, el dels tècnics d'habitatge de l'Oficina Tècnica Municipal, que, donant el seu vistiplau a la ubicació preferida, legitimaven la resta de gestions per tirar endavant el projecte. Com que hi havia pressa per obrir el nou centre, en el Ple de l'Ajuntament de Vic del 14 de setembre, dos dies després de l'informe favorable de l'aparellador municipal, es va aprovar d'establir un conveni de col·laboració amb la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, que depenia del Departament de Justícia, per poder obrir aquest centre. Aquí es van definir les primeres grans línies del conveni que el dilluns següent dia 17 van ser tractades com a notícia de portada i amb fotografia al bisetmanari d'Osona i Ripollès, el 9 Nou, que es congratulava que Vic comptés amb un dels primers centres petits de Catalunya per atendre adolescents de 13 a 16 anys amb problemes i en risc social; a més, aquesta notícia obria a cinc columnes la plana tres, la més important de la publicació. El mateix 9 Nou, el 28 del mateix mes, publicava una pàgina sencera, la 7, sobre el nou centre de menors de Vic, donant tota mena de detalls i defensant la decisió presa pel consistori vigatà. No es va sentir, al llarg de tot el procés, ni una sola veu en contra del projecte.

Tres dies abans d'aquest segon article a El 9 Nou, el 25 de setembre, tenia lloc la signatura del contracte d'arrendament entre la Núria Roura i Sala, com a propietària de la finca, i en Ramon Montañà i Salvans, alcalde de la ciutat. L'ajuntament passava a ser arrendatari d'una part del primer pis de la finca del carrer de Sant Miquel dels Sants nº 16 i per una extensió aproximada de 242 metres quadrats, que eren el 25 del total de la propietat. Per aquest pis l'ajuntament s'obligava a pagar 40.000 pessetes mensuals; aquest preu seria revisable cada dos anys i el contracte de lloguer que es va signar era per temps indefinit, amb les clàusules pròpies d'aquests tipus de contractes d'arrendament.

Un altre assumpte a decidir era el nom del nou centre. En la llista aconseguida dels possibles noms, consten els següents:

Esbart de Vic

Esbarjo Marià Ausa

Estudiant de Vic

Collsacabra

Montseny

Plana de Vic

La Garba

L'Aplec

Doctor Joaquim Salarich

Donya Rosa

Mossèn Junyent

Mossèn Mogosa

Mossèn Cinto Verdaguer

Canonge Collell

Espona

Casa Moreta

Com es pot observar, hi havia noms de personatges il·lustres i més o menys coneguts de la ciutat de Vic: com l'historiador i el doctor Eduard Junyent, el canonge Collell, el doctor Salarich, l'advocat Espona, mossèn Mogosa, fundador de l'OAR Vic i mort en plena joventut, i la mestra nacional Donya Rosa, que s'havia guanyat l'estima dels seus alumnes durant molts anys a la petita escola dels Caputxins, a la plaça de l'Àngel Custodi. També hi havia el nom d'institucions molt emblemàtiques i conegudes en el món del jovent vigatà d'abans, com l'Esbart de Vic, l'Esbarjo Marià Ausa, a més de l'Estudiant de Vic i noms més generalistes i menys compromesos com Collsacabra, Montseny, Plana de Vic, La Garba i l'Aplec. Finalment hi havia un nom d'un osonenc

il·lustre: el poeta de Folgueroles, Jacint Verdaguer, i el nom de la casa on es crearia el centre: Casa Moreta. En la discussió que es va establir, aviat van quedar descartats una sèrie de noms i finalment l'elecció es va centrar en dos: Mossèn Cinto Verdaguer i Casa Moreta. Majoritàriament es va apostar per Casa Moreta, que era el nom del casal pairal que havia d'acollir el nou centre de menors. Al final, doncs, es va decidir per l'opció més senzilla i també lògica.

Teníem ja l'informe favorable de l'Oficina Tècnica Municipal donant el vistiplau al recinte on s'ubicaria el nou centre. Teníem també l'acord del Ple de l'ajuntament vigatà que autoritzava a signar un conveni de col·laboració amb la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors. S'havia firmat ja el contracte de lloguer amb la propietària i fins i tot s'havia decidit ja el nom del nou recurs; feia setmanes que s'havia escollit qui seria el primer director de la futura residència. Quedava, per tant, un últim pas en el camí burocràtic perquè el centre fos als pocs dies una autèntica realitat: la signatura del conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Vic i el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. I aquest signatura va tenir lloc el 30 d'octubre de 1984. Cal afegir, però, que una setmana abans, el cap del Servei de Centres de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors havia enviat una carta, amb data de sortida del 24 d'octubre, en la qual comunicava al Tinent d'Alcalde i President de l'Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic, que estava treballant amb en Miquel Ruiviejo, director del Centre, sobre la planificació pedagògica. Li comunicava que tenia pensat fer un concurs públic per a la dotació de les places d'educadors especialitzats que havien d'atendre els menors en risc social al nou centre de Vic. Aquest anunci va sortir publicat al diari Avui, l'1 de novembre de 1984, en el qual es deia que es necessitava cobrir 11 places d'educadors en centres de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, en règim de contracte laboral; d'aquest 11, 4 eren per al centre que s'obriria setmanes després a Vic. 3 més eren per a Lleida, 2 per a Barcelona, 1 per a Cerdanyola i 1 per a Tarragona. S'exigia titulació de gran mitjà o equivalent i coneixement del català parlat i escrit, a més d'experiència en el camp específic de la reeducació de menors inadaptats.

Signatura del Conveni en Generalitat i Ajuntament

Pel que fa al conveni, com ja hem dit, el van signar a Barcelona el 30 d'octubre de 1984 l'Honorable Agustí Ma Bassols i Parés, com a conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya, i Ramon Montañà i Salvans, com a alcalde de Vic. En la primera clàusula s'esmentava que la Llar del carrer Sant Miquel 16, 1er pis, de Vic estaria destinada a la guàrdia, custòdia i educació de menors en edats compreses entre els 12 i els 18 anys. Tot seguit s'aprofundeix més en el tema pedagògic i formatiu, especificant que "la finalitat d'aquesta Llar serà d'ordre educatiu i formatiu quant al desenvolupament de la personalitat individual dels menors. És a dir, es vetllarà per l'educació integral, per la cura de la salut física i psíquica i pel desenvolupament harmònic de la seva persona, dins d'un ambient capaç de prestar acollida, afecte, comprensió i seguretat moral i material. Per acomplir aquesta finalitat, la Llar haurà de disposar dels mitjans humans, ambientals i educatius necessaris." No hi ha dubte que es tractava d'una total declaració d'intencions i de posar sobre el paper un nou model de centre, molt allunyat dels encara vigents en aquells moments: macrocentres, reformatoris i orfenats. S'especificava clarament que no es tractava només de guardar els menors, tenir-los allotjats i vetllar pel seu benestar material, sinó que específicament es volia i s'havia de donar una educació integral, en el sentit que s'havien de tenir en compte tots els aspectes de la persona: físic, intel·lectual, psíquic, emocional i moral. Es recalca que aquest objectiu a assolir en cada menor ingressat s'havia d'aconseguir mitjançant un clima de comprensió, afecte i seguretat; és a dir, un clima volgutament familiar i tenint en compte que s'havien d'atendre menors que havien viscut situacions molt complexes i especialment dificultoses, amb els dèficits i trastorns que tals situacions podien haver causat en la personalitat del jove. Acabava precisant que, per aconseguir-ho, es farien servir els mitjans humans (dotació i qualificació dels professionals), ambientals (el centre estava situat al casc antic de Vic, a 1 minut de la plaça Major) i educatius (calia comptar amb els recursos que oferia la ciutat i la comarca com a suport).

En la clàusula segona, la Generalitat es va voler assegurar el control educatiu total del centre dient que "la Llar assumirà les finalitats educatives amb criteris de respecte a la

dignitat de la persona i llibertat de consciència dels menors, sempre tot d'acord amb els criteris de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, establerts en les orientacions.” En aquest segon text es vol trencar una llança a favor de la llibertat de consciència dels menors, com a criteri de modernitat. No s'ha d'oblidar que, fins feia ben poc, tota l'assistència i el treball amb menors delinqüents o abandonats estava a càrrec de religiosos i religioses, amb uns reglaments molt estrictes, quasi de tall militar, i amb una obligatorietat de certes pràctiques religioses obligatòries, com la Missa, el Rosari, l'Àngelus i altres oracions i resos segons el temps (mes de Maria, Via Crucis, novenes....). I a més d'aquesta matisació religiosa, també es vol assegurar que s'observaran les orientacions fetes pels pedagogs i psicòlegs dels Serveis Centrals de la Direcció General. Vol deixar clara aquesta clàusula, que els criteris educatius de la Direcció General passaran per davant dels criteris educatius de cada professional i fins i tot del director, que s'haurà d'ajustar en les seves decisions a aquests criteris. També es vol acabar amb l'anarquia que hi havia en aquells moments, on cada centre (encara que hi havia unanimitat total en els temes més importants en estar governats quasi tots els centres per religiosos i religioses) podia fer de més o de menys, en segons quines qüestions, sense que cap institució hi pogués intervenir amb massa consistència.

Un cop assegurats els trets més importants, en la tercera clàusula s'especificava que l'Ajuntament de Vic es faria càrrec de les despeses de manteniment següents: lloguer, gas, aigua, l'assistència psicopedagògica, l'assistència mèdica i l'assistència social. A més, l'Ajuntament es faria càrrec de les obres d'adequació i manteniment del pis. En la cinquena, quedava clar que la Generalitat assumiria la direcció del centre i hi aportaria el personal necessari. I en la sisena es concretava el sistema de finançament dient que el Departament de Justícia fixaria un mòdul econòmic per tal de cobrir les despeses de menjar i altres que poguessin sorgir de l'estada dels menors: vestuari, material pedagògic i esportiu, eines...

Finalment, en la clàusula setena, s'abordava el tema de la territorialitat. No cal oblidar que aquest centre va nàixer amb la voluntat de ser un centre municipal i com un complement o continuació de la Llar Juvenil. Aquests aspectes no quedaven recollits específicament enlloc, encara que sí es va posar que “tindrien prioritat aquells que pertanyessin a l'Ajuntament de Vic i a la seva comarca, i a tal efecte es coordinarien els

representants designats per la Direcció General i l'Ajuntament", clàusula que només es va respectar al principi, però no gaire. Finalment es va proposar crear una comissió de seguiment de l'esmentat conveni, integrada per dos representants de la Direcció General, un representant de l'Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament i un tècnic, designat també per l'Ajuntament.

Posada en marxa del nou centre pilot de Reforma (1)

Com ja hem esmentat, el dia 1 de novembre de 1984 es va publicar un anunci al diari Avui on van ser convocades 4 places d'educador especialitzat per al nou centre de Vic i van resultar escollits dos educadors i dues educadores, d'acord amb el plantejament que s'havia fet des de la secció de centres i amb Miquel Ruiviejo. Els educadors van ser Pere Tusquelles Oto, de Cardedeu. Aquest havia fet substitucions al centre Nostra Senyora dels Àngels, quan aquest centre estava ubicat a Wad-ras, i a Nostra Senyora de l'Esperança, quan aquest centre de Vallvidrera era portat pels pares amigonians-. L'altre va ser en Joan Sala Baiget, psicòleg i professor d'E.G.B. i Formació Professional Administrativa d'una acadèmia vigatana. Ell va ser l'únic membre de l'equip educatiu que era de Vic. Tot i que no tenia experiència amb menors en situació de risc, sí que portava molts anys en l'ensenyament i tenia un tracte sovintejat amb adolescents a través de competicions esportives extraescolars i federades, bàsicament futbol i bàsquet. Les educadores escollides eren també, com Pere Tusquelles, de fora d'Osona. Maria Auxiliadora Pasarín Rúa, coneguda com Ausi, residia a Barcelona i havia treballat amb menors al carrer. Guadalupe Villa Ordiales tenia la seva residència al Prat de Llobregat i havia fet algunes substitucions al Centre d'Observació de noies a Barcelona. Joan Sala era el més gran de tots amb 32 anys i el que tenia menys experiència en el camp, però tenia un bon coneixement de la zona; els altres tres educadors especialitzats, en canvi, estaven en la franja d'entre 24 i 25 anys, amb alguna experiència en el camp, encara que no gaire, i amb total desconeixement del territori. Ells van constituir, juntament amb Miquel Ruiviejo director administrador del centre, la base del primer equip educatiu del nou centre per a nois i noies de 12 a 18 anys en situació de risc a Vic: Casa Moreta. Van completar l'equip dos zeladors de nit: Joan Alvarez Alvarez, que venia recol·locat de Ramon Albó i on havia estat fet de zelador els darrers mesos, i Xavier Romero López, amic de Pere Tusquelles i que havia compartit amb ell substitucions al centre Nostra

Senyora de l'Esperança, on van crear primer i gestionar després un grup de muntanya de menors del centre barceloní. Aquest dos darrers membres de l'equip, els zeladors de nit, provenien de Barcelona. Finalment, no formant part de l'equip educatiu, però sí com a element important per les seves funcions específiques, es va procedir a la contractació de Marisa Calzadilla Pérez, una vigatana que tenia la categoria de governant. Amb la qual cosa es volia significar que seria responsable de la intendència, de la cuina, de la roba i de la neteja del centre, juntament amb els educadors i els menors, que havien de col·laborar necessàriament en totes aquestes tasques. Per tant, a finals de novembre, estava constituït, al complet, el primer equip que s'havia de responsabilitzar de la gestió de Casa Moreta: un director administrador, quatre educadors especialitzats en torns de dia, 2 zeladors de nit i una governant. Els contractes laborals es van signar entre l'1 i el 3 de desembre de 1984 i van ser signats per la secretària general del departament de Justícia, la Núria de Gispert.

El mateix 1 de desembre es va posar en marxa el nou equip i durant el mes de desembre es va procedir, per part de professionals de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, a una formació accelerada i especialitzada dels educadors i zeladors. Es tractava de posar en marxa un centre pilot a nivell de Catalunya, ja que era el primer centre petit de Reforma i que, a més, era mixt de veritat. Hi havia centres que acollien menors dels dos sexes, però estaven en pavellons independents i pràcticament no tenien contacte; altres continuaven éssent d'un sol sexe, com la Llar Folch i Torres que va crear primer i dirigir després durant més de 16 anys l'Isidre Carbonell a Granollers. Aquest era un centre exclusivament per a nois. A Vic, doncs, es posava en marxa un centre pilot; el primer centre de Reforma de Catalunya que era mixt.

Els plans que des de la Direcció General de Protecció i Tutela de menors s'havien fet per posar en marxa el nou centre, com acabem de dir, passaven per proporcionar al nou equip educatiu un pla de formació accelerada, preparant-los per a un recurs pilot i totalment novedós. Engegar un centre d'aquestes característiques amb uns professionals poc experimentats era, per una banda, un risc, però per altra s'asseguraven que quedaven descartats tics d'un passat, encara que fos molt recent, que es volia superar i oblidar ben aviat. El pla de formació va ser liderat per Ramon Gomà, que estava molt implicat en la creació del nou centre i de fet havia estat ell, en nom de la Direcció

General, qui havia fet les darreres i definitives entrevistes de selecció del personal. El pla formatiu contemplava dues vessants: per una banda, la teòrica, impartida per diferents professionals de la direcció general i que proporcionava el material per reflexionar i discutir en equip, i la pràctica, que va consistir en una sèrie de visites a diferents tipus de centres, perquè els nous professionals veiessin el funcionament de diferents recursos i poguessin posteriorment reflexionar sobre el que havien observat.

A nivell teòric, qui més s'hi va implicar va ser l'esmentat Ramon Gomà, un jove pedagog que havia treballat al centre d'Observació de nois i que volia instaurar un nou model de centres de menors a Catalunya. Van col·laborar en aquesta formació altres persones de la Direcció General. Cal destacar a Francesc Marro, per la seva implicació; el mallorquí Pius François, i en Lluís Framis, qui arribaria a ser poc després titular del Jutjat de Protecció i Tutela de Menors de Barcelona.

Pel que fa a les visites, la més impactant va ser la primera, que es va fer a la ciutat de Girona, al centre Verge de Núria. Aquest estava totalment destortalat. No hi havia cap porta sencera, ni cap pany que tanqués ni quasi cap vidre sencer. El director va explicar que els nois- era un centre només per a nois adolescents- eren molt agressius i problemàtics. Costava molt que acceptessin les normes, que protagonitzaven petits furtus a les botigues i comerços del voltant, i que tenien molts problemes amb els veïns. Com a director, també tenia molts problemes amb el personal, que aguantava molt poc temps. Els educadors estaven farts d'insults, de desprecis, de desafiaments i d'agressions. Va dir que un educador o educadora podia durar dies o, amb molta sort, setmanes. Va mostrar els documents educatius al nou i esparverat equip educatiu i va explicar quin era el projecte de funcionament del centre, argumentant, tot seguit, les dificultats que tenia tot l'equip per la seva aplicació. Es va tractar d'una primera visita impactant i frapadora. Hi havia qui es preguntava si havia valgut la pena el canvi d'àmbit laboral, tenint en compte que hi havia algun educador que havia deixat feia només uns dies, de forma voluntària, un treball fix i que ja li agradava, per assumir el nou repte de treballar en aquest centre pilot de Reforma. En tornar cap a Vic, amb la furgoneta proporcionada per la Direcció General, durant molta estona es va imposar el silenci, fruit de la preocupació i el desencís. La següent visita va ser al centre Nostra Senyora de l'Esperança, a Vallvidrera. Un centre per a menors molt conflictius de Reforma que estava portat pels

pares amigonians, sota la direcció del pare Jesús Aribe, que és qui va rebre l'equip, que encara estava tocat per la visita feta dies abans a Girona. L'aspecte físic del centre era totalment diferent al gironí; estava molt cuidat i es notava arreu la mà ordenada i la disciplinada dels religiosos. L'explicació del funcionament del centre i la corresponent visita van ser més satisfactòries que la primera i els educadors es van adonar que no tot havia de ser necessàriament com el primer centre. Altres centres a visitar van ser el Josep Pedragosa, que acabava d'obrir feia molt poc amb aquest nom i que estava situat en una immensa finca a Palau de Plegamans. Fins feia poc havia estat un col·legi per a nenes orfes i desvalgudes. El centre l'acabava de posar en marxa el pedagog Roger Gausachs. Es tractava d'un centre més gran que el vigatà, per a una trentena de nois; cal dir que quasi tots provenien del recentment tancat Ramon Albó. Les explicacions del nou director i la posterior visita van començar a insuflar certa dosi d'il·lusió i optimisme a un col·lectiu seriosament tocat després de la primera visita, tot i que el tipus d'ubicació del C.E. Josep Pedragosa era totalment diferent al del centre de Vic. Aquest estava en un pis de 250 metres quadrats al centre mateix de la ciutat, mentre que l'altre estava ubicat lluny del centre urbà de Palau de Plegamans i envoltat d'una extensió brutal de terreny boscós. També hi havia una casa de pagès que portava un masover, que és qui, a més, conreava les terres i tenia cura de l'aviram i d'altres animals domèstics. Aquest centre va canviar una mica d'orientació i de nom recentment i ara és el CREI (2)Els Castanyers. La següent visita va ser al centre de Wad-ras, que en aquell moment compartien els menors i les dones preses, lògicament en estances separades. La voluntat de la Direcció General era despendre's d'aquest centre i que tot ell s'acabés convertint en la presó de dones, com així va ser. En aquest centre, no feia gaire, i quan encara era portat pels pares amigonians com a Nostra Senyora dels Àngels, s'havien produït les fugides i els greus incidents provocats per El Vaquilla i la seva banda. En aquell moment, el Centre era dirigit per José Miguel Hierro, un professional amb un llarg i dilatat currículum en el camp dels menors més conflictius. Es va cloure aquesta ronda de visites, amb la que es va fer al centre Folch i Torras de Granollers; un centre clònic al vigatà i que s'havia engegat amb nois que provenien de Ramon Albó a principis de desembre de 1984; és a dir, feia només uns dies. Aquest centre estava dirigit per Isidre Carbonell i la major part d'educadors havien treballat al Ramon Albó. Aquest era el centre més semblant al de Casa Moreta. La visita va ser realment interessant i profitosa. L'única diferència significativa que hi havia entre els dos centres estava en què, mentre el vigatà era per a nois i noies, el de Granollers només era per a

nois. La resta era pràcticament tot igual. Cal dir que l'equip educatiu vigatà va aprendre molt d'aquesta visita i el Folch i Torras durant un temps va ésser un referent i, no cal dir-ho, el contacte entre els professionals es va perllongar mesos després. S'ha de tenir en compte que els dos directors, a més de col·legues, eren bons amics i amb ganes d'ajudar-se mútuament en l'aventura que havien acabat d'emprendre cadascú per separat.

Entre les xerrades i visites va passar el mes de desembre, i el gener es va destinar a elaborar una sèrie de documents imprescindibles per al funcionament del nou centre i la seva estructura. Es van incorporar a l'equip dos professionals externs que hi havien de col·laborar i que havien estat aportats per l'Ajuntament. Ens referim a la psicòloga Mercè Aragay, que pertanyia a la plantilla del Centre Mèdic Psicopedagògic de Vic. Aquesta s'havia de responsabilitzar de l'atenció psicològica dels menors amb estreta col·laboració amb el psiquiatre doctor Jordi Folch- qui també va assistir a algunes sessions- . L'altra incorporació va ser l'assistent social, Núria Escala, qui estava contractada en aquells moments per l'ajuntament i que era la mà dreta de la Trini Noguera.

L'organització del nou centre

Entre aquestes 9 persones: el director administrador, els 4 educadors especialitzats dels torns de dia, els 2 zeladors de nit, la psicòloga i l'assistent social- aquestes dues com a col·laboradores externes- van haver d'organitzar tot el centre, amb el handicap que pocs sabien ben bé el que la realitat els depararia dies després.

El primer que es va haver de definir i deixar va ser el tipus de centre que es volia crear i quins serien els objectius prioritaris a treballar, tenint en compte les indicacions donades el mes anterior pels diferents formadors, experts en l'àmbit de la Justícia i en l'atenció als menors conflictius. El centre havia de ser bàsicament un espai de residència per als nois i noies internats, i allà només s'havien de dur a terme les activitats pròpies d'una llar familiar. Per tant, per una banda, s'havia d'elaborar un horari estricte, perquè situés i ajudés a normativitzar uns nois i noies mancats de límits i de referents sans, però, per

altra banda, flexible i que respongués a les necessitats laborals i formatives dels menors en qüestió. A banda d'aquest reglament, es tenia clar que el centre no havia de planificar, al seu interior, cap activitat que es pogués fer a fora. Cal dir que tampoc es disposava d'espai. Per tant, s'exigia a bona part de l'equip educatiu, que provenia de fora de la comarca i que no coneixia res de Vic, una ràpida immersió a l'entorn, per poder donar resposta a les necessitats que anessin sortint dels menors. Es tenia clar que els menors de 14 havien de ser necessàriament escolaritzats a col·legis de Vic i comarca. Els que tinguessin entre 14 i 16, edats en què l'ensenyament no era obligatori més enllà dels 14 i no es podia treballar fins als 16, s'hauria de recórrer a les Aules Tallers i recursos semblants de què disposava l'Ajuntament. Els seus tècnics s'havien afanyat a oferir al nou equip educatiu. Finalment, els que estiguessin en edat de treballar, se'ls hauria de buscar una empresa o un recurs formatiu adient a les seves condicions. També calia conèixer els recursos esportius, extraescolars i d'oci de la comarca. El principal repte no era treballar els residents de forma interna i separada de l'entorn, com s'havia fet fins aleshores, sinó que el que es volia era inserir o reinserir els nois i noies a la societat per tal de facilitar la seva incorporació efectiva. D'aquesta manera, es volia trencar la cadena assistencial pròpia de moltes famílies, algunes de les quals s'havien convertit en usuàries cròniques dels serveis socials des de temps immemorial. Aquest, doncs, era el principal repte del nou centre: treballar conjuntament amb l'entorn i aprofitar els recursos generats al seu voltant per tal que els menors s'incorporessin a la societat com a membres útils, i amb tots els drets i deures.

Tenint en compte aquesta filosofia i que, dins el centre no s'havien de crear ni tallers ni s'havien de programar activitats conjuntes que fomentessin la sensació de guetho i de clan, el primer que s'havia de fer era estructurar el treball dels educadors i els seus torns de treball. S'havia de tenir en compte que es comptava amb poc personal, tot i que llavors semblava molt i des d'alguns estaments, encara que amb la boca petita, es criticava que per tenir cura de 12 nois/es es comptés amb un equip educatiu format per set persones de plantilla, dues col·laboradores externes i una governant. Després va quedar demostrat que aquesta dotació era la mínima imprescindible, com no es cansava de dir el nou director, encara que llavors pocs l'entenien. Es van crear, doncs, 4 torns de dia, que havien de cobrir els quatre educadors i que s'havien de repartir de forma paritària entre els dos sexes. Així hi hauria una parella educativa durant el matí i migdia

i una altra a la tarda vespre. El primer torn seria de 7'30 a 14'30 h.; el segon, de 12 a 19 h., mentre que el tercer i quart cobriria de les 16 a les 23 h.. Un cop creats, doncs, els torns de treball, es va veure quines eren les responsabilitats específiques de cada torn i, per tant, en què hauria de posar més èmfasi l'educador/a quan treballés. Estava clar que els dos torns del matí i migdia havien de tenir una dinàmica molt diferent de treball que els dos de la tarda vespre. En un primer moment també es van intentar delimitar les àrees de treball que hauria de cobrir cada professional, en funció del seu torn i de les seves capacitats i recursos personals, però aquest tema es va deixar per més endavant. Cal dir que la jornada laboral no acabava aquí, ja que cada educador havia de cobrir un cap de setmana de forma total de cada quatre, treballant sol, quan li tocava, 14 hores el dissabte i 14 més el diumenge; de les 9 a 23 hores. També s'havien de cobrir, amb el mateix criteri, els dies festius, treballant un educador sol durant un festiu en jornada de 14 hores consecutives. Es preveia que un tant per cent dels nois/es poguessin marxar de permís els cap de setmana i festius. De tota manera, no es va calibrar en el seu moment, segurament per falta d'experiència, la duresa que suposava treballar totalment sol les 28 hores del cap de setmana, ja que només es marxava per dormir. Els que s'havien de desplaçar, ho tenien complicat per descansar la nit del dissabte. El mateix passava amb els festius. De moment, però, es va quedar així i ningú no hi va posar cap problema. També des del primer dia es va reglamentar la freqüència de les reunions entre l'equip educatiu. Es va quedar que la reunió havia de ser setmanal i es va fixar que, un cop el centre estigués posat en marxa, l'equip educatiu es reuniria cada divendres de les 9 a les 13 h. Cal dir que entre tots els membres de l'equip hi havia una dinàmica molt positiva i que, malgrat les males vibracions que en un primer moment va produir la visita al centre gironí, hi havia ganes que tot sortís bé i volien estar segurs només d'una cosa: que això a Vic no passaria.

Un tema que també s'havia de definir especialment era el del treball tutorial. Tothom va estar d'acord que s'havia de fer i aviat va quedar definit que només podien assumir la responsabilitat de ser tutors els educadors de dia, ja que els zeladors de nit tenien molt poc contacte amb els menors. Aquests treballaven de les 22.30 a les 8 del matí o a les 9 si es tractava, en aquest darrer supòsit, de dissabtes, diumenges i festius. A més treballaven una setmana sí i l'altre, no. Per tant, si el centre estava preparat per acollir 12 menors de 12 a 18 anys i hi havia 4 educadors de dia, tocaven a tres tutorats per cap.

En aquest aspecte es va observar que el tracte amb els menors i el tipus de relació seria molt diferent entre els educadors del torn de matí i els de tarda. Com es preveia, els del matí i migdia tindrien unes franges de treball molt intenses: llevar els nois/es i procurar que abans de marxar a les seves obligacions deixessin l'habitació i les seves coses endreçades i que s'arreglessin i esmorzessin de forma correcta. Durant l'estona de dinar i de fer les feines de neteja de la casa, que es feien tot seguit, quedaven àmplies franges teòricament en les quals no hi havia cap nano o n'hi havia poquets, en el pitjor dels casos. A la tarda, en canvi, el tracte amb els menors era molt més intens i es tractava de la franja qualificada com a més conflictiva. Era també la que propiciava un tracte més proper i intens entre educadors i usuaris. En l'aspecte tutorial, els educadors del matí i migdia van fer l'observació que segurament tindrien més dificultats per connectar de forma adequada amb els seus tutorats i s'havien de buscar espais alternatius. Amb els de la tarda, en canvi, aquesta circumstància era més fàcilment abordable. Per tant ja es va veure ben aviat que cada torn tenia els seus avantatges i els seus inconvenients. I això era només el principi, quan els nois i noies encara estaven per venir. Tot seguit, i de forma molt informal i amistosa, es va procedir a l'assignació de torns. Pere Tusquelles, el més experimentat dels quatre, va optar per escollir el torn de tarda, argumentant que era el que més li agradava, ja que hi havia molt més tracte amb els menors i que li venia de gust afrontar aquesta responsabilitat. Per tant, Joan Sala va passar automàticament a l'altre torn: el del matí. Per que fa a les educadores, Guadalupe Villa va escollir el torn de tarda, amb els mateixos arguments que Pere Tusquelles, i així Ausi Pasarín va passar de companya de torn amb Joan Sala, encara que ells dos no compartien, ni de bon tros, totes les hores de feina. Pel que fa al torn del matí, Joan Sala es va quedar amb el primer torn, mentre que Ausi va assumir el segon. Cal dir que una de les condicions que es van posar als educadors de dia que no vivien a Osona era que, d'una manera o altra, hi passessin a residir al més aviat possible, ja que difícilment es podria treballar la inserció o reinserció dels menors si es desconeixia totalment l'entorn més immediat. Els tres educadors de fora, uns més aviat i altres més tard, van passar a residir tots a la comarca; les dues educadores van venir a viure a Vic, mentre que l'altre educador va acabar llogant un pis a Tona.

En tenir ja clares les activitats que s'havien de dur a terme en cada torn i, per tant, les responsabilitats que cadascú havia d'assumir, es va procedir a l'aprofundiment del

treball tutorial. Com aquest treball havia de quedar reflectit de forma documental, mitjançant uns informes semestrals, el guió dels quals va ser proporcionat per la Direcció General. Els àmbits que s'havien d'emplenar eren els següents:

- Familiar
- Vida quotidiana (hàbits)
- Relacional, tant amb adults com amb iguals
- Escolar o Laboral, en funció de l'activitat preferent
- Sanitari, incloent l'atenció psicològica i psiquiàtrica

En cada àmbit d'aquests informes, s'havia de reflectir la situació actual i com s'hi havia arribat, els objectius de treball i els recursos per aconseguir-los, així com la temporalitat.

Un cop, doncs, es tenia una mica més clar què implicava el treball tutorial per una banda i les competències pròpies i les activitats de cada torn per l'altra, es va veure que hi havia responsabilitats. Uns- bàsicament per qüestió horària- tindrien molta dificultat a poder-les dur a terme de manera efectiva, mentre que a altres potser els sobraria temps. Per tant, als educadors de matí se'ls va adjudicar unes tasques més de relacions externes, que podien dur a terme en les estones que no hi haguessin nois/es o que n'hi haguessin pocs. Entre aquestes competències que se'ls va assignar destaquen les de relacions amb les escoles, els llocs de treball, els recursos extraescolars i les visites mèdiques. Es va considerar que, en alguns casos, encara que treballessin a les tardes, els tutors potser veuriem la necessitat d'anar a entrevistes amb persones que tinguessin una responsabilitat sobre els seus tutorats, però en altres hi podia anar un altre company/a i aquest li passaria la informació.

El repte de ser el primer centre mixt de Reforma de Catalunya

Hi havia un tema que s'havia de tractar amb una cura especial: el fet que Casa Moreta estigués destinat a nois i noies. Si Can Còguls, al Penedès, va ser en la dècada dels 70 el primer centre petit de Reforma que es va impulsar només per a nois, encara des de Madrid ja que Catalunya en aquells moments ni existia com a autonomia ni podia per

tant tenir traspassades les competències, Casa Moreta va ser el primer centre mixt de Reforma impulsat per la Generalitat. Hi havia alguns centres que tenien nois i noies, però estaven, en la majoria dels casos, en pavellons diferents. Quan estaven en el mateix edifici i compartien alguns espais, es tractava de menors de menys edat i sempre de la franja de Protectora (3). Casa Moreta, en canvi, estava destinada únicament a preadolescents i adolescents conflictius d'ambdós sexes.

Aquest fet va provocar molts intercanvis d'opinió, nombroses reflexions i algunes discussions. Es tractava de regular el marc relacional dels dos sexes dins el centre, una variable que no es podia deixar de banda per actuar després, en funció del que anés passant. El fet que l'equip educatiu fos nou i els seus membres no tinguessin cap experiència prèvia en un centre mixt, de fet no n'hi podia haver ja que era en aquest aspecte un centre pilot, va suposar un handicap important. De totes maneres, tenint en compte que estem parlant de principis de 1985, aquest era un tema que suscitava diferents criteris dins el mateix equip educatiu. En principi, es va quedar que no hi havia perquè posar cap impediment si entre els nois i noies del centre, entre ells, sorgís una relació afectiva. Hi havia qui pensava que ni els sentiments es podien imposar ni tampoc no es podien combatre amb la imposició i la conseqüent prohibició. Sí que va quedar clar, d'entrada, i en aquest aspecte hi hagué un consens absolut, que al centre no es podien produir mostres d'afecte entre els qui estiguessin relacionats sentimentalment per no enrarir el clima a la Llar i provocar gelosies manifestes d'altres companys i companyes. Per tant, en principi, es va quedar que es permetria la relació sentimental i sexual, mentre que al centre no s'autoritzarien aquestes mostres d'afecte. A aquestes dues conclusions s'hi va arribar després de donar-hi tots moltes voltes. En la discussió també hi van participar tècnics de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, que tampoc ho tenien tan clar, ja que la posada en marxa del centre vigatà significava donar llum verda a un centre pilot, que podria marcar decisions futures en funció de com anés tot.

Com tots els temes, però aquest encara més per la seva novetat, van ser àmpliament debatuts abans del primer ingrés i després d'uns mesos de funcionament del centre. Es va donar el primer cas de veritat, en formar-se la primera parella, encara que aquesta va tenir una durada relativament curta i no va anar gaire més enllà que un joc

d'adolescents, en el cas de referència, més platònic que res més. De totes maneres, el que sí es va produir va ser una alteració important de la dinàmica en la resta de menors, fet que va provocar en l'equip educatiu una reflexió important sobre el tema. El criteri va ser, després, bastant més restrictiu en l'aspecte afectiu i sexual, per les connotacions que tenia en vers els altres. Com gairebé tot en aquest camp, una cosa és la teoria i les discussions més etèries i l'altra quan es discuteix sobre referents clars, amb noms i cognoms. Els efectes als altres també es poden veure de forma objectiva, i amb diferents intensitats, a cada company i companya de la parella en qüestió. Aquest, com molts d'altres, va ser un tema que es va debatre molt i que no va quedar mai tancat de forma definitiva, en funció de les persones que treballessin i els seus criteris, tot i que la normativa que es va acabar imposant va ser que s'havien de prohibir les relacions entre menors del mateix centre, tant dins com a fora. A més, les relacions sentimentals no s'havien de fomentar, sinó més aviat posar tots els impediments possibles per mirar que la dinàmica general del centre, i la de molts menors en particular, no quedés greument alterada, com va acabar passant més endavant en un altre cas.

El marc físic de Casa Moreta

Des del carrer era del tot impossible preveure la magnificència i la categoria de l'habitatge que s'albergava a la llavors poc coneguda Casa Moreta. La finca continuava pertanyent a la família Roura, però estava en desús fins que Jacint Codina va pensar que, una part d'aquesta finca, podia llogar-se i ser el lloc ideal per acollir el nou centre de Reforma de Menors conflictius a Vic.

La porta d'entrada del carrer donava pas a una entrada gran i a l'esquerra hi havia l'escala d'accés al pis. Una escala d'esglaons de pedra, àmplia i majestuosa, i segons com força fosca i tènica. El pis no tenia rebedor i la porta d'entrada et situava de cop a un llarg passadís que donava mitja volta a l'escala, com dues arestes d'un perfecte quadrat. La separació entre aquest passadís i l'escala estava feta amb uns vitralls fantàstics que, després i més d'una vegada, van veure perillar la seva integritat. Només accedir al primer passadís hi havia, a la dreta, una porta que et duia a una àmplia sala d'estar i que es va destinar a saló. Hi havia uns sofàs, la televisió, un tocadiscs portàtil i

una petita biblioteca per a ús dels nois i noies. Llindant amb el pati, s'hi van posar dues taules per tal que hi poguessin fer els deures o altres activitats. El pati, a la vegada espaiós i acollidor, havia estat antigament un magnífic jardí, del qual només quedava en aquells moments l'espai, el destí del qual l'havia de decidir l'equip educatiu en funció de l'ús que se n'hi volgués donar. Es va optar per la no pavimentació i el sòl era de terra, limitat amb rajoles. Cal dir que una part es va habilitar per estendre la roba, i la resta es va deixar per jugar. Si bé, en alguna època, i en funció dels interns que hi havia, un tros es va habilitar com a hort. Qui més en va tenir cura d'aquest va ser l'ingrés número sis, un nen d'Olost de Lluçanès que, mentre va estar al centre i gràcies a la seva dedicació, va treballar una parcel·la i es van poder collir alguns productes. A més de la sala d'estudi, però sense accés, també donava al pati l'habitació de les 4 noies i la cuina. A la part interior, i com a continuació de l'habitació de les noies, hi havia el menjador, que comunicava amb la sala de bugaderia. Aquesta desembocava, a l'esquerra amb el rebost i a la dreta, amb la cuina. Tornant al passadís, aquest portava als lavabos- n'hi havia un per als nois i un altre per a les noies, a les dues habitacions dels nois- quatre places en cadascun d'ells- i al despatx de l'equip educatiu i de direcció. Sobre el paper semblava que hi havia molt espai, però a l'hora de la veritat els metres quadrats estaven mal distribuïts i, en segons quines estances, no era pas espai el que sobrava.

Recursos educatius interns

Des del primer moment es va tenir clar que l'objectiu preferent de l'equip educatiu era la coordinació interna i la coherència davant dels menors. Un bon recurs per aconseguir aquestes dues fites era la reunió setmanal, de vital importància, però també s'havien d'arbitrar recursos que afavorissin la informació del dia a dia. Així es va acordar crear dos tipus de suport informatiu, que semblaven- i de fet ho eren- de vital importància per al funcionament del centre: el Diari d'Incidències i l'Agenda.

Pel que fa al Diari d'Incidències, es va acordar que cada educador, en acabar el seu torn, havia de fer una valoració de la seva jornada. A més, cal fer esment dels moments més dificultosos i manifestar els dubtes que poguessin plantejar les seves intervencions en moments puntuals. També seria interessant consignar si algun noi o noia tenia l'estat

d'ànim més alterat del compte i els incidents, incompliments o enfrontaments que s'haguessin produït. Pel que fa a l'Agenda, n'hi hauria una dedicada exclusivament a afers del centre i els seus usuaris, lloc on s'anotarien totes les visites i gestions que s'haurien de fer, tant a nivell d'equip educatiu, com vers algun o alguns dels menors del centre.

Si l'obligació de cada educador era prendre's aquests minuts de reflexió que es concretaven en una redacció, per una banda per fer un balanç del propi treball del dia i per l'altra per facilitar la feina a la resta de companys i companyes. Aquesta obligatorietat tenia una altra contraprestació. El cas és que, quan un educador o educadora entrava a treballar, abans de fer qualsevol intervenció, el que havia de fer era llegir el Diari d'Incidències i consultar l'Agenda per veure quines gestions s'havien de fer en el seu torn. Es mirava, doncs, que la informació que s'havia de traspasar fos per escrit, ja que oralment alguns companys d'equip només es veien en la reunió del divendres. En aquest aspecte, en Miquel Ruiviejo va dir que s'havia de ser molt rigorós i no es podia entrar en contacte amb els menors sense abans saber què havia passat des que un havia marxat fins al moment de la tornada. D'aquesta manera, de qualsevol incident, es tenia primer la visió de l'educador/a i es podien evitar possibles manipulacions dels menors.

Un altre element imprescindible per la coordinació de l'equip educatiu i la seva coherència davant els menors va ser la redacció d'una normativa que alhora havia de servir per pautar i posar límits als menors. També havia de permetre la seva organització interna i l'adquisició dels hàbits imprescindibles per viure en societat de forma correcta. Ja des d'un principi es va quedar en què aquesta normativa havia de ser senzilla, entenedora i s'havia de fer complir, si és que es volia que servís per alguna cosa; per tant, havia de ser també molt realista i operativa. D'entrada, es van fixar els drets i deures dels menors. Es va establir un protocol d'entrada o ingrés del menor al centre i es van establir dos tipus d'horaris: un per als dies laborables i un altre per festius, caps de setmana i períodes vacacionals. En aquests darrers es podia ser més flexible.

Al marge dels horaris hi havia aspectes també que havien de quedar clars per tot l'equip educatiu, per evitar dubtes i inseguretats entre els professionals. Es tractava de fixar una setmanada per als menors que no treballessin en funció de la seva edat; de com s'havien d'administrar els diners dels qui treballaven i quin repartiment s'havia de fer, si és que se n'havia de fer algun; l'ús del telèfon, especificant en quines hores es podien rebre trucades i quantes en podia fer cada menor al llarg de la setmana; l'ús del tabac, especificant qui podia i qui no podia fumar, en funció de la seva edat i també, els que podien fumar, en quins espais del centre ho podrien fer; també s'havia d'aclarir el possible ús de motos i bicicletes, les sortides nocturnes en dies festius o vigílies dels majors de 16 anys, la resposta que s'havia de donar al consum i/o a la tinença i possessió de drogues il·legals, la reglamentació del consum i la tinença de substàncies alcoholiques... Tots aquests temes van portar moltes discussions entre els membres de l'equip educatiu. Estava clar que, abans que entrés el primer menor, els criteris sobre tots aquests temes, i altres que van sorgir després, s'havien d'haver debatut i arribat si no a un consens, sí a un criteri com a equip, que forçosament tots els membres haurien de seguir com a pauta de treball davant dels usuaris. Si no volíem que ens passés com a algun altre centre, havíem de tenir uns criteris marcats que ens servissin a tots de pauta i guia en les respectives intervencions. I tot això es va fer i va quedar reflectit en una sèrie de documents interns, l'elaboració dels quals va durar tot el mes de gener i bona part de febrer.

Cal dir que les primeres reunions de l'equip educatiu es van fer en una sala de la Casa Comella i que l'hivern del 84-85 va ser especialment dur. Els educadors i educadores que venien de fora sovint tenien la impressió d'estar a la Sibèria, amb intenses nevades i grans gelades i més perquè a la seu de la regidoria de Benestar Social encara no hi havia calefacció i l'estufa de butà que se'ns va proporcionar era del tot insuficient per escalfar l'habitació. Pràcticament cada dia es glaçaven els vidres de les finestres per dins. A més, quan feia estona que treballaves amb el butà engegat, a tots ens venia molt mal de cap i es feia difícil treballar. Al final, quan les obres de casa Moreta van estar fetes, algunes de les reunions es van poder fer al que més endavant seria el despatx dels educadors, en una sala que tenia un balcó que donava al carrer de Sant Miquel. A més de dura, aquesta primera i intensa etapa de preparació era del tot necessària per marcar unes pautes a seguir, que després es podrien modificar amb les correccions que el dia a

dia considerés oportú i després d'haver-ho parlat entre tots. Però a bona part de l'equip educatiu, sobretot al final, se'ls va fer llarga i feixuga. Per la naturalesa de la feina que havien de fer, majoritàriament es tractava de persones d'acció, que ja tenien ganes que arribessin els nois i noies i així es treballaria sobre material concret.

El primer ingrés

Les etapes de preparació sempre solen arriben a la seva fi i un dia, normalment sol ser de cop i volta i sovint amb presses, es passa ja a l'estadi del concret. I això, com no podia ser d'una altra manera, també va passar a Casa Moreta. Cal afegir que en algunes de les reunions també hi havia assistit en Miquel Franch, que en aquells moments era el DAM (4) de la comarca d'Osona. Es tractava potser de la persona més experimentada en el camp dels joves marginals que hi havia a Osona, tot i que la seva experiència es limitava al treball en medi obert i no en centres d'internament. En Miquel va ser un dels primers DAM de Catalunya i estava molt interessat en el nou centre que s'estava obrint a Vic. Com dèiem, la fase teòrica i de preparació un dia es va acabar i a mitjans de febrer el Servei de Centres de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors va fer arribar a Miquel Ruiviejo la síntesi avaluativa del primer menor que havia d'ingressar. Es tractava d'un noi de 13 anys, de Manlleu, que vivia amb la seva família en una de les zones més marginals de la població, els pisos Garcia, i que havia comès un important robatori en apropiar-se de més d'un milió de pessetes, en unes circumstàncies no massa clares. En presentar aquesta síntesi a la resta de l'equip, tots els membres van tenir la sensació que per fi havia arribat l'hora de la veritat, tot i que a l'alegria lògica de començar el treball pel qual s'havien preparat durant dos mesos i mig, sempre s'hi afegia el neguit lògic del primer contacte amb la realitat. AOS finalment va ingressar el 18 de febrer de 1985 i va ser acompanyat per en Miquel Franch, que era el professional que fins aquell moment n'estava fent el seguiment en règim obert, a l'espera de què pogués ingressar finalment al centre. Com que ja hi havia una coneixença entre l'equip educatiu i en Miquel Franch, el traspàs d'informació va ser fluïd i abundós; a més, el delegat es va brindar a proporcionar-nos la informació suplementària que més endavant es pogués necessitar.

Tot i que aquest menor no era de Vic, sí era d'Osona, però no venia de la Llar Juvenil. Aquest inici va crear ja els primers recels als professionals de l'Àrea de Benestar Social de l'ajuntament vigatà, ja que Casa Moreta havia estat concebut anys abans com una alternativa a La Llar, per treure d'allà els nois i noies més conflictius. Si el centre hagués estat de competència exclusiva municipal, sens dubte les coses haguessin anat d'aquesta manera. Però setmanes abans s'havia signat el conveni entre l'ajuntament vigatà i el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i havia quedat clar quines competències tenia cadascú. El tema dels ingressos era responsabilitat total i absoluta del Servei de Centres de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, tot i que es podien atendre les sol·licituds del consistori vigatà en algun cas concret.

La inauguració oficial

Com sol passar moltes vegades, un nou recurs comença a caminar i posteriorment es fa la inauguració oficial. Això és el que va passar a Casa Moreta. Tenint en compte que el primer menor havia ingressat el 18 de febrer, l'acte inaugural va tenir lloc el 20 de març de 1985 i va ser presidit pel Conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya, Agustí Ma Bassols, i per l'alcalde de Vic, Ramon Montaña. El conseller anava acompanyat pel Director General de Protecció i Tutela de Menors, Antoni Castella; el cap del Servei de Centres, Manel Rius, i altres tècnics de l'esmentada direcció general. Pel que fa a l'alcalde, el va acompanyar en Jacint Codina, Tinent d'Alcalde i president de l'Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament, a més d'altres companys de consistori i tècnics de l'Àrea de Benestar Social. També hi va assistir bona part del recentment estrenat equip educatiu. No hi van poder anar tots, ja que els menors no hi estaven convidats, per salvaguardar la seva intimitat, i l'educadora de torn es va haver de fer càrrec d'ells fora del centre, tenint en compte que la inauguració es va fer al migdia. Cal dir que, com a inici de l'acte oficial, el bisbe de Vic, Josep Ma Guix, va procedir a beneir les instal·lacions del nou centre de menors, acte al qual també van assistir-hi els titulars dels jutjats 1 i 2 de Primera Instància de Vic, així com el comissari de la Policia Nacional, entre les principals autoritats interessades específicament en el tema.

La solemnitat de la inauguració es va correspondre a la importància que tenia l'acte per les dues principals institucions implicades: la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Vic. Es posava oficialment en marxa, encara que feia ja unes setmanes que havia endegat la seva feina, un dels primers centres pilots a Catalunya especialitzats en l'atenció d'adolescents i joves conflictius, d'ambdós sexes i amb greus problemes. Aquest centre, en paraules del conseller de Justícia, en la primera visita que feia un conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya a Vic, era com una mena de petit compendi dels principis que inspiraven la política del seu Departament: "Un centre de dimensions reduïdes, volgutament reduït, perquè només en centres d'aquestes dimensions pot tenir importància el tractament de fets com el de l'ocell que parlava l'alcalde". En Ramon Montaña, en el seu parlament anterior, havia fet una referència a què es va haver de buscar un espai i improvisar una normativa sobre si es podien tenir animals domèstics al centre o no i quins. Això va passar quan el primer resident es va presentar al centre amb una bossa amb les seves pertinences en una mà i, en l'altra, amb una gàbia que guardava una cadenera. Tot i el risc que suposava l'autorització de tenir animals al centre i la limitació que es va fer de poder tenir només animals que visquessin dins una gàbia, es va consensuar amb urgència una normativa al respecte. Cal dir que alguns membres de l'equip educatiu havien tingut coneixement d'experiències en altres centres on algun hàmbster havia acabat sobtadament els seus dies dins d'un forn, com a venjança d'un company, o enverinat per voler ferir l'altre en el que li feia més mal; també alguna gàbia havia aparegut amb la porta oberta i l'ocell misteriosament volatilitzat. El conseller va continuar dient que "la seva idea (la del Departament de Justícia) era tancar els grans reformatoris com se'n deia abans. Ara tendim a la creació de petites llars en força llocs per tal que el menor sigui tractat com en una llar que sigui la seva i en el seu propi ambient". El conseller va ressaltar també que la posada en marxa d'aquest centre a Vic havia estat possible gràcies al conveni de col·laboració amb l'Ajuntament i que aquesta fórmula, en la qual s'implicaven institucions diferents, feia més fàcil la creació de nous recursos; a més, la implicació sempre seria molt diferent si un hi és part interessada o no.

En el discurs de l'alcalde, la màxima autoritat municipal va destacar el fet que el centre estava ubicat en un casal de noble passat; un veritable palau pairal que, en el seu temps,

serví d'estatge al Círcol Literari de Vic, com deia el cronista anònim de l'Ausona, anonimat on s'amagava el nom de Josep Maria Solà i Sala.

La inauguració d'aquest nou centre va ser considerat per tothom, mitjans de comunicació comarcals inclosos, un símbol de modernitat i l'exponent més clar d'unes lloables ganes de posar-se al dia en un tema tan espès i complicat, sobre el qual l'opinió pública en general tenia poca, i encara dolenta, informació. Vic, considerat per alcalde Montañà com la capital de la Catalunya Catalana, qualificatiu que li va ocasionar moltes crítiques fora de la comarca i notables complicitats i crítiques amb la boca petita a dins i a segons quins cercles, era capdavantera d'un nou tipus de recurs, com ho seria posteriorment amb altres temes. Com, per exemple, quan va acollir la primera comissaria dels Mossos d'Esquadra de Catalunya. Osona va ser la comarca escollida per al primer desplegament efectiu de la policia catalana al seu territori. És a dir, hi havia la satisfacció de dir que Vic es posava al dia fins i tot en temes com aquests, i que la iniciativa no havia estat imposada de fora, sinó que havia sorgit de les inquietuds dels mateixos osonencs. Totes les crítiques van ser molt favorables i no es va aixecar ni una sola veu qüestionant ni el centre en sí ni la seva ubicació, en ple centre del Casc Antic de Vic. Cal afegir, però, que el casc antic de Vic tenia poc a veure amb el que és ara. En aquells moments es tractava d'un barri mig abandonat, encara que s'havien arreglat els carrers, on els ionquis, camells i delinqüents habituals, que entraven i sortien sovint del dipòsit de detinguts tant de la Guardia Urbana com del de la comissaria de la Policia Nacional, deambulaven al seu aire. Es tractava d'una zona pràcticament sense locals comercials, amb molts pisos abandonats i alguns d'aquests ocupats per personal poc recomanable. A certes hores de la nit quasi feia basarda passejar-s'hi, amb la qual cosa no era una de les parts de la ciutat més atractiva i segura en aquells moments. El cert és que hi havia pisos i finques molt grans. Alguns havien estat veritables palaus, la majoria dels quals restaven abandonats i en total desús.

Els primers residents, quasi tots d'Osona

Quan es va fer la inauguració, el 20 de març, el centre comptava amb dos interns; el primer noi de Manlleu i una noia de Vic de 15 anys que abans estava vivint amb el seu

pare en una pensió del carrer Unió, en ple Barri Xino de Barcelona, en unes condicions molt precàries i perilloses. Un dels pactes que s'havien fet entre els responsables de la secció de centres de la Generalitat i l'equip educatiu de Casa Moreta era que els ingressos serien esglaonats, per poder anar treballant la seva adaptació i també la del nou equip que s'acabava d'estrenar. Aquest pacte es va respectar; pel març van ingressar 3 nois més (dos de Vic i un altre de Manlleu) i per l'abril en van entrar sis més: dos germans de Sabadell (els únics de fora de la comarca), dos germans més dels Hostalets, un d'Olost i una noia de Sant Pere de Torelló; poc després n'entrava un altre de Vic. Aquest va ser el primer nucli de menors del centre. Com es pot comprovar, quasi tots eren d'Osona, tot i que només quatre eren de Vic. Casa Moreta s'havia concebut com a continuació de la Llar Juvenil, però aquest factor no va ser tingut mai en compte i els dos centres van treballar cadascun al seu aire i sense cap mena de coordinació. Almenys es respectava la territorialitat, ja que 10 dels 12 primers ingressats eren d'Osona, però es va tractar d'un miratge. I és que fins a finals de l'any 2.000 podem comptabilitzar 90 ingressos, dels quals només 22 eren de la comarca i d'aquest, només 7 de Vic tenint en compte que quatre ja van entrar en la primera tongada. Per tant, la comissió de seguiment que es va constituir entre Ajuntament i Generalitat només va funcionar els dos primers anys; després, els tècnics del Servei de Centres sempre més van imposar els seus criteris a l'hora d'efectuar ingressos. Aquest fet, que no admetia rèplica per part de la Generalitat, va provocar molt malestar en l'Àrea de Benestar Social del consistori vigatà i el conveni amb la Generalitat es va acabar rescindint el 1989, aprofitant que hi va haver una important reestructuració en l'àmbit de l'atenció als menors des de la Generalitat. Va desaparèixer la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors- que depenia del Departament de Justícia- i en el seu lloc se'n crearen dues: la Direcció General de Justícia Juvenil (Departament de Justícia) i la Direcció General d'Atenció a la Infància, més coneguda com DGAI (Departament de Benestar Social). D'aquesta manera, tots els centres de Catalunya van ser distribuïts entre aquestes dues direccions generals i Casa Moreta va quedar inclosa en la de Justícia Juvenil, ja que en aquells moments continuava éssent una de les joies de la corona del Departament de Justícia. Amb aquesta nova estructuració, l'ajuntament va deixar tota la responsabilitat de la gestió del centre a la nova direcció general, qui n'assumí totes les competències.

Canvi de Justícia Juvenil a DGAI

Casa MoretanNo va romandre gaire temps en la direcció general de Justícia Juvenil. Poc menys d'un any: del 89 fins al mes d'abril de 1990, quan va ser traspassat a DGAI. En els pocs mesos que el centre va dependre del Departament de Justícia, els ingressos havien de ser ordenats exclusivament pels Jutges de Menors i per tant només podien entrar nois i noies de 12 a 16 anys amb mesura judicial d'internament. Contràriament al que havia passat fins llavors, els menors ingressaven amb una mesura judicial de durada determinada, que no es podia perllongar, i tots havien d'haver estat jutjats prèviament per delictes comesos i denunciats. No cal dir que aquesta mesura va comportar uns canvis molt importants en la població del centre; eren temps en què l'heroïna feia estralls en molts joves catalans i algunes de les noies ingressades, a més d'haver comès actes delictius, prenién aquesta substància, l'addicció de la qual va comportar greus problemes al centre i a l'entorn. Ho van patir sobretot els nois i noies que encara romanien al centre i no tenien res a veure amb aquest nou tipus de població que arribava. Finals del 89 i principis del 90 va ser un període molt dur per Casa Moreta. Fins i tot tres membres de l'equip educatiu s'estaven plantejant deixar el centre, convençuts de la falta d'adequació i manca de recursos per atendre les necessitats dels joves que arribaven. Van establir contacte amb el responsable de la Llar Terricabres, un altre centre de menors que l'ajuntament volia obrir a Vic per cobrir el buit deixat per la nova orientació de Casa Moreta i la rescissió del conveni amb la Generalitat.

Quan algun dels tres educadors ja havia presentat una excedència voluntària, l'1 de març de 1990, va arribar la notícia que el centre havia estat traspassat a DGAI, ja que als centres de Justícia Juvenil- amb el nou criteri judicial- hi ingressaven pocs menors i hi sobraven places. Al mateix temps, el centre de Vic s'havia mostrat com un indret poc adequat- en ple casc antic i centre urbà- per atendre aquests nois i noies, amb unes problemàtiques que desbordaven sovint la capacitat de resposta dels educadors i educadores i també del marc físic del propi centre. Els tres educadors es van desdir de les seves intencions i van continuar a Casa Moreta. Aquest fet no va transcendir a la resta de l'equip i poc després, un d'ells, en Jordi Bach, a finals del mateix any 1990 va

ser escollit nou director del centre en substitució de Miquel Ruiviejo, qui havia estat nomenat director del Centre d'Acollida Vilana, a Barcelona. Els altres dos educadors eren Joan Sala, que substituiria Jordi Bach en la direcció del centre pel novembre de 1994, i Ausi Pasarin, que a principis del 90 va marxar cap a Girona, en ser nomenada directora del Centre Educatiu Montseny.

Notes:

- (1) En l'àmbit de menors es coneixia amb el nom de Reforma. Els nois i noies que tenien una conducta més problemàtica i que necessitaven uns marcs referencials molt més contenidors. El nom provenia dels antics reformatoris. L'àmbit de Reforma va estar en ús fins al 1988, quan es va crear la Direcció General de Justícia Juvenil, mitjançant el decret 332/1988, de 21 de novembre.
- (2) Centre Residencial d'Educació Intensiva. Es tracta d'un centre de l'actual DGAIA, on s'ingressen els menors desemparats amb conductes més disruptives i desestructurades. Aquests nois (no hi ha cap CREI de noies a Catalunya), excepte els que estan en la fase més avançada del tractament, passen el dia al centre on hi tenen tota mena de recursos com els mestres d'ensenyaments, mestres de tallers i monitors d'esports, a més de l'equip educatiu que té cura del dia a dia.
- (3) Es tracta de l'altre àmbit de l'atenció als menors. Fa referència als menors que han de ser protegits dels seus progenitors, del seu entorn i sovint també d'ells mateixos. Generalment no tenen conductes tan transgressores com els de Reforma, però poden presentar malalties mentals i trastorns de personalitat i/o conducta. L'àmbit de Protectora va estar en ús fins que al 1988, quan es va crear la Direcció General d'Atenció a la Infància, mitjançant el decret 332/1988, de 21 de novembre.
- (4) Delegat d'Atenció al Menor. Professional que va ser creat a Catalunya pel decret 271/1983, de 23 de juny. Té l'encàrrec de treballar mesures judicials en el Medi Obert aplicades a menors d'edat penal.

CENTRE RESIDENCIAL OSONA

Canvi de nom i d'ubicació

Com ja hem dit, va arribar un moment, a finals de la dècada dels vuitanta, que les relacions entre l'Ajuntament i Casa Moreta eren inexistents. El consistori vigatà feia temps que tenia uns altres plans per a l'edifici del carrer Sant Miquel, que finalment havia comprat a la Núria Roura. Aquests nous plans no contemplaven la permanència, en un dels espais privilegiats de la casa, d'un centre de menors. Vic tenia un dèficit important en l'atenció de les persones grans i aquest espai, per les seves considerables dimensions, reunia unes condicions immillorables. A principis dels anys 90 es va obrir el Centre de Dia per a la Gent Gran i la idea es completava amb el projecte d'una residència.

I aquí van començar les negociacions entre l'Ajuntament i la DGAI, amb la clara intenció que el centre de menors trobés una nova ubicació. Cal dir que a mitjans del 1990, com acabem de dir, hi hagué el relleu en la direcció de Casa Moreta, ja que Miquel Ruiviejo va ser substituït per Jordi Bach. Aquest havia entrat com a educador del centre cinc anys abans, primer com a educador de reforç de caps de setmana i posteriorment integrant-se a la plantilla com un educador més. Jordi Bach, a instàncies dels màxims responsables del Servei de Centres de la DGAI, va haver de buscar un nou espai; aquesta petició li va arribar amb urgència a principis del 1993. Primer es va fer un estudi en el qual s'havia de determinar quin model de centre es volia i quin tipus d'edificació s'havia de buscar. Es va considerar que el model en aquell moment de Casa Moreta com a un centre urbà, obert, mixt, petit, per adolescents i volgudament familiar era molt adequat per inserir o reinserir nois i noies a la societat; per tant, calia buscar una finca a Vic ciutat, ja que es van desestimar altres models i propostes.

Després de donar-hi moltes voltes i d'unes quantes visites, finalment es va trobar una casa unifamiliar acabada de construir al número 22 del carrer Camí de l'Escorial. Es van mantenir unes negociacions amb la propietària de la casa, la senyora Elvira Traveria, i

va arribar a un acord amb la DGAI. Un cop signat el contracte de lloguer, es van haver de fer les obres de reforma oportunes, dirigides per tècnics del Departament de Benestar Social de la Generalitat. El centre va quedar enllestit a principis de setembre de 1993. La pretensió era iniciar el curs 1993-94 al nou edifici, i així va ser. Durant la primera setmana de setembre es va anar fent el trasllat i es va deixar de forma definitiva l'antic edifici de Casa Moreta, que l'Ajuntament ja tenia decidit que havia de dedicar a l'atenció de la gent gran, però no només la part que ocupava el centre de menors, sinó bona part de la finca, la que estava encara abandonada.

Cal dir que la nova seu del centre estava ubicada en un barri que, per una banda es podia considerar perifèric, ja que s'estava construïnt de nou; però, per altra banda, es podia catalogar de cèntric, ja que està a cinc minuts a peu de la plaça Major. Amb el nou edifici, una casa unifamiliar de tres plantes, els menors van guanyar en intimitat i comoditat. La planta baixa es va destinar a sala polivalent, despatx de direcció i d'educadors, sala de bugaderia, lavabo, rebost i garatge. A la primera planta hi havia cuina, menjador i sala d'estar, dues habitacions que es van destinar a les 4 noies- dues per habitació- un lavabo complet i una àmplia terrassa. A la tercera planta s'hi van fer 4 habitacions- totes elles dobles- que es van destinar als 8 nois, un lavabo complet, un despatx per a l'educador de nit i una petita terrassa. Com que es va fer el canvi de domicili i el nom, Casa Moreta, estava estretament relacionat amb la ubicació de la primera casa, el centre de menors es va veure obligat a canviar també de nom. Després de diferents discussions i propostes, finalment l'equip educatiu va triar el nom de Centre Residencial Osona, que és el que es manté en l'actualitat.

La vida del centre va transcórrer amb els problemes lògics que cal esperar d'un centre d'aquestes característiques i cal destacar algunes de les decisions que es van prendre els darrers anys del segle XX. Per una banda, Jordi Bach va deixar la direcció de manera total pel juny de 1995 i el seu lloc el va ocupar en Joan Sala, que formava part de l'equip educatiu inicial del centre, on hi portava més de 10 anys. De totes maneres, aquest educador va ser nomenat director a mitja jornada pel novembre de 1994, quan Jordi Bach va passar a treballar als Serveis Centrals de la DGAI com a responsable d'un nou programa, el Pla Interdepartamental per a Majors de 18 anys que ell mateix havia impulsat des de Vic i amb el suport d'alguns dels educadors de centre. Un dels ensurts

més importants que va haver d'afrontar el nou director va ser l'incendi que va patir la tercera planta del centre a mitjans de desembre de 1995; foc que presumptament va provocar un menor a la seva habitació poc abans de sopar. Aquest incendi, que es saldà afortunadament sense ferits, causà notables danys materials que van obligar el seu desallotjament mentre es fes la reconstrucció de la planta de les habitacions dels nois, que quedà totalment inhabitable. La primera nit, els nois i noies la van passar a l'Alberg Canonge Collell de Vic, ja que els estudiants havien marxat el mateix dia en l'inici de les vacances de Nadal, però després es tancava. Els màxims responsables de DGAI van negociar amb l'alcalde de Vic, Jacint Codina, i amb la tècnica de Benestar Social de l'ajuntament vigatà una ubicació provisional per al centre, mentre es reparaven els desperfectes. La millor opció va ser tornar a l'antiga ubicació de la Casa Moreta. Aquest espai havia estat remodelat i estava preparat i enllestit per acollir avis; de fet, estava ja tot a punt per a la inauguració. L'alcalde va decidir posposar-la i els nois i noies del centre van poder celebrar el Nadal ja a la nova ubicació provisional, fins que tot va tornar a la normalitat, uns mesos després i van poder tornar a la casa del Camí de l'Escorial.

El canvi de departament que es va produir el 1996, en una altra remodelació del Govern Català, tingué més conseqüències formals que efectives. Tots els centres de menors van passar a dependre de nou- com abans de la reforma del 1989- del Departament de Justícia. Es van mantenir, però, separades les dues direccions generals que ja estaven funcionant: la de Direcció General de Mesures Penals Alternatives i Justícia Juvenil (DGMPAJJ) i la Direcció General d'Atenció als Menors (DGAM), nou nom de l'antiga DGAI. Amb aquest canvi, els serveis centrals de la DGAM van haver d'abandonar les instal·lacions de Palau de Mar- que pertanyien al Departament de Benestar Social- i es van traslladar en un edifici en ple centre de Barcelona, a l'antiga seu d'unes oficines al xamfrà entre els carrers Aragó i Girona. Es tractava d'un edifici de 10 plantes. La DGAM va ocupar les plantes segona, tercera i quarta, i les altres es van destinar a altres direccions generals del Departament de Justícia.

LLAR TERRICABRAS

Nou projecte per a menors concebut per l'Ajuntament

A finals dels anys 80 teníem a Vic dos centres que atenien menors amb problemes: la Llar Juvenil, destinada a menors de 14 anys, i Casa Moreta, per als majors de 12 i fins els 16 o 18; una franja, aquesta dels 16 als 18 anys, que no quedava clara. Aquests dubtes venien perquè la majoria d'edat penal estava fixada llavors als 16 anys, mentre que la legal, ho era als 18. Casa Moreta, com que depenia en aquells moments del Departament de Justícia, acollia bàsicament nois i noies de 12 a 16 anys, que era la franja d'imputabilitat penal per a menors de l'època. L'Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic volia completar el cicle d'atenció als menors i veia com hi havia la franja dels 16 als 18 que ningú no atenia de forma efectiva i sistemàtica. Per aquest motiu es va pensar en la necessitat de crear un pis de finalistes i el primer document del que tenim constància és una carta de Trini Nogué a la cap del Servei de Centres de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors l'any 1987, la Mª Rosa Muñoz. La resposta d'aquesta va ser la d'un ajornament fins a l'any següent. Aquí es va començar a fraguar un nou recurs per a joves de 16 a 18 anys a la capital osonenca. De totes maneres, els canvis i reestructuracions que es van produir poc després, per una banda van endarrerir el projecte, però, per altra, aquest es va anar consolidant. En desaparèixer la D.G. de Protecció i Tutela de Menors i crear-se dues noves direccions generals per a menors el 1989: DGAI i Justícia Juvenil, els impulsors del projecte vigatà van entendre que seria més adequat que el pis pertanyés a DGAI, de Benestar Social. Es va descartar d'entrada un centre propi de la Generalitat, com Casa Moreta, en el qual l'ajuntament havia vist que poc marge de maniobra tenia per al seu ús ja que els ingressos depenien exclusivament de la Generalitat. Es va pensar en un centre col·laborador tipus Llar Juvenil. L'encàrrec de tirar endavant aquest centre el va rebre Casa Caritat, i en Miquel Riera va ser la persona encarregada de dur-lo a terme.

Aquest va elaborar un avantprojecte realment innovador i agosarat i que estava ben pensat per als usuaris al que en principi semblava destinat: joves de 16 a 18 anys, amb un cert grau d'autonomia i que necessitaven un cop de mà per acabar d'assolir

l'autonomia total. Es pensava que la funció bàsica del personal contractat seria acompanyar els nois i noies a créixer en el seu procés, sense que tot això generés massa conflicte. Es creia més necessari saber crear primer i poder mantenir després un caliu de llar, que donés seguretat als nois i noies per ajudar-los a volar, que no pas pensar en un reglament molt estructurat i un personal que marqués molt les pautes educatives i l'adquisició d'hàbits.

El perfil de la persona central del nou recurs havia de ser com una gran mare, al voltant de la qual girés tota la casa. Aquesta persona, que no havia de tenir un gran currículum amb l'atenció als menors, se li demanava implicació- molta implicació- i ser capaç de saber crear al seu voltant un clima afectiu que proporcionés seguretat i estabilitat. Es pensava que aquesta persona havia de tenir uns suports en les persones d'uns educadors o monitors, no gaire, que ajudessin a consolidar l'estructura.

El projecte estava enllestit a finals de 1989 i fins i tot ja s'havia trobat el lloc adequat per endegar-lo: un pis al carrer Sant Miquel de Vic, just davant de Casa Moreta. En principi, la ubicació no semblava la més adient, però des de l'ajuntament es tenia la certesa que els menors de Casa Moreta havien d'acabar marxant d'allà, com així va ser, perquè ja tenia previst destinar Casa Moreta als avis. El pis era gran, amb un pati interior ampli i aviat es van començar a fer les obres per habilitar-lo com a centre. Aquest pis comptava ja amb una gran cambra frigorífica, que es va mantenir, i uns espais de convivència espaiosos i acollidors, encara que els sostres eren potser massa alts. Es van adequar les habitacions per als residents i s'anava avançant. Quan el personal de Casa Moreta es va assabentar de l'obertura del nou recurs va posar el crit al cel, ja que la seva ubicació no la trobaven la més indicada, però el projecte va tirar endavant.

Recerca per a la constitució del primer equip

Miquel Riera continuava donant voltes al seu projecte i fent contactes per trobar la persona clau del que acabaria éssent la Llar Terricabres. Finalment va contactar amb Dolors Mas, una persona que semblava feta a mida pel perfil que es demanava. Es

tractava d'una dona de mitjana edat, soltera i amb un tarannà acollidor, com una gran mare. Tot i els dubtes inicials, la Dolors s'acabà engrescant amb el projecte i es va perfilar quin seria el seu rol dins la nova institució. Ella seria la persona central i tindria cura de la intendència i funcionament de la casa, amb la col·laboració d'uns educadors o educadores- es pensava en un màxim de tres o quatre- i la dels nois i noies ingressats.

Un cop ja resolta la principal incògnita, Miquel Riera va començar a buscar el personal adequat per completar la primera plantilla. Llavors va rebre una oferta impensada ja que tres educadors de Casa Moreta s'hi van posar en contacte interessant-se per aquest nou recurs; aquests educadors estaven cremats pels conflictes que originaven a Casa Moreta els darrers nois i noies ingressats, des que el centre pertanyia a Justícia Juvenil feia uns mesos. Es van mantenir algunes converses i els tres educadors de Casa Moreta no veien massa viable el projecte. El trobaven poc realista i més després de l'experiència que estaven vivint ells al centre. Entre aquests educadors i en Miquel Riera no hi havia cap compromís, però les coses van canviar de sobte quan es va rebre la notícia que Casa Moreta passava a DGAI i deixava Justícia Juvenil, amb la qual cosa tornava a canviar el perfil dels usuaris. Aquesta resolució va arribar a principis del 1990 i, a causa d'aquesta, els tres educadors es van tirar enrera i es van estimar més mantenir la seva condició de treballadors de la plantilla laboral de la Generalitat, que no pas treballar per Casa Caritat de Vic. Miquel Riera, que s'havia fet una idea de poder comptar amb personal especialitzat i de provada experiència, va veure com havia de reiniciar els seus contactes per trobar nova gent. En poc temps va completar la primera plantilla, en la qual van destacar persones com Montse Muns, Ferran Erra i Josep Pratdesaba. Casa Caritat assumia les nòmines de les persones contractades i es va establir un conveni, com a centre col·laborador, amb la DGAI. Cal dir que l'ajuntament també s'hi va implicar i seguia amb molt interès el tema. Finalment el centre, amb el nom de Llar Terricabras, va començar a funcionar a principis de 1991 i va ser inaugurat el 18 d'abril.

Ingressos problemàtics i la primera crisi greu

Com a centre col·laborador de DGAI, els ingressos eren responsabilitat de la Generalitat, sense que ni ajuntament ni Casa Caritat tinguessin res a dir en aquest tema.

Sí que s'havia parlat amb els màxims responsables de DGAI de la filosofia del nou centre i del perfil del personal contractat per al seu funcionament. Com ja va passar abans amb Casa Moreta, de res no va servir tot això i, a l'hora de la veritat, la Generalitat es va trobar amb un nou recurs que va ocupar amb els nois i noies que li va semblar oportú, sense tenir en compte el perfil d'usuari demanat. Van arribar alguns nois i noies molt desestructurats que van crear molts problemes i que, de seguida, van complicar molt la tasca del personal adult. Tot i les advertències que se li havien fet a Miquel Riera que era molt agosarat no contractar personal de nit, i d'aquesta franja nocturna se'n feia càrrec la Dolors Mas, amb la idea que podia dormir tranquil·lament, des del principi això es va veure que no seria possible. Els nois i noies ingressats necessitaven d'un marc molt més contenidor i de pautes més rígides, que Llar Terricabres no els hi podia oferir. Els conflictes van anar a més, es van produir els primers canvis de personal i el punt d'inflexió més greu va ser quan una nit, un noi amb greus trastorns psiquiàtrics, va apunyalar per l'esquena un company seu mentre tots dormien. Per sort, les ferides no van afectar parts vitals i van ser poc greus, però l'alarma que va generar aquesta situació va ser molt gran. El menor agressor, que tenia una mica més de 16 anys, va ser detingut, però el jutge no va considerar oportú aplicar-li el codi penal d'adults que li corresponia per edat i va optar per una altra mesura més educativa i al noi se'l va canviar de centre de forma immediata. Aquest fet no va apaivagar tota la conflictologia que ja bullia al centre des de feia temps i cap dels educadors contractats no volia fer sol el torn de nit. La qual cosa va obligar Casa Caritat, responsable del centre, a contractar per un període els serveis d'una empresa de seguretat per cobrir aquest torn. Poc va durar aquesta situació, perquè va esclatar poc després una altra gran crisi motivada per uns nois molt agressius del centre. Miquel Riera, cansat d'aquesta situació i veient que era impossible mantenir el projecte inicial perquè els menors ingressats no s'adequaven gens al perfil pensat, tenia dos opcions: o tancar el centre o dotar-lo d'una altra estructura. Davant les pressions que va rebre per totes bandes, va optar per elaborar un nou projecte i buscar el personal adequat. Tot això es va haver de fer amb suma urgència, ja que el centre continuava funcionant sota mínims.

A causa de l'experiència fallida, es va anar a buscar personal expert en el camp dels menors conflictius i es va contractar com a director- fins llavors no n'hi havia hagut- en

Pere Tusquelles. Un educador especialitzat que havia format part de l'equip inicial de Casa Moreta i que estava treballat al centre Montilibi de Girona, un centre de Justícia Juvenil que s'havia construït de bell nou i pensat per a joves delinqüents molt conflictius. Les negociacions van ser ràpides. Miquel Riera va acceptar les condicions econòmiques i de personal plantejades pel nou director i aquest es va fer càrrec del centre. Va venir amb alguns educadors companys seus del centre gironí molt experimentats i també va contractar personal osonenc, configurant un equip d'estructura molt semblant al de Casa Moreta. El centre va entrar progressivament en un procés de normalització i va poder fer la tasca per la qual havia estat contractat. Cal dir que sempre va acollir personal més gran que els altres dos centres vigatans i la seva franja anava de 14 a 18, però més concentrats entre les de 16 i 18 anys.

Cal dir que el centre només va patir un altre ensurt, aquest totalment fortuït i sense que hi haguessin menors implicats. El cas és que una nit els va caure una part del sostre de la cuina. Per sort ningú no va resultar ferit, però aquest fet obligava a una remodelació total del pis o a la cerca d'un nou indret. Cal tenir en compte que Casa Caritat estava en aquest pis en règim de lloguer, que feia poc que les nòmines del personal les havia assumit la Fundació ASSIS, i Casa Caritat s'estava desvinculant del projecte.

Finalment, a causa de totes aquestes qüestions, Pere Tusquelles va optar per donar un gir total a la institució i va decidir comprar, ell i la seva família, una casa de colònies a Taradell que estava en venda, la Serra. Allà hi va fer- sota l'assessorament dels tècnics de la direcció general- les obres de remodelació necessària per convertir-la en un centre amb capacitat per a 22 places. El centre es va dotar d'una plantilla d'educadors i educadores més àmplia i continua fent la seva feina al nou indret, deixant, doncs, la capital d'Osona.

REFLEXIONS I CONCLUSIONS

Aquest treball, més que pretendre tancar un tema tan delicat i poc conegut com el de l'atenció als menors desvalguts, desemparats i en risc social a la ciutat de Vic, penso que pot ser un primer punt de partida que doni origen a altres treballs de recerca. Alguns es podrien concentrar en alguna de les cinc institucions estudiades: La Misericòrdia, Casa Caritat, la Llar Juvenil, Casa Moreta (després Centre Residencial Osona) i Llar Terricabres (després La Serra). De les dues primeres, ja tancades, hi ha molt material per consultar als arxius i encara queden vives persones que hi van treballar o bé que en van ésser usuàries. Respecte de les altres tres, que tenen pocs anys de vida i sobre les quals no hi ha res escrit, es pot recórrer a la documentació generada pels respectius centres i que controlen ells mateixos i també a l'experiència i vivències tant de professionals com d'exinterns.

Una altra línia de recerca podria estar en l'estudi biogràfic d'algunes de les persones que hi apareixen esmentades i que podrien ser objecte d'un estudi monogràfic més aprofundit per la seva contribució en aquest camp. Ens referim al doctor Ramon Masnou, penúltim capellà de la Misericòrdia i posteriorment bisbe de Vic, que va tancar les dues velles institucions i va impulsar la creació de la Llar Juvenil. En Joan Riera, home de confiança del doctor Masnou en temes socials i que, a més de dissenyar i construir la Llar Juvenil, va tenir moltes altres iniciatives socials a Vic. Mossèn Jacint Costa, el darrer capellà de Casa Caritat, persona que va optar per quedar-se a la Casa fins que es va morir. La germana Rosa Torrens, ànima dels darrers anys de Casa Caritat i dels primers de la Llar Juvenil, institució de la qual va acabar éssent directora fins a la seva jubilació. Mossèn Gaspar Puigneró, que va tenir una difícil relació contractual a Casa Caritat els anys 30 i 40 del passat segle, i altres que també poden ser de molt interès.

També es podria estudiar amb més intensitat algun període històric concret. Serien particularment interessants el període de 1967 a 1973, quan es van tancar la Misericòrdia i Casa Caritat i es va obrir la Llar Juvenil; també el de 1981 a 1985, quan la Generalitat va rebre del Govern Central les competències de Justícia, on hi estaven

incloses les de menors desemparats. A Vic es va materialitzar amb la creació de Casa Moreta o també els efectes que han tingut en els respectius centres els canvis polítics en un tema tan delicat com aquest, des que la Generalitat en va assumir les competències. No seria descartable també veure, en aquests períodes històrics concrets, l'evolució que van seguir aquest tipus de centres a Catalunya i veure la seva sintonia o no amb el que passava a Vic

Aquest treball pretén, per tant, despertar curiositat i interès per un tema que gairebé sempre s'ha volgut mantenir amagat, sense fer fressa, com si fos un assumpte indesitjat i que provoca incomoditat per la seva mateixa naturalesa.

Per altra banda, a més de la recerca que es pot fer a nivell històric, també es podia entrar a treballar en una altra línia més pedagògica i educativa. En aquest aspecte seria particularment interessant aprofundir en els criteris d'atenció i educació que inspiraven els reglaments i normatives, segons les èpoques, i també els progressius canvis en la població acollida, que es corresponen, per altra banda, amb els canvis de la societat catalana i vigatana en general. També es pot comprovar, i seria una línia d'estudi interessant, veure com aquest tema de l'atenció als menors desemparats, mai no pot ser un tema tancat, ja que es tracta d'una realitat dinàmica, com l'educació, que depèn de molts factors interns i externs i, quan sembla que un aspecte queda resolt gràcies a una nova iniciativa que s'acaba convertint al principi en imprescindible, la realitat va obrir nous camins que fan que aquest sigui un terreny en constant evolució i que necessita de l'adaptació permanent dels professionals. Quan els menors eren atesos en macrocentres, es podia pensar que amb centres petits i volgutament familiars, ja estaria tot resolt, però l'experiència ens ha demostrat que no és així. D'aquesta manera, els canvis concebuts en una època es poden mostrar totalment ineficaços anys més tard, no per la raó de la seva naturalesa, sinó perquè la societat canvia molt i també canvien els valors, els interessos i les necessitats de les persones.

BIBLIOGRAFIA

- *Documents* guardats per l'Ajuntament de Vic sobre la creació de la Llar Substituta i Casa Moreta.
- *Fons Documental de la Misericòrdia*, custodiat a l'Arxiu Episcopal del Bisbat de Vic
- *Fons Documental de Casa Caritat*, custodiat a l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vic
- *Fons Documental de la Llar Juvenil*, custodiat per la direcció del centre.
- Martí, R. *Ressenya històrica de la Casa de la Misericòrdia*. Vic: Impremta de Jeroni Portavella, 1921.
- Panchón, C. *Manual de Pedagogía de la inadaptación social*. Barcelona: Dulac Edicions, 1998.
- *Reglamento de Casa de Caridad de Vich*. Vic: Impremta de Ramon Tolosa, 1864.

Annex 1- La Misericòrdia

Annex 2- Casa Caritat

Annex 3 Document de mossèn Font

Annex 4 Article de Josep Mª Solà i Sala

Annex 5 Article fet expressament per aquest treball de recerca de l'Adillon